

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 72 4° copy 3

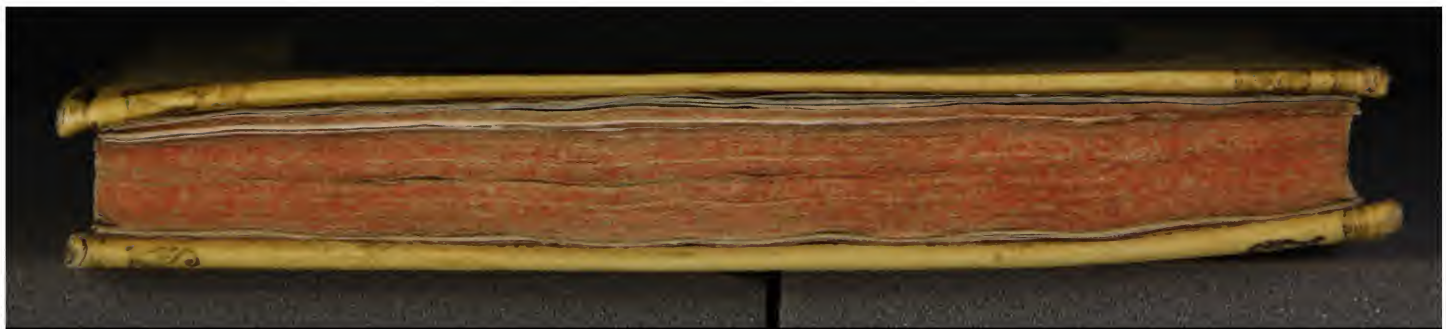

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 72 4° copy 3

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 72 4° copy 3

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 72 4° copy 3

DA Bex

Tilhörer Sjællands Bispestoel ifølge
Biskop Münters Testamente, der un-
der 13de Decbr. 1811 er confirmeret.

LN 72

ex. 3

Defekt.: Scouter. mst.

1912-16771

1815

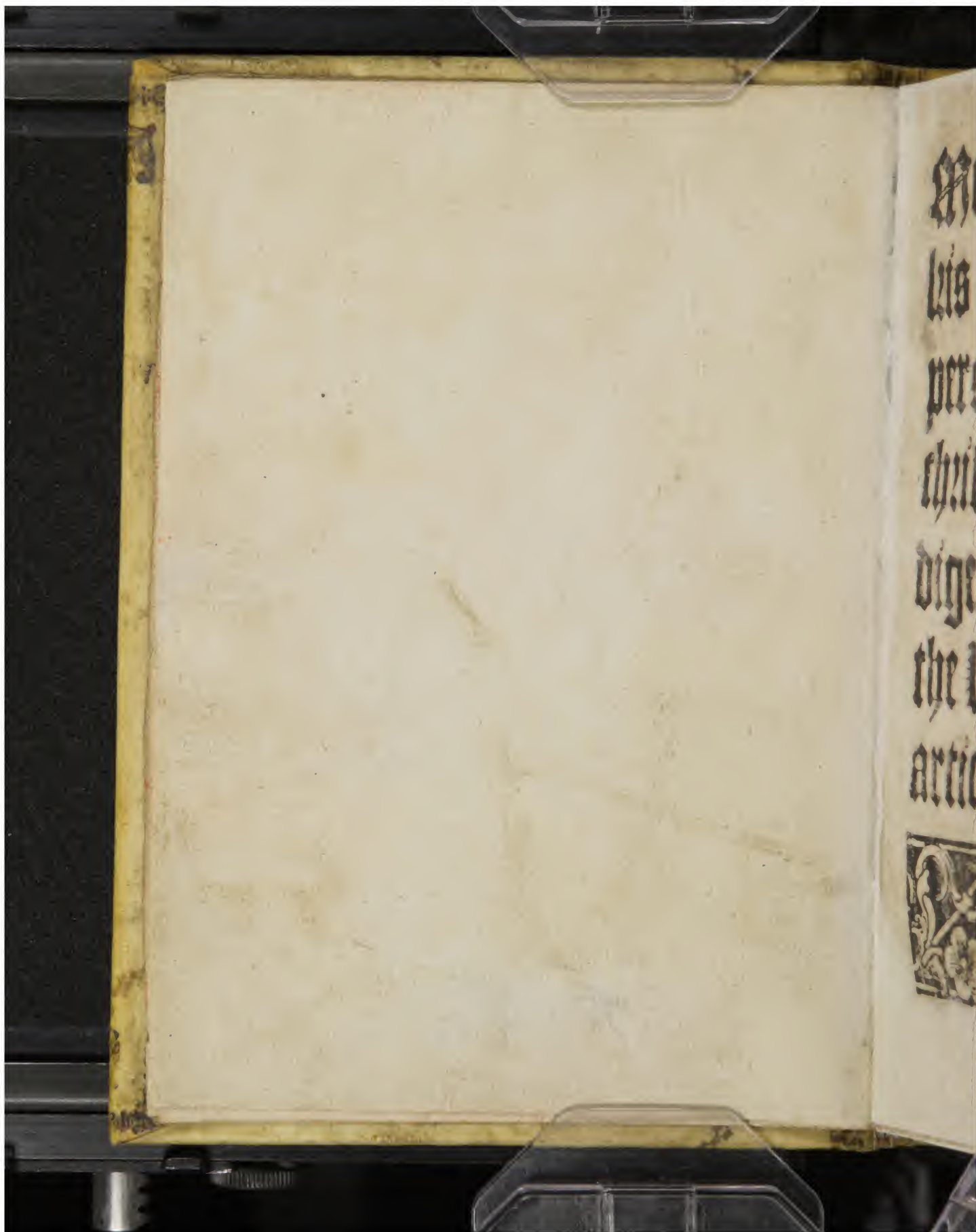
Conf. 37. 06

17/12

19
2

Friderici Mønteri.

1828.

Menige Danmark
his Kigis Biscop
pers och Prelaters
christelige oc retsin:
dige gecnsvar. till
the Lutheriansche
article.

71 bogen gage
Jano. Dami. 569

X a a b e e f f g
h i j k l m
n o p q r s t
u v w x y z
missio ginz ennest heßing
omms. Guelpe ring
til at Lempe

rendis
thesse
Kwar
menige
ris in a
wele th
verden
forbisert
wild vti
ghet/ret
bett. D
icke haff
ne schol
or vae
hoff/eff

Enige Danmarckis rigis Bis
 per oc prelater. Welse alle chri
 stne lesere m3 fruo/naade/ker
 lighet oc salighet.

ii bede oc formane ether al
 le chistne lesere/ giffue gud
 hwo i ere eller bliffue scw
 lle/ eddil och vneddil/ leeg
 och lerdt/ fattig och riig/
 mand oc qwinde/ vnge oc
 gamble/ store oc smaa soz
 worde lesendis eller lese hō
 rendis vore nest effterkōmende geenswar/ till
 thesse ny predicanter lerdom och predicken/
 Adwar mett the forwandle oc forwende then
 menige chisten kircke (swo mōget som i the
 ris macht er) vnder ny schick oc handell. Och
 wele ther fore gōre manghe wiise hwore all
 verden haffwer i mange hwunderde aar varit
 forbiistridt wdi salighetz lerdom/ och farriot
 wild vti troo/ gwds bwd/ sacrament/ helli
 ghet/ retferdighet/ oc all retsindig gwdelig
 hett. Och hwore then hellige kircke haffwer
 ickē hafft biistandt aff then helliand/ som hē
 ne scholde dog vnderwiise vti all sandhett/
 oc vare henne biistandig i alle salighetz be
 hoff/ effther Jesu Christi gwnstige oc gwddō

1571
 1572
 1573
 1574
 1575
 1576
 1577
 1578
 1579
 1580
 1581
 1582
 1583
 1584
 1585
 1586
 1587
 1588
 1589
 1590
 1591
 1592
 1593
 1594
 1595
 1596
 1597
 1598
 1599
 1600

melige løffte.

¶ Duo bede oc formane wi ether (som sage
er) att i lessendis baade theris swar til nogre
article aff theris eghen lerdom/ oc wore geen
swar/ swo lunge bortfaste oc afflegge all wil
dighet/ vti sind/ tancker/ agt/ menig oc bege
ring paa thet i aff een wfolkrencht cōscientie
motte besindelig høre/ baade theris tiltall och
wore geenswar. Oc anseer hwercken vti oss
eller them/ enchten sind eller vild/ eller nogre
anden mēisckelig brøst och skrøbelighet/ mē
alsomeniste rett oc skiell.

¶ Thet som nw trettis om i then hellige kie
cke/ er icke andit end en sand chustelig menig
paa then hellige skriff/ om nogre stycke ler
dom ther nw foris i twiel och trette/ dog att
the aff arild tid varit haflwe wclaffede och
wfwirede blandt alle chistne lerefedde.

¶ Ther aff er alle ketterh (som er en partisk
handell) begynte oc wdrote/ at theris meste
te oc paafindere/ icke lode sig nøye met gam
mell meening / vnderckede oc wnderwiissning
paa skriff/ troo oc lerdom/ och haflwe fordi
paa thesse ting giordt sig sielff ett nytt tyck
oc meening/ thet til berøide stwrd om aff hoff

M
v
E. 922 22222

Adaa G
- 1000 6 11

und est in Camopm no est en-

collis B B3 King

Icke er same trette heller om then hellig-
ge scrift/ fori wij haſſue ſcriften paa beg-
ge ſider/ ey er heller nogen blant the retsin-
dige ſwo daarsel oc ſwo forbiſtridt/ at ha
wil eller agter at forſpilde ſcriftchen/ hwar
hwn rettelige hwiſtis. Den ſame twedraft
oc trette er forti om ſcriftens edele oc ret-
ſindige miening/ hwar hwn findis/ thet fin-
dis then ſtorſte rett/ eſfter hwilcken rett nw
ſogis i then hellighe kircke. Wro ſom ha-
ffwer til then rett ſtorſt biſtaudt aff ſcrift
oc ſchiel/ affnaade oc forſtandt/ wiſdom oc
klogſchaff/ hellighet oc redelighet/ oc ſogher
hwercken wild eller fordeell/ roekte eller e-
re/ hanwn eſterfylge wij gerne.

Oc forti at the folck ſom lade ſig tycke/
att the nw ſoge ſame rett/ oc haſſwe i gam-
mel tiid ſogt/ ere atſchilde vti twene ſlag/
tha wele wij nw kortelige ſwommere begge
ſlag/ oc i exempel wiſſſ ſette ether them for-
oghen/ at i mwa beſinde oc offwerweye be-
ggis thetis vilkaar. Oc nar i haſſwe thet
giordt/ att i tha met beraad well betencke
hoeſſ hwilcken partt findis kan ſtorſt tryg-
het oc mynſt fara/ nar thet er icke got at he-
ge ſyn ſalighetz handell / paa then ſom icke
ſogher ſyn eghen ſalighet.

Thet første slag lade wij nu ware paa
then ene side/ Morthen Luther met alle sy
ne tilhengere/ther swo mögit dñ myndre
ere betrodde paa hans side/ at the era han
num alle besöerne in stört vild. Same Lu
ther haffwer met sig ett stört tal folk aff be
gge kön/leeg och lerde/men dog ingen suo
gamel at han haffwer seett hwindrede aar/
Dass forsedde era. Eunomius. Maniche
us. Iovinianus. Vigilantius Alden. Nichle
mus. Joannes hross/ oc anden swodan adill
theris lige gamble fordomde kettere. Dass
affode/discipelle/ och soerne mend som end
nu era till. Carolostadius. Decolampadi
us. Swinglius. Lapiro. Lucerus. Waltha
zar Lambertus Domeranus. Brunphelti
us. Regius oc mange andre lede mend (wij
tale nu inthz om then löse swernere höb)
ther dog ere hānum swo anhengendis/ att
the hwercken göre ett met hānum/ eller
han met them/men ere wiitt atskilde mett
troo oc handell swo att theris trette er icke
nu om afad/ faste/ hellidage/ sang lessnig
oc andre ceremonier som kenne brögis bö
de ilde oc vel/ effter som hoess them haffwis
en rett eller wrang menig/men hwn er xti
mange oc drabelige stöcke lerdom/ther suo
ere menischus welferdet angröendis/ at the

eris retfindige troos oc mening forrothen/ kan
ingen worde salig/ som era om thet hogwe-
dige sacramentt Jesu Christi legome/ om me-
ssen oc hennis bryg/ om menisckins frö wil-
lia/ om troos oc gode gerninger/ oc anden sus-
dan diabelig ting.

Oc forthi tala the icke alsomentste hwes
andrie e mod men oc swo scriffwe store oc be-
la böger/ swo at thet er them icke nog/ at the
ere met then menige Christen kircke partijsck
Men ere och swo wordhen partijscke met sig
sielfwe/ aff gwdz retferdighe tilladilse/ thet
swo plevet att forstöre ketterlig handell/ och
giffwe syn hellighe kircke fred. Thesse folck
haffwe alsomentste ett hönne oc en wraa vti
us: thet er i Sassen o h nogre faa land och
stæder soz grentzer met Sassen. Oc fordi att
gwd bewarer altid syne/ tha haffwer han
mange maall twsinde meniscke i samme sta-
der och land/ som ere then gantsche handhell
plat v bewarede. Och ere thesse samme folck
zweters tilhengere/ hwetcken bestandig met
lang tiidtz lawhestdt/ ey heller aff noghit er-
ligt samffrond/ sorti met degd/ ara/ oc hellig-
hett vti leffnit oc gerning/ haffwe the plat in
thz att gøre.

kan
gwer
in me
wille
n suo

som er bode större oc sterkere/ icke aff store ord
oc løss talæ/ men aff scrift oc sctiell/ aff dygd
oc fromhett/ aff iertegen och anden aandelig
krafft/ ellers gaa wij ingelwnde fran wortt
gamble kwndscaff.

men
oc be
it the
rda
it sig
ther
och
fold
arti
och
n att
han
sta
hell
old
rest
er
lig
in

Anseer sforti icke thet at wij era syndere/
eller hueß brøst oc misbrwg som fundis hoess
thett menighe klerkerij/ ther forhaabeligt er
att bedris kan nar gwd will nadhen giffwe.
Nar then menige mand bliffuer bedre end hā
nw er/ tha faa wij oc swo bedre presther end
wij nw haßwe/ thet er gāmel klage/ syndige
foreldre fødte syndige børn. Then tid menig=
heden var from oc god oc i alle maade chris=
tig oc retsindig/ tha fødte hwn børn som va=
re henne lige oc tha haßte chrestedomen godt
folck och godhe presther.

Aden nar hwer scall dömis for syn eghen
gerning/ tha er thet raadeligt at wij lade gud
alting döme som best kan oc maa lðasswe wij
icke apostolorum eller marttrum hellighet tha
haßwe wij dog theris tro oc løßwe/ hellighe=
den faa wij nar gwd will chrestendomen ha=
ßwer haßtt mange hellige oc drabelige mend
til forstandere/ men Petri oc Pauli lige ha=
ßwer han dog icke haßtt/ oc icke faar han hel

L i.

let har effther. Swo schulle wij dog tacke
god hwer for syn naadhe/ oc forbide store
met daglig bøn oc begering.

A Thi raade oc bede wij eder som sagt er/
at i grangiffwelige offwerweve/ scarpelige
randsage/ oc rettelige besinde/ hof hwilcken
part i scwle opsette eder salighetz trost/ och
huar i kwinne tencke at ther findis stoust try
ghet oc seckerhet effter en cristeliff grantscke
ther bliffwer fastelige hoess/ oc serdelis i the
støcke lerdom som forberorde ere oc andre fle
re ther scwolle formerckis aff thesse effterol
ghende geenswar.

A Oc vnder dess formane wij ether/ at i lese
sane geenswar miz stor grantscke/ Oc hweff
noget vdermere kan begeris end the indehol
de tha skal thet framdelis findis wdi wor

Christen troes wunderschedha/ ther

wij lade nu strax trocke nast

effther thesse wore gen

swar. Thet kende

god at wij miz

thene underwissing icke an

deett søge/ end baade wor oc eder sa

lighett. Jesu Christi frid oc naadhe

ware met eder ewindelig. Amen.

Enige Danmarckis Rigs Biskops oc Prelaters Christelige geenswar/ emod uogre v Christelige swar mett hwilke thesse ny lerere som kallis euangeliske predicaute swarnis att haßwe sig wndskyltt oc orsagett till xxvii. article som same Bisper oc Prelater haßwe besynderlighe anlagett vdaß theris santsche predicken/ lerdom oc handell/ i thñ herredag som war holden vti Kjøbenhaffn. Anno dni. M. d. xxx. i Julij maanedt.

¶ Then første artickell aff samme predicanteris lerdom.

¶ Den hellige kircke haßwer faridtt wild i xiiij. eller xiiij. hwindreda aar/ thett er noghett ner siden wor herris Apostela ware till.

¶ Predicanternis swar till samme første artickell.

¶ Den sande hellige kircke som er funderritt oc grwnderit paa Christo then rette grwndsteen/ lerdtt oc opliwst i en retscaffen tro/ oc begaßuet inz thñ sande helliand/ som henna styrer och regherer i godhi alla syna weya/ kau icke fara wild/

L ij.

Mat.
16.
Esa 28
5.8.
Jer 2.
I Cor
1.

Laut 4
oc 6
Ro 12
I Cor
11
Eph e
4

Soz Christus sielf sigher. Men swodan kircke
som ethers er/ som sta ar alleniste vti wdwen
digt hyglerij och kōdelig helliggett far altid
(wild.

¶ Melaternis geenswar.

ffhet thi at Christus then hel
lighe kirckis brwdgōme/ ickē
haffwer vthen een brwd/ som
Salomonis brōllwps wiisā
klarlige lyder. Wilcken brud
sanctus Paulus kaller hanff
aandelige krop. Dore gaar

thet nw till/ at wij vti therte swar hōre talis
om twēne kircker/ Dorne Christus met twe
giffte nw vare wansckaptt/ oc haffwe till ete
hoffwet twenne kroppe.

¶ Men i wele tha sige at eder kircke er thā
sande Jesu Christi brwd och hanff aandeligha
krop och wor kircke er then store skōge ther
propheterna haffwe alle controffeytt met syn
retthe farffwe. Swa gott. Men thett wele
wij gerne hōre aff ether. Then kircke som kal
lis i hellig schrifft Christi brwd oc krop/ mū
ne ickē hwn (i hwar hwn tha findis) ware
then sande oc retsfindige aff egthe oc retthe le
ffwende gwdz kircke/ ther er (som i sige) hel

lig frönderit oc grönderit paa Christum/ then
sande och retthe gröndsteen/ lerdt oc opliröst
wdi en retsindig tro/ och begaffwet met then
sande helliand som henne styrer oc regerer i al
le syne weya/ ther kan forti ingelwunde fara
wild/ som Christus sielff siger.

¶ Thenne kircke (som wij formode) tilstaa i
at ware en sand Christen kircke/ ther wij gerne
samtöcke met ether/ vti ett stöcke ere wij dog
icke offwer eens/ thet er. Hvad heller the kir
cke findis hooff ether eller hooff off/ nar thet
stöcke er forti met grantsche randsaghet/ tha
haffwe wij fröndet thet wij söge effther.

¶ Oc dog thet er bewiisligt aff mögen handell
at edert samfönd icke er then retsindige Chri
sten kircke/ som er Jesu Christi bröwd. Äh we
le tha här beschrieffwe trene wisse tegen som
sculle göre hwer Christen lesere wijs/ paa thz
forskiel soz er emellom then sande Christen kir
cke gödz bröwd/ och then wanegthe hoerkone
ther göd icke bekender for syn bröwd.

¶ Först at sige. Then retsindige Christen kir
cke er een oc icke flere/ nar hwn er Christi san
de bröwd oc haff aandelige krop/ met hånwz
eensindig oc eendirectig i alle maade. Men e

der kircke er icke een aff noget enighet/ forti
hwn gior hwercken ett m3 gamble retsindige
Christen/ ey heller met gambla fordomde ket-
there/ oc icke heller met eder sielffwe indbyr-
dis/ nar hwn paa en kort tiid er atskillt vdi
swo mange sechter oc partiir/ som ere Lw-
theraner/ Carlostadtaner/ Occolampadia-
ner/ zwinglianer/ oc andre mange naffn som
ere fødte aff uy oc atskillig partiiske han-
(dell.

¶ Frandelis er hwn icke heller een/ ho off
hwer aff ether besynderlig/ forti i siigte met
ether sielffwe vti swo mögen modsaffn/ icke
allene vdi atskillig tale oc böger men offte
vti een bog och een tala

¶ Men tvert emod tha er wor kircke i alle
maade then same vti enighet fast aff bestan-
dighet/ oc sig sielff altid lig/ icke partiisk/
men i hwor hwn findis/ tha er hwn wed sa-
me mening/ same tro/ same bekendilse/ oc sa-
me lerdoin/ oc swo haffwer hwn altid wa-
ritt siden the hellige apostele ere affgangne/
till thenne nerwarendis tiid/ ther sandelige
er sceeddtt aff then helliandz obenbare doin
oc willie/ som haffwer bewaritt i swo man-
ghe hronddethe aar vti troens enighet/ och
lerdoms eensindighet the hedninghe soz ere

och altid ware swa wiidt spreddhe offwer
then gantscke werlden.

¶ Ther nest/ tha er then retsindighe godz
kircke almenelig/ thett er spreedt och wiid
giordt offwer alle iherigs land och righe/
eithet som god hasswer loffwett syne hellighe
patriarcher Abraham Isaac och Jacob/
att han scholdhe mangfoldig gore theris
sac wthi Christo offwer all werlden. Och
som hellighe propheters prophetier the liw-
dhe om the heningers kald till troen/ och i
dheris affickid fran samme tro/ och hware
then hednische kircke scholdhe wiid gora
fran ether oc till westher/ och fran syndher
oc till nr/ ydhermere end then iherische kir-
cke/ ther scholde alsomenisthe beswthis vnder
iherhelands grentsche.

¶ Ther Christus hasswer och swa stadfest
ther han taledhe om Centurions troo/ och
ther han bod syne discipule baadhe i lesthen
och Apostelers gerringher/ att the scholdhe
sore hans brodsck aff offwer all werden/ ther
oc swa was obenbarit selo petro vti en an-
lig siwn.

Ther Paulus alle hedningers lerefader ha-
ffwer forfwolet mett forkynding/ och ther om
besynderlige schreffwett oc disputeritt till the
Rhomaner oc Galater. Schriffterne som thet
te bewise ere hwer mand witherlighe.

¶ Men thenne eder kircke er swo krap oc be-
swtis vnder swo smale grentzer/ at ther soz
hwn kallis almēig/ tha kenne i hēnis naffa
icke forsware/ nar hwn haßwer icke vden eett
higone vti nōz/ thz er i Sassen oc nogre faa
land och stedher som ther findis nest omkring
Hwilcke folck the allerredliste Kristen som fin-
dis vti gamble Kristen land/ Allandt/ His-
spanien/ oc Franckerighe icke agte for andett
end wilx mēiscker/ fraadzere och drancere/
ther i kraap oc styrcke haßue noghen dwelig-
hett/ men i wiid/ sind oc sckuell platt inghen.

¶ Endog at wor herze haßwer paa alle sta-
der som edher kircke er begyndtt bewarit sig
flera end siwtw sinde mend/ ther icke haßwe
knaßalditt then Saxoniske Baall/ hwar
fore then iödiscke kircke er end nw baade wi-
dere oc större end eder sckall nogen tiid worde
Men twertt emood/ tha er wor kircka swo
wud och breed/ som then gandscke werdhen
er stoer till.

3 Reg
19
A. h. o
II

Ther nest kallis oc same christi retsindge
kircke/ Apostelig. Forti hwn er sandelige for
bygd paa apostelige oc prophetelige funda
mentt/ siden then vpperste hognesteen Christ-
us Jesus er grvndeelige vnderlagt. Oc forti
besckriffwis stadtz i nra/ thz er kirckins/ vti
sancti Joannis obeubarilse/ att haffwe en
fundamentt / oc i them ware besckreffue the
en. apostele naffu oc thett vscyldige lambs/
som er Jesu Christi naffu.

Exbe 1

Apoca 7

Atti theris predicken oc lerdom er thn san
de hellige kircke grvndett/ oc fran theris tiid
met en ewig handel oc brygelse/ hants anget
slegt fran slegt met en stedtze forföling vder
alt affald/ er oc swo kömen nu till wor tiid.

Oc fordi ther som i ere Christi kirckis eg
the böm oc icke horeböim/ framkomne aff thn
wegte berösktere sckisge/ icke födde aff retsin
dige apostele men aff forgiftige kettere/ tha
giffwer oss til kende eder framfarne aaldin
ge oc forfeddre/ bisper oc leremestere/ oc frā
setter oss slegtelige eder affkomne/ fran then
ne tiid oc til the hellige apostele/ oc bewiser i
hwad landtscaff och hoss hwad folck thett er
holdet oc bryget/ som i nu lera oc foregiffue

D i

Ali som haßwe then sandhe kirckæ Jesu
Christi brud till moder/kwonne thet gøre wa-
den all ymage/thet er/ at fortellie pwnchte
lige alle wore bisper oc leremestere fran the
ne tiid och indtill sanctum Petrum Christi
stadtholdere/en höffding offwer alle aposte-
le/ oc then hellige kirkis første bisp/ oc thet
bewise/ at all Christendoms lerdøm er swm-
melige/met en rett handffestning kōmen fra
the hellige apostele och apostelige mend the-
ris næsthe efftherkommeræ.

Alwem will forti nw lenger twile/ench-
ten paa wor eller eder kircke? nar wor er Je-
su Christi brud then sande hellige kircke Oc
eder tvert emod er then vanegte sckiøge Sa-
tane forsambling/thett er alle bedrageris/
bespotteris/ oc forbānede nēniskers kircke.

ADen i wele tha sige/ at wor kircke staar
alsomeniste uti wdwendigt hyglerij oc kiøde-
lig hellighet/ oc far forti altid wild.
Blwes ether ickē i wanegthe horebørn/een
wanartig afftømē/ oc rett ormeslegt/ att be-
lacke then hellige kircke wor moder/met swo-
lgenasttigt klafferij.

Awonne ickē wor kircke aarlige paa be-

synderlige tiider lere syne bñm at the sculle
fig wogte for alt schrømpteri/ oc serdelis i
wdwortis gerninger. I sandhett tha gøi hñ
thett/ oc vnderwiser oss om hellidage baade
aff lesthen oc epistelen/ att inghe wdwortis
gerninger ere nogen tiid dwelige/ vden the
vdspringe aff kerlighetz røder.

¶ Hvem er swo groff at han haffwer icke
høtt Jesu Christi ord til syne discipele hosi
Mattheu. Vden i ostwergaa(siger han) pha
riseyerne och the lowkone met retfferdhett/
tha sculle i icke indgaa vti hñmerigis rige: Mat 23

¶ Hvem haffwer icke paa ett andhett sted
hørdt/ hwore same Christus siger till syna:
Alogther ether for the phariseyers swidey/ Luce 11
som er schrømpteri.

¶ Eller hñem haffuer icke høtt thette priiff
oc loff som sanctus Paulus giffwer kerlig-
hett/ nar han siger. Att ther som ieg kwnne
icke alsomeniste tale met alle mēisckers tw
ger/ men oc swo mett engle twongher/ oc ieg I Cor 13
haffde tha icke kerlighett/ tha ware ieg som
en skieldide malin oc en klinginde Lyngle.
Eller oc inøgett andet som ther effterfølger
Ad aff hwilckett wij laris och vnderwis/ att
D ij.

icke allene alle wore gerninger/men hwoer
alle andre gwdz gaffwer ere vnøttige oc v
dwelige/kerlighett forwden.

A De ther som i har icke mett obenbare lō
gen becklasse then hellige kircke/tha bescker
mer ether/ oc forsuarer thet som i hassue sagt
oc bewiser met een ther andett hasswer lerdt
oc predickt/en.sten eblantt the gamble kie
kins lerefeddre/eller och eblantt the vnghe/
ther i pleye spottelighe at kalle Sophister/
hwess böger i werdis tha hwercen att see/
lessa/eller forstaa.

A Men vnder dess wele wij lade swo wara
att wor ganscke kircka er icke alsomenistha
sckrømtelig/men ett sandt sckrømptt/och att
hwn er besmyttet i alle syne lemmyr m3 alla
synders swllhett. Adonne hwn forti altiidt
fara wild som i wele sigha. Adwen hasswer
thet nogen tiid sagt/ensten om hedninghe/
iøder/kettere/affckome/twcker/eller sara
tener/som ere allerlengst fra Jesu Christo/
at the fare wild i alle theris gerniger/oc all
theris gantscke handell. nar the hasswe tha
møgett baade retsindelige talett/sckreffwett
oc giortt/som i mange maade bewiisigt er.

¶ Oc ther som i wone icke meer begredelige
aff blindhett oc wylhett/ end i ere bespottel
lige for geckerij/ tha motte wij met latter och
gamen/ vndfange the scriffther/ ther i fore
i rette til en fast oc sterck bewiissning paa e
dertt forste swar/ forti same scriffter ere e
ther inthz biistandige.

¶ Adi then forsthe som staar Esaie xxviii.
straffer god the iødiscke prester/ for drucken
scaff oc vanwittighet/ for er druckensckaffs
efftherfølghera. Men hwad kommer thet
wor kircke weed?

¶ Men forthi i ere haarde halse/ fødte till
bagtall ocklackerij/ ther met at forfore thet
gantscke klerckerij vti menige mādz had/ tha
er thet altid ether seedwane/ at hwess horde
oc strenge ord som lyder paa the iødiscke pre
ster/ pharise ver oc lowkone/ them pleve i al
tid/ hwad heller the kunne thet taala eller
er/ att wiye oc drage emod then hellige kir
ckis tienerer/ bisper oc prester.

¶ Adi then anden scrifft som staar Esaie
lviii. offwersckender wor herie iøternis skrø
mptellge faste/ hwat paa the sig fortrøstede
forwothen andie gode gerninger ther the for

Mat 6

ijomede / och meest kerlighett som the schilde
bewise theris fattige brødre. Thi kan thz icke
vare wor kircke anrørendis / vthen for no-
gre syne sckrøbelige lēmyr som fare wild m3
wanwittighe i þder. Nar then hellighe kirck a-
fōrste dag i faste pleyer at fordōme thz same
oc lerer forti syne bōm / hware the scwolle bō-
lige faste / mett thett som Christus sigeer hōff
Matheū. Nar i schwolle faste / tha warer icke
wlōstige som sckrōmptere the ere / mett thett
som eisther i følger.

¶ Then tredie sckriffit som staar Jeremie ij.
er aff same slag / dragen fran the gamble iō-
discke prester / oc indijōrre paa wor kirckis tie-
nere / met edre euangeliske blomster oc smyck-
ke / thett er klafferij / scktiendtz ord / lōghen och
bagtall / thet mett forblomme och amnelere i
all edher sckriffit.

¶ Then fierde sckriffit som staar i. ad Cori ij
giffwer till kende / hware ett legōligt oc kōde-
ligt mēnische icke kan begribe thet som gwd3
and tilhōrer. Men hwar kōmer thet wor kir-
cke wed. Adone hwar forthi at Paulus swo-
sagde om nogre brestlige mēnische vare gāt3
legomlig o. kōdhelig.

¶ Oc nar inge aff thesse ting (som sigwili

ge sigis) røre end then himmell eller iord / tha
maa thett ware een wonderlig ting / at i vden
all blwgsill / met swodant kaagel taare for
driste ether till at bedrage en simpel almwge
ther vor herre Jesus Christus haffuer dog suo
dyre kiøptt met sytt hellige blodz vdgylse.

A Men nw wele wij oc swo thet som sandt
er tilstaa / at wor kircke haffwer mange legō-
lige oc kiødelige mēiscker / mange prester soz
ere drancere oc wlerde / mange oc swo sckrø
mpthere / oc at mange som icke bwide haffwe
meer agtett cerimonier oc vdwortis germin-
ger end bøllygtt war i nogre hunderde aar /
hwar fore wij nw lide thenne forgiftige tiid
Icke kan forti klerckeriudtz onde lessnett gøre
theris sag rettfferdig som era ketthera / icke
maa klerckeriudtz obenbare synder / ware ket-
thris bewiissning. En sand klage offwer kir-
ckins tienere / kan icke bewiise noget Christen
troes falschett / eller och ketteris sandhedt.
Thet er aff nōd (sagde Christus) at slaw brā Mat 18
de schulle kōme / thet er tilfelde oc orsage till
synd / men wee er dog thā soz the kōme vt aff

A Then stwond wor kircke siichster oc vandret
hær paa iorden / fra syn begyndilse oc till sytt
endeligt som then hellige sckriffte sigwilige

ene 7 indeholder/ tha haffwer hwn i sig diwi baade
t 3 reene och wreene/ hwede och affner/ godt sa d
e 13 oc tiidtzle/ gode fiske oc onde/ wise iomfruer
a 15 oc daarlige/ oc ther til m3 lam oc brøcke/ thz
er/ retfferdige oc wretfferdige.

Mat 17 ¶ Forti som ther sprockelige sigis. Swo len-
ge bliffwer sender till som noget mēnscke le-
ffwer/ oc besynderlig i thesse werdzens siiste
dage swo att then onde hob/ skall i w altid
then gode offwergaa/ nar wor herre Christus
iesus haffwer sagt/ at i the yderste dage skall
ondscaff ware offwerflødig/ och māge folkis
kerligh3 foetølis. Men paa thet siiste nar thā
hellige kircke haffwer fworldōmelige bestride
syne figender/ dieffuelen/ legōmett oc verden
oc begyndher att faa seuer met offwer hand-
oc the onde ere wdmōstrede fran the gode/ soz
Ephe 5 the euangeliske parabole sige att skee skal/
tha skall thet fworldōmis som Paulus sctri-
ffwer om gudz kircke. Att hwn skal tha vor-
de erefworld/ oc skal hwercken haffwe smytte el-
ler rynde eller nogen last/ men i alle maadha
ware hellig vplatzeritt oc vstraffelig.

Lanti 6 ¶ Oc for then sag vti Salomonis brøllups
rousa tha sigis kirckin Christi brød stwnduz
att ware deylig som soolen/ oc wdworld som

maanen/
gne som h
hvilcken t
eller rind
eddill god
then kirck
maanen e
sane kir

¶ Men
cke i hve
wnt de
ritt/baa
stum oc
lighet
oc rege
and/th
sand g
sand h
thet hel
behafter

¶ Ther
vi sig
siger m
Ther w
vig/ att
lighet

maanen/ dylig som sooll paa then kirckis re-
gne som haffwer offwerstridt met seuer/ vthi
hwilcken ther siwnis forti hwercken smyttha
eller ryncke/ forthi hwn er bestandig aff rett
eddill godhett. Adwoldt som maanen/ paa
then kirckis regne som end nw figter. At soz
maanen er ickē wden all smytte/ swo haffuer
sane kircke vti sig baade onde oc gode.

A Men dog bekende wij/ att thēne same kir-
cke i hwore manghe syndere hwn haffwer/ er
wnder dess alligewel hellig/ dylig oc vplatze
ritt/ baade forti hwn er grwndet paa Chris-
stum/ oc fcelst vti hanff hellige blood/ vti hel-
lighett antwordett oc befalett sadrin/ raadt
oc regerit vti alla syne weye aff then hellge
and/ ther haffuer sande sacrament/ sand tro
sand gwdz dyckilse/ sand gwdelighet/ oc en
sand hllighet/ swo at vden for henne/ er in
thet helligtt/ inthet gwd tacknēmeligtt ellet
behaffweligtt.

A Ther nest oc swo/ att endog hwn haffuer
vti sig flere onde end gode/ som Christus sielff
siger mange ware kallede oc ffaa vt wldha
Ther war tha aldug ingen tiid swo forgiff-
tig/ att hwn haffde i w nogre gode mend/ hel-
lighe/ vplatzerade/ dzabelighe aff alle slag/
E i.

Bygder oc fromhet / for hwess sag then gants-
sche kircke kaldis hellig / dyelig oc wplazeret
oc thet somelige / forti at kircka er eet ord soz
bestwter en menig forsambling / om hwilken
møget rettelig sigis / som kan tha ick bekom-
me hwer oc een ther findis i suo dā forsamlig

Swo sige wij en stad eller en menighet at va-
re syn furste hwold ock troo / nar hwn haffwer
aldrig warit hānw vlydig / men altid wa-
ritt lydig oc trofast / met willig tieniste oc vn-
derdanighett / endog at nogre vnderfotte vti
sāme menighet haffwe baade waritt hānw
vlydige oc faldet hānw fra hande.

¶ Ligerwiis som ingen wiis mand lasthet
thet hwss som er bygd paa stoer kaast oc ta-
ring i aldersckioniste maade / forti att thet ha-
ffwer nogre wienæ stedhet / till mennisckins
hemelighe behoff.

¶ Men thet skall agtis som sanctas Mar-
tus siger. At vti eet stort hwss / findis ick al-
somenisthe gwoldar oc sölffdar / men oc swo-
trakar oc leetkar / swo att somme brwgis till
hoffwische oc erlige behoff / ock somme till w-
hoffwische oc haanlige behoff. Swo er thet
ock i then hellighe kircke (som er gwds stora

hwss) hw-
retterdige
haanhet
lige mis-

¶ Men
mer ethe-
till sinne
sinne / o
Men na
faa wij
fraadger
blere / for
ti wffw
dere / og
vti man
ffwe ha
schaff w
laarede
die fiere
fiden the
baade ret

¶ Or n
der kircke
grandte
der egne

hross) hwar ther findis somme kar aff gudz
retsserdige wrede bereedde till fordomilse och
haanhett / oc somme kar som aff hanss wsigne-
lige misck wnd era bereeddhe til era oc salig
(hett.

A Men ther som wor kirckis synder besckē-
mer ether swo saare / tha lader off eder kirckē
till sinne som haffwer hwercken rynde eller
smitte / oc tha wele wij henne gerne ananne
Men nar wij wele eder kirke nōye besee / tha
faa wij well ther manghe vti figthe som era
fraadtzere / drackere / sōsere / hoorarle / daa-
blere / forborghede forðdere / landstichtighe /
tiwffwe / snaphaner / iomfrwrenckere / forre-
dere / rōffwere / kirckebyrdhere / foiløbne / och
vti mange andre maade werlige folck som ha-
ffwe her till dags forfylte met vdygd oc ond-
schaff waritt / aff rett miss hoff / agtet for for-
laarede mēiscke baade hōff sig sielffwe oc an-
dre flere ther haffwe nw forst fangett mood
fiden the hōrde / att then blotte tro gōr them
baade retsserdige oc salige.

Or nar i haffwe swodantte folck wdi es-
der kircke / hwore gaar thett till att i see swo
grandtt wdi andre folckis syndher / men wdi
euer eigna syndher era i aldftingest blindha.

Thi kwnne wij ickē andhett sighe till eder end
thesse Christi wor frelsermandz ord. **W**ij se
er thw then sckieff som er i thyn broders øge
men then bielcke som er i tytt egit øge agther
thw dog ickē. Eller hwore taler thw tyn bro
der till och sigher/ tilsted att ieg vtdrager en
sckieff aff tytt øghe/ och see ther er een bielcke
wdi tytt eghett øgha.

¶ **W** thw sektrømptere/ først sckalt tw wdel
the bielcken aff tyt eghz øge/ oc siden maattw
see till om thw kantt wdraghe then sckieff aff
tyn broders øghe.

¶ **W**em er then som er ickē inderlig beghe
rendis then tiid mett hellighett oc fromhett/
som war i then førsthe Rustne kirckē. Eller
hwem er then om han hasswer noghett sckell
ther ickē grømer sig mett angher oc swck/ att
hanss tiid sckwldē ware blandt synd oc sorg/
vdi thesse verdzens sieste oc forgiftige dage.

¶ **W**en wij sckwolle tha thett ickē forglēma
som merckelighe sigis. Thet som ickē kan an
derledis sckee oc ware/ sckalt thw sckordaghe
oc ickē straffe. Aldrig war then hellige kirckis
lycke oc welferdt swo stoer/ att hwn hasswer
iw sckordagett mange onde iblandt faa godæ

¶ Oc nar Christus i then lille heb som war icke
væn xij. apostela haßwer fordraghett syn
forædere Judam/ther och war hanß tiwff/
oc Petrum ther hånwm scwolde negte oc for
sage/och alle the audie apostele ther hånwm
ginghe fran handhe.

¶ Desligest nar sanctus Paulus oc alle the
andrie apostele som ere cristendoms grødis
første framfærg/haffwe blantt swo liden en
hiordt som then hellighe kircke paa then tiid
war fordragett/och haßt methidilse met swo
mange falscke apostele/falscke brødre/aar-
ckeløse brøge/bedragere/mange wædere/oc
effwer altt them som met sød tale oc smyger
lerde oc predickede som i nw gøre effther then
menige mandz gode behaff/hwilcket wi kron-
ne formercke aff theris egne sendebreff. ¶ Wi
scwolde icke wi som ere selfwe storx och gro-
ffwe syndere/forðage met sagtmodighet an-
drie folckis synder och ondsckaff. Sandeligha-
tha er thū icke god/soz the onde kan icke for-
drage. Then som kan icke fordrage Eaim/hā
bliffwer aldng Abell.

¶ Lader forti wdaff i klaffere oc belackere/
att ware blinde i edre egne synder/och swo
siwnscke wdi andrie folck is gerningher. ¶ Nar

er nu nog kicket i then seck som henger fore
till/ seer oc swo noget i then seck som henge
bag till. Att nar hwer aff off hafter forst
dett syn eghen brost/ foruden hwileken inthe
meniscke enchten lesswer eller fadis/ tha kun
ne wij dess lettere aff en broderlig kerlighett
fordrage hwet andis scröbelighett. At wij
emod heries bwd seckwille icke opdröcke tiidzla
mett hwedett/ eller oc thet som werre er/ hue
dett for tiidzle/ oc nar wij emod sancti Pau
li raad bide oc sluge hwer andie/ seckwille ic
ke oc swo göre hwer andie till inthett.

¶ Besinder fort i euangeliske predicanthe
edert eghett homod/ oc mett hwad dristighett
i ether tilweldette Kristen kirckis nassin och
sittel/ nar i ere icke hēnis lēmye/ end sige the
gantse kircke/ mē ere affcome greene/ the
mett tiden(hwess i ether icke bekende) seckwille
kastis i then ewige ild som er bereedt dieffue
len och hanff engla hwordane i ere/ end tha
att i kwinne wndgaa werdsins tymelige ild.

¶ Och paa thett i seckwille icke mett thetha
stöcke indlegghe noghen aca hooff simpell oc
wlerdt almwghe/ ligherwiff scm thett wa
re edhertt paafwnd mett thesse twendhe kir
cker/ tha seck all thet widis att i hafter thett

aff edre forf eddre gamble fordombde ketthe
ra/ aff Donacianer først optenckte/ oc sid her
aff waltenser/ wickleffer och hrossither/ for
arghett och andhen tiid wdroptt/ som mett
stoer kummer och winaghe wille forckorthe
then helleghe kircke/ och henne beklemme och
bekrenke i lønlighe ketthere hytther oc wraa
er/ som er dog forspioedt offwer then gandt
sche werdhen. The formercke att kirckins
mæcht och erlighe bestandt aff schrifft och
krafft trenger them mera end the wille.

Doch nar the kenne tha kirckin icke neg
the/ ther haffuer bstandt aff then klare schri
fft/ att the schulle tha noghett haffwe giort
tha haffwe the digthett een ny kircke ther er
vsimlig oc swo andelig/ att hwn hwetcken
kan sees eller hørus/ ther the sighe at ware al
somenishe theris tall och forsambling/ som
ere forsiwneðhe till salighett/ ther inghen
tha kendher och weed wdhen alleene gwd.
Hwilcken digtt som er fordi obenbarlighe
mood gwdz ord ther haffwer off giffwett en
leghomlig och siwnlig kircke/ och swo sagtt.
Thw schaltt thett sighe kirckin. Och hwor Mat 18
han tha icke will agthe och lyðhe kirckin/

ſekalt thw ware hānuz vberwarit ſom en hed
ning c̄h een obenbare wædere. Men hwore
kronne wij noget ſige kircken/ eller henne hōs
re oc lyde/ nar hwn er ſwo vſwrlig/ at hwn
kan hwercken ſees eller hōris

¶ Then anden ar
tickell oc ancklage.

Alle gamble kirckins ſckick/ bwd/ or
dinantzter/ ſedwaner/ æſligest fa
ſte/ atſckillig kledeboen/ mad/ cere
monier/ ſtadt/ embete. werdighet
oc prelaredōme maa foragtis oc nederleggis

¶ Predicanternis ſwar.

Alle the ſckick/ bwd/ ordinantzter/ gode
gamble ſedwaner oc ceremonier/ ſom
then hellige kircke haſſwer aff gwdz
ord/ ellet ere oc icke emod gwdz oord/ raadhe
wij icke till at nederlegge/ faſt myndre at for
agte/ rett gwdelig faſte ſom holds mett een
chriſtelig menig eſſter gwdz raad/ loſſua wij
hōvelighe/ atſckillig kledeboen oc mad laſthe
wij icke/ om the bwdgis mett een ſej o. h. rete

Samwittighett. Atschillighe embede agte wij
oc i thn hellige kitcke / efftet then helliādz at-
schillige gaswer. Men eders store staet / wer-
dighett oc prelatedgine / laet wij ware eders
(kircke lig.

A Prelaternis geensswar.

w bwrde ether strax att be-
scheldis for the mend i era /
nar i haffwe swo snart schiffe
farffwe. Idwem kau noghen
tiid agthe eder ord / nar i gi-
ffwe them ickel lenger macht.

Althi edert fōrste swar till fōrste artickel som
er nw hōrdt / haffwe i sagt / at wor kircke far
altid wild / men nw haffwe i forglembt eder
sielffwe oc sige / att alle gode gamble schick / or-
dinandtzer / sedw aner / oc ceremonier / schwol-
le ickel aff leggis / oc fast mindre foragtis.

A Oc nar i sige at wor kireke far altid wild
/ hwij anāme i nw hennes see der oc eeremoni-
er swo trachtelige oc swo erlige. Thett som
sigis em schick / ordinantzer / sedw aner oc cere-
monier / kau em eder kircke ickel wndtstaas /
nar hwn haffwer hwercken forfedre eller lāg
alder. Icke forstaa wij helder hwad schick hun
haffwe kan / enchten aff lang wane eller bru-
gilse / uar hwn er neppelig x. aar gammell.

S i.

De i rett alwees mening att talx/hwore fol-
ger tha thette swar mer eder partuss baadhæ
scressne bøger/oc obēbare handel oc gernig

In capti
vita Ba
bilonica

Contra
regem
suglie

¶ Daffwer icke eder egen fennickediegere suo
scresswet/ at inthe mēiscæ hæffwer macht
till aat binde een bogstæff offwer en chriſthen
mand. Daffwer han icke och swo scresswett
paa eet andet stæd/ at mēiscæns ord oc lang
tidtz wanx oc brwgilse/ endog at the eræ ic-
ke scdrifthen modstandige/ maa well holdis
oc fordragiss/ men tha forplichte the inghen.

¶ Eller hwij loed han aff en vhfelig oc vre-
delig dierffhett obenbarz forbrendæ chriſten-
doms fedris sate oc schick. Eller hwij eræ alle
gamble fedris schick nederlagde blant eder for-
sambling i hwar hwa fundis. Eller hwij ha-
ffwe i forlaget aff chriſtendoms tempill/ alle
gamble seeder oc ceremonier. Eller hwij eræ
afflagde hoess eder baade hellidage oc fæste-
dage. Eller hwij haffwe i forsmadt och for-
agtedt kirckens lessning oc trider. Eller hwij
haffwe i forwandlet kirckens sang oc tiemsta-
wt i alle tempil som i eræ bleffne megtige och
mōndigæ. Eller hwij haffwe i vdræst oc son-
derhwogget taffler oc belede i same tempill oc
mōget andet giordt/ som icke følger mæ theffæ

ord. **E**r thet at agte oc are gamble schick / or
dinantz er / seder / satt oc christelike ceremoni-
er. **A**den i sandhet thet er som Judas met en
kyss forraaddhe Christum / swo kyss i hauff
hellige kircke met thet te soe synger / oc thet
mett forraade i hene wti vgwelike menischis
hender.

Aden i welc moreske sighe / at i offwes
alle agthe oc are the schick oc ceremonier sons
folge vtaff scriffen / eller ere oc icke scriffte
modstandige. **S**wo got. **U**n begere icke andet
nar thet er oc swo wor kircke vitherligt / ic-
ke alsomeniste aff Esai prophet / men oc swo **Esai 29**
aff Christendoms mesther Jesu Christo / hwo
wij selwle off wogthe / at gwdz bwd icke o- **Mat 23**
ffuertradis for mennischis schick oc satt schyld
De forti forsage oc bortfaste met theris lare
mesthere alle the mennischelike schick oc satt
som ere theu hellige scriffte modstandige / for
thi som sanctus Petrus sighe / wij selwlla **Act 3**
meer lyde gwd end mennisken.

Aden thet er tha boelike at i bewisa v
kirckis ordinantzer / seedwaner oc ceremonier
Enchten att icke folgha wdaff scriffthen el-
ler ock att wara scriffthen wsandre gtigha /
oc nar thz er gior tha vele vj m3 eder thm bo

§ 4.

oche forſaghe och forſckindha.

¶ Thett mwa i tha icke gøre effter eder and
ſom er wild oc forbiſtrid/ men effter thñ hel
lighe kirckis aand ſom er aff ſandhett. Icke
helder effter edert hoſwidtz daarlige menig/
mē effter gamble hellige forfædis retſindige
mening/ hoess hwilcke wij finde then hellige
ſckriffis retta grwud oc edele forſtandt.

¶ Oc dog att edert ſwar er icke beſtandigt
met aſtadighet/ i haſſue tha ſandelige ſwarit
ther grw giffwe at i mett gerning oc handell
haſſde ſwo ſandelighe holdett/ tha ware wij
ſrelſta fra ſtoer vmage/ mett ſckriffte att foræ
eder vnder øghen/ ſom ere dog hwet Chriſthen
leſzera witterlig nog.

Mat 18

Deutro
27

Mat 16

Luc 10

¶ Nwem haſſwer icke thet læſt/ at thñ ſoz
icke lyder kirckin/ ſckall agtis for en hedning
oc en obenbare ſyndera? Eller ſramdelis/ att
then ſckall dødis ſom icke lydhet haſſ bwd
ther er i ſyn tjd alle preſters høffding? Fram
delis/ att hwadſomhelſt Petrus oc haſſ eff
terkømere binde paa iorden/ thet ſckall wa
re bwndett i himelin/ oc løſer her paa iorden
thett ſckall ware løſt i himelin? Och att then
ſom forſmaer the hellige Apoſtele oc theris

effterkømera/han oc swo forsmæet gwd?

A Framdelis. Att wij skwille the marekæ-
schiell oc grentzer icke offwertrede som wora Prouat
oldinge oc forsedre off lagt oc schicket haffre
Wem haffwer icke last manghe skriffte aff
same slag/ wdi hwilcke off biudis aff gwd/
att wij wdi seeder oc ceremonier/ sculle lydhæ
met hōsomme/ gamble forsedus ordinantzer
satt oc schick.

A Ther næst ere i oc swo aff same astadig-
hett till fredz mett fastæ/ men met then alsom
eniste som spæger legoms kæde oc wlydilsæ/
och icke bøder mod gwd for synden/ eller gōr
off retferdige for gudz ansigt/ effther skrom
eheris see der och mening.

A War hōre wij trēne stycker. Thett forsthæ
samtōcke wij gerne mett eder. Forti then fa-
stæ er een pufelig ting/ ther trenger oc twin-
ger legōmett oc legoms syndige beghering/
till att ware aanden lydig oc vnderdanig.

A I thett andett stycke era wij ether platt
modstandige/ forti eder meening wdsprunger
aff een stoer wildfarilse som negter syndhe-
boed. War om wij skwille talæ emod then

niende arriichil som er om kirckens sacrament

A Om thet tredia stöcke haffwe i swodhan
mening/ at scrömpkelig faste föder icke rett-
ferdighett for guds ansigt/ thet er then faste
som icke kommer aff kerlighedtz rödher/ men
wdi hwilcken ther sögis een förfengelig are
oe verdzens prüss/ ther wij oc samtöcke mete
ether/ och haffwe thet lunge wist mett then
hellige kirckæ/ som wij gaffwe till kende i för-
ste geenswar. Men then bröst findis tha icke
wdi faste/ men hoess then som icke rettbelig
bringher fasthen.

Mat 6

A Forthi ther findis icke alsomenisthe miss-
bring vdi faste/ men oc swo vdi bön oc almu-
se gernig/ oe desligest alle vdwortis gerniger
som haffue noget aff thū phariseiske swordey
thz er scrömpterij. For hwilcke wij sölle
off altid mogte efter christi lerdom. Ilast
i oc swo thū mening/ at i hwor noget faste ha-
ffwer alle retsindighe vilkaar/ thz er end tha
scrömpteligt met retferdighet/ tha samtöcke
wij icke mæ eder/ mæ emod sige i alle maade

Mat 5

A Forti siden wor herie haffde sagt til synæ
Elden eder retferdighz er större oc offuer gaar
theris som era phariseyer och lowfuer/ tha

kan thet icke sc̄lee att i indgaa vdi h̄anetigis
riga. Oc thet h̄a haffoe framset m̄age exem-
pel/m̄z h̄vilde h̄a gaff til kende/ at w̄h sc̄wl
le icke alsomenisthe haffwe reene hender fran
syndige oc onde gerniger/ m̄e oc s̄roo en reeu
siell oc samwittighet fra syndige tænkter och
falske meninger.

¶ Tha begynder h̄a strax i neste capitel atle
ra/ huore w̄h sc̄ulle oss forware mod sk̄r̄omt
i b̄oner/ almw̄segerniger oc fasta/ ligerw̄iss
som alle gernigers retferdighet ther best̄wis
i thesse trene capitel/ ware best̄adig aff thesse
try ting/ b̄on/ almw̄se oc faste/ nar the br̄w-
gis oc holdis vti enfoldig oc retsindig menig
Ōe huoreledis gerniger ḡore oss retferdighe/
sc̄al forklar̄is i nest̄c̄m̄e de genswar

¶ Ther nest̄ siige i suo Atskillig klederbon oc
mad last̄ha w̄h icke/ om the br̄wgis m̄z en fr̄ij
oc rett samwittighet. Ar̄ k̄une w̄h bes̄inde
effter eder menig huore m̄get m̄enischeligha
sc̄ek̄ oc satt forpl̄ichte m̄enisch̄in vti faste/ at
skillig mad oc kleder/ oc huess andre seedher
oc ceremonier s̄oz findis k̄a/ th̄z er/ the icke bin
de m̄enisch̄ins conscientze hoess ḡwd/ men
alsomenistha for n̄enisch̄in w̄dwortis. For
thi (sem sc̄riffthen sīghet) Ḡwd seer thet
som i h̄iarthet er/ men m̄enisch̄in inth̄z vden

Mat 6

I Act 10

thett vdwortis er swoligt.

A Och forthi haſſwe i ſwodaꝛ conſcientze/
att i meene ware frütt hemelighe att offwer-
trede ſwodaꝛ ſclick wden all conſcientzis be-
ſwaring/ forthi ſom i meena/ att aff hemelig
gerning beſclēmis inghen. Men i andie fol-
ckis ſamſwund/ haſſwe i een anden meening
nar i befröchte att eder frihett ſkall wordha
andie folck een ſlagbrandt ther the offwer kñ
ne falde/ tha ſc wolle ſwodaꝛ ſeeder oc cēre-
monier holdis/ meer for theris ſcluld ſom ic-
ke bader wide end for eder eghen ſcluld.

A Whad thette er een ſcligen lögn ſyua
meſtera/ kettere ſaare lig. Att ſclrompte for
folckis gghen mett mēſckelige ſatt oc ſclick
Men dog agthe them inthz nar ingen vitniſ-
byrd er till ſtadhe/ emöed klar och obenbara
ſckriſtt/ paa thett att alting maa ware thñ
ſomelig ſem er liſt wett lyſtig/ wnder een
Chriſthen frihedtz ſclugga.

A Thett bekende wi mett then hellige ſckri-
ſtt/ att hwer Chriſten mand ſkall thett ſtite-
lighe wogte/ att ham cke noggen beſclēmet
mett oſaga till nogett fald. Men nar thz er
wden fara mett ſyndig oſaghe hoeff andra

schwindhett oc reenhett haſſwe the iuthz att
ſchaffe. Ickā haſſwe the heller biſtandēt aff
nogre beſynderlige gaſſwer / ſom enchten ere
drabelige aff andelig krafft / eller wnderlige
aff hellighetz magt. War haſſwe wñ n w thz
førſte ſlag ſwimmelige controſeytt / forti thz
ware for langt met beſynderlige exempel.

¶ Waa then anden ſide ſette vñ then gane-
ſche Chriſtendom / ſom ſtandēt haſſwer i ſem-
tenhunderde aar / oc haſſwer warit beſtan-
dig neſt Jeſum Chriſtum gwds ſøn och all
werdſins herre oc frelſere. Førſt aff the hel-
lige apoſtole oc alle Jeſu Chriſti diſcipela /
aff māgemaal hundrede tuſinde hellige marti-
ribus / blāt huilke en ſtor part haſſde høit oc
tient the hellige apoſtole oc forti beſchreffue
thz ſame ſoz the hōrde aff thm oc ſaage thez
gøre och brw ghe. Ther neſt ſetthe wñ māge
maal tuſinde hellige inēd biſper preſter docto-
res oc lerefedre / førſt aff thñ gretſche kircke

Siden ſuo māge hellige mend / ſomme mar-
tires hellige paſſuer biſper abbeder och an-
dre vtallige lerefedre aff thñ latiſche kirke.
Ther offwer ſwo māge Chriſtedoms raad och
ſtore ſcoler / ſom haſſwe thet ſamme randſa-
get mett ſcriſtit oc ſchiel ſtaðfeſt oc ſamtyde

Wñ.

ther alle forberorde helgē haſſue lett oc troett

A Framdelis ſwo mange Chriſtne förſter och
herier/ keſſera/ konger/ hertoger/ geeſſwer/
riddere oc anden adill/ ſom varit haſſwe Chri-
ſti oc Chriſtendoms trofaſte mend fran begyn-
dillen/ oc ſorti ſtaðfeſte oc bekende met tro oc
handel al then Chriſtelige lerdom ſom the ſun-
de for ſig i then hellige kirke/ thet wi end nu
mwe ſee oc finde uti keſſerelow oc landzlow
Elti handfeſtning oc reſeſſ uti breſſ oc ſegel/
uti priuilegier oc ſeritixer/ uti krönicker och
hſtorier Elti hwilke herier oc förſter obenbar-
lige bekende/ then ſamme troo oc lerdom ſom
the fronde for ſig/ oc haſſwe then ſamme hol-
dett oc bröget baade i handel oc leſſuett.

A Ther neſt ſwo mange rige/ landſcaſſ/ oc
ſteder/ ſom met alle ſwar indbyggere/ meening
alnwge/ haſſwe altid ſtandet waraſſtige i
ſamme Chriſten tro oc mening. Oc i hwosom-
helſt ther er tilbage falden fran Chriſtum och
Chriſtendömen/ oc ere nu endthen Chriſti oben-
bare fiender oc modſtandere/ eller oc ſwo aff-
ſchorne fran then menige Chriſtendoms ſam-
frond for vlydilſe oc ketterij/ ware ſig endtē
iöder/ ſaracener/ twicker/ tartare/ rytzer/ bz-
mer/ eller andre folk oc landſcaſſ thetis ligg

Handwritten marginal note in a cursive script, likely a later addition or correction, running vertically along the left margin.

A Besligest ere the allerypperste fennicke-
diegere forløbne oc forsome clostermend och
prester/ som ere forti falden Lwther til han-
de/ at the kwinne vnder hanff righe och rege-
mente fremme en legomlig villie oc begering
oc vti hānwim leffwe vstraffelig/ nar the ha-
ffwe al øffwerighet endten forstøit eller vrā-
gelig vnderwiist/ och forthi lyder theris gant-
scke lerdom effter then menige mandz gode ty-
cke oc legomlige behaff/ hwor fore the vnder
hellighedtz och euangelij sckyn indføre een ny
Christendoms frihet/ ther dog icke andit er end
eet synueligt sielfswold/ aff hwilckit hwet mā
lader sig somme thet hānwim er løstigt/ oc le-
gommet behageligt.

A Thesse folck haffwe nw for synnen giordt
sig een ny myening oc vnderschede paa schriff-
ten/ om Biscopssdome/ Prestedome/ tro/ go-
de gerninger/ retferdighet/ mēischens frj vil-
lie/ dob/ penitentze/ wyelse/ messe/ Jesu Chri-
sti legomme/ och andre sacrament Om gwodz
helgen/ om sckersild eller begang for affgāg
ne Christen siele om tempel kirker oc closter/ om
rett oc løfte/ om belede / wīgde oc consecrere
de kar oc kleder/ oc andre kirkelige smykke/ mē
all then legomlige oc vdwortis gwdelighedt
soz brugz er i thñ hellige kirke fra begyndelse

W i .

¶ Theris gantscke lerdem haßwer swodāt
wilkaar/ at han er aff twēne slag/ forti han
er baade ond oc god/ oc bespurer baade lögn
oc sandhet/ liwss oc mōrck/ dygd oc scalckhz
¶ Men thett er ickē tha theris paafwūd/ nar
the haßwe thet onde vdsōgt aff gamble ket-
terij/ oc thet gode aff hellige ock gamble Chri-
stendoms lārefedre.

¶ Aff thesse twēne haßwe the giorte en ny
samlegge/ oc at hwn scholde i alle maadhe
agtis for nytt godez/ tha haßwe the henne
glyndret oc amelerit met storachtige ord/ lö-
gen/ klafferij/ trw oc tratz/ oc andre hadtz-
sche ord ock sckiendtz tala. ¶ Men hwart the
gōre miz suedighz/ onslag vndergāg/ swenke
ock fwnd hōss herier oc furster/ oc hōss then
menige mand/ talis nw inthz om paa thēne
tiid/ nar thet haßwer en lengre wūdherwis-
sning behoff.

¶ Met swodan bewiissning prampere the
i theris hytter/ raabe seyer oc triumph oc be-
schelde al verden for ketterij oc blyndhet soz
nw er oc warit haßwer/ oc er them ickē fal-
den til hande. ¶ Met dygd oc are vti kerlighz
godhett/ fred/ sagtmodighet/ welwillighz/
lessalighet/ spagferdighet/ trofasthet/ mi-

oc lerdom/ oc somme met hellighett oc ierte-
gen. Besligestha var theris gantske lerdor
oc lessneth forwden alt vild/ forti the hasswe
ther vdi inthz andhz anseett end gwdz loff
oc are/ oc theris egen oc alle menisclets sa-
lighett o ch welfardt.

Thet sem wij vele nw forsware i thenne
bog/ hasswe the forswarit for off vti swoda
tro oc mening/ at thesse stöcke lerdom hassde
icke allene met sig schrifft oc scliell/ men o ch
swo alle helghens brwg/ o ch varit hassde for
them i then hellige kircke/ met then menighe
Christen mandz tro oc samtöcke/ slegt fran se-
kt. Som the hasswe varit for off vti Chris-
sto Jesu/ oc wij ere foamedels them/ kömen
til Jesu Christi kwndschaff/ swo anamine wij
o ch gerne then same lerdom aff them som the
anāmede aff theris forfedre/ hellige apostola
oc apostelige mēd/ aff gwd oc then heliand
i alle maade/ efter Christi löfte/ raadde o ch
regheredhe.

Offwerweyer forti thesse twēne selscaff/
o ch sidhen befindher hwad i ghere schulle/ paa
thett i mwa the samffwōdt well befendha/
hooff hwilcke i scwolle opsette edher salighede

Brugger her vti thet forstandt oc sckiel/ som
i pleye att bruge nar i dōne och grandesche
werdslige sager. Atti hwilke at randsage/ nar
i sculle høre bewiissning aff vitnisbyrd/ tha
pleye i baade effter gwdz oc verdsins low/ at
meest ansee the vitnisbyrd som ere aff then er
ligiste oc beste hob bestandige. Oc nar schrif
ten er forti diwb oc wclar paa mange steder
Dessgeligist nar hwn icke heller wdredher off
alle spōssinaall oc twiellssinaall/ eller oc ha
ffwer paa somme steder twēne meninger/ tha
besinder om thet er icke tryggere att effther
fylge/ vti gāmel kristendoms handel oc brug/
thette erlige oc hellige selfcass som er bestan
digt aff swo mange/ oc swo merkelige godha
willaar/ end vphenge syn salighetz trōst hōst
then anden lōse hob/ som hwercken er gammel
aff lawheffd/ ey heller erligt aff samfwind oc
icke bestandigt aff hellighert men er een wild
swerm som hwercken er eensindig met schrif
ten eller met then fōrste oc eldste kristen kir
cka eller mett gambla kettera eller mett sig
sieliff indbyrdhis.

¶ Thet mwe the iwo besindhe/ at sculle wū
trede fra swo gāmel lawheffd/ swo erligha
vitnisbyrd/ oc suo sterck bewiissning/ tha scul
le wū see och høre aff them then bewiissning

Tha haſſwe the dog altiïd ſtandett faſt vthi
Jeſu Chriſti retſindige troo oc lerdom.

¶ Alti theſſe forſckreffne mend hellige ſam-
frond oc ſelſcaſt kan ingen tig begeris eller ef-
ckis / ſom hører til all ſromhett oc ſwoldkome-
lighett / hwad / heller wi agte naade / gaſſwer
hellighett / wiſſdom / klogſchaff / forſtandit /
kerlighet / vdmighet / godhett / iertegen / hun-
ger / thïſt / modgang / trengſil / ſengſil / alen-
dighet / armod oc fattigdom / død oc blod / el-
ler hwæſſ andre apoſtolige oc euāgeliske dyg-
der endten kwinne haſſwis eller beſiïdis =

¶ Alſ theſſe hellige mend haſſwer gwd beu-
gitt eet ſtorrt ſelſcaſt / ther haſſwer ſoit hāſſ
hellige bwdſſickaff offwer then gantske ver-
den / oc thz ſwoldkoms ſommedels then / oc thā
helliandz naade / ſom var begynt aff the hel-
lighe / apoſtole / hwæſſ the obenbare lerdæ-
ſer then menige alinwge / oc diſputerede mod
fordōmde ketteren. Haſſwe the oc ſwo beſckre-
ffwett / oc eifter lerdom oc ſchriſt haſſwe the
ſchicket theris gantske leſſnett / ſwo at theris
leſſnet oc bōger / lerdom oc handell / ere off en
klar vnderſchede paa gwds villie oc all hellig
(ſchriſte.

¶ Hwad the alſomnegtigiste gw d haſſwer

giordt oc latt for theris schyld/ baade i the-
ris lilffs tiid oc effter døden/ ther met at be-
wiise/ att the vore hāwim vti troo/ lessnet/
lerdom oc handel saare behaffwelige/ ware
nw forlangt at beschriffwe/ oc icke gōris be-
hoff nar theris hellighet haffwer all verden
til vtnisbyrd. Desligest haffwe oc swo man-
ghe aff them bewiist sig i samme drabeligha
wilkaar som the hellige apostole ere bef w-
den vti.

A Vueden thette selschaff er kōmet oc huez
them haffwer raadt oc regerit/ er oss wider-
ligt nog aff then hellighet ther gwd haffuer
them bwingert vdi/ oc haffwer sielff sagt/ att
sanne hellighet sculde vare en fast beseglig
baade paa tro oc lerdome.

A The drabelighe mēd som varit haffwe
aff thette selschaff och i thette samf wnd/ ha-
ffwe i gāmel tiid bestridt met tolmōdighet
oc andre merckelige dygder/ alle the tyrāner
som forwolde Christum oc Christi kircke/ thz
er hāss hellige lemmyr/ oc ther offwer huer
cken spartt arff eller eya/ godtz eller pēn-
ge/ leem eller halss.

A Ther til mett haffwe the i gāmel tiid o-
ffwerwundet alle ketterig/ somme met schriff

at i tha mwa forsome oc forfage Chriftendōs
vedtagne satt oc seder/ bwiðe ether at bewi
fa mett skriffthen/ ther swo strengelige esckæ
skriffit aff andre. Iðwñ bewisa i icke thetta
siðcke lerdom met en bloedt skriffit em i ha
ffwe icke flera? **¶** Si lesa i skriffiten forwden al
la emslag/ at wñ scwolle høre kirckin/ lyde oc
høre kirckins forstandera/ offwermacht oc al
le fogedñ/ men eder glosa lesa wñ ther icke/
men heller then mening som er emood edher
glosa/ at then som forsmær the hellige apo
stele oc theris effterfömera Chusti stadtholde
ra/ han forsmær oc swo Chrißum.

Ma 18

Luce 10

Ro 13

Hebr 13

Luce 10

¶ Iðwore kan thet tha scæe/ at the bwd oc
seck som kirckins sedra oc forstandhera ha
ffwe satt ther mett at forde och fremme gwdz
bwd/ scwolle icke oc swo forplichte mēisckis
samwittigheit/ nar gwd giffwer thett macht
wdi himelin som the binde hær paa iorden sig
till loff/ heder oc era/ oc syndelike ting till
hindher och moodstandi?

¶ Oc forti haßwe thesse twēne hößdingha
Petrus och Paulus endregteliga beswrett
mod thēne wilfarlsa/ at wñ scwolle lyde met
from willighet all offwermacht ond oc god/
icke alsomeniste wdaff redse lor fröcht oc fa
B i.

1 Petr 1

Bo 13 ær skuld/men och swo for wor consciendtzæ
skuld. Forti som sanctus Petrus siger. Thz
er en yndelig ting for gwd/ om nogē for hā
conscientze skuld/ lider kummer oc trengsill.
Forti at all offwermacht er gwds stattholte
och schick/ swo at then som er hēne modstā
dig/ han er oc swo gwd modstādig.

A Men forti at then frīhet (vnder hwilckē
i skivle oc beteckē eder gandsckē ond schaff)
er eet listige snyger oc gott behaff/ huar mē
i locke then menige mand/ som altid søg her
effter een legomlig frīhet/ tha wele wij thm
till gode som end nu staa fast oc era icke fal
den/ besckede met saa ord huad en sand frīh
er/ ther Christen oc euangelisch bōr at kaldis.
Forti hwn er i sandhet then frīhet/ till hwi
lckin off haffwer frelst Christus Jesus met syt
hellige euāgelio/ som han sielf siger hoess Jo
ānem. Thet som sønen frelser eder/ tha etā i
sandelige frīz

A Wij vare alle baade i dēt oc hedninge fore
Jesu Christi sōdzell/ i trenne maade trelā och
wfrī/ thet er vnder synd/ vnder dōden/ oc vn
der dieffwelin. Forthi wij ware for syndhen
skuld som arme fanger/ bestede vnder helwi
dis macht oc weldige tyrānyā/ oc falden vn
der then ewige dōd. Thet offwer vare i dēt

na beswarede niet Moysi low som them war
vmsieligt at holde Ther Christus er forti kō-
men som een middelet emellom god oc men-
schin/ oc hafter forrettiget menschin wdi
god faders hellist oc vensckaff/ tha hafter
han frelst oss fra thenne trefoldige trelldom/
synd/død oc dieffwold/ oc desligiste iðerne aff
then sware oc vberlige Moysi low. Thet bli-
ffer alt for langt frōme leszera/ at vdelegge
oc besckede alle thesse stöcker met scriffthen.
Ther till met era thesse stöcker swo klare/ att
thet icke gigns behoff.

¶ Oc forti er thet skeedt at een rätte Kristē
oc euangelisk frihet seall vnderstaas/ icke at
ware ett frelsā fran öfwerighets lydlisā/ el-
ler fra theris bwd at holde/ icke helder fran
gode gerninger at bwæ/ ther then hellighe
scriffit baade euangelisk oc apostelig lærer
paa alle städer/ nar swodan frihet icke andet
ware end ett forderffweligt selfswold/ oc alle
synders swerim oc forsamling.

¶ Men hwn er een forlösen fra synd/død oc
dieffwelsckaff och fra Moysi low/ och att wij
konne alting swimmelige best wte/ tha er hū
ickā andhett end een kerlig naadha/ och een
unadellig kerlighett.

¶ ij.

Forti hw ar kerlighet er/ther er herris aand
oc hwat herris aand er/ther er friihett.

A Then kerlighet som alting fordrager gøz
altid meer end ther biwdis/ icke aff trelach-
tighet/ men en ædell friihet/ icke heller aff py-
næ/ redse/ men aff fromhedz kerlighet i huar
kerlighet er/ forti ther haffwer conscientzen
ingen trengsil / inthe krommer/ oc ingen be-
swaring/ men alsomstørst fromhett/ fred och
friihet. Oc forti hwadsomhelst icke er emod
kerlihet/ thet er icke heller emod friihet. Och
for then sag mothw see Kristus helighe lesere
hwad sued thesse Satane sende wd hanne
biwget til at saa syn sad paa alle steder/ v-
lydilse/ giensigilse/ twedracht oc opgøz wu-
der friihedtz naffn och sckygge.

i Petri

Oc forti siger sanctus Petrus swo/ther
som han beskrieffwer thette støcke lerdom om
gffwerighetz lydilse Thet er gwdz villie att i
sewille stoppe mænne paa vforstandighe och
daarlige mænisker m3 velgerninger/ som the
ther ere frj/ oc icke som the ther vnder friihetz
sckyn betecke ondscaff/ men som gwdz retsin-
(dige tieneræ.

A Sanctus Paulus sigher och swo. Kæra
brødræ/ i eræ kalledhe till friihet/ seer allene

ther till/ at i then friihet icke bringe wdi no-
gen orsage/ legōmett oc kōdet till willie och
behaff/ men tiener hwer andre i kerlighett

I I scwille dog wix som lade eder kalle euā-
geliske predicanter/ att thett skalcke stōck-
lerdom er icke edert paafwnd/ paa thett i aff
then ondschaff som andre mange scwille edher
icke berōmme. Forti han er strax fra begyn-
delsen i Apostolorum tid begynt oc vdsprun-
gen/ offte aff salden/ oc atter wdriopt paa thz
ny/ som aff Aeriauer/ Lamperianer/ Turilu-
piner/ Begardr/ Beguiner/ Waldenser/ Li-
chlesser/ och Wdssithet.

Thet som i beswote edert swar met oc sige
Atskillige embete achte wij oc i then helliga
kircke effter then helliandz atskillige gaffuer
Den eders store stadt/ werdighet oc prelate
dōme/ lade wij ware eder kircke liig. Thenne-
agt oc tilladilsa om thet skal staa til eder/ a-
nāme wij gerne met baade hender. Forti/ at li-
ger wiiff som wor kircke er gwdz sande kirck
swo findis oc hōff off then sande Christendom
/ sande Christendoms embete/ werdighet oc o-
ffwerighet/ aff gwd gwnstelige skiffet mett
hwer oc een besynderlige till hanff andelighe
kroppis (som er thū rette Christen kirckis) nyt

the och bestandt.

A Men hwad i mene met thz hemelige spoe
/ hwar met i beclasse wor stad ac werdighz
/ widhe wij icke edher scheinbarligha mening
Ther som i mena forti/ synd/ myssbrwg/ oc
mysshandell Tha wele wij thet hwercken orsa
ge eller forsware/ men gerne tilstaa/ bekende
oc besørge/ met daglig bøn till gud/ at han
for hastuer beschicket oss syndige med offwer
andre syndera/ will oc swo alting forwenda
sig till loss heder oc era/ oc oss alle til salighet

A Meene i oc swo/ then søge herlighet och
era som følge wort embede/ tha ere i forwde
ett bølighet schiell oc redelighet I pleya altid
at siige/ at vdmortis oc legomlig handell er i
sig sieliff hwercken syndelig eller dygdelig/ w
den aff hiarthens grund och mening. At ha
ffwe forti een erlig oc trostig herlighet syte
embede till agt oc wning/ er hwercken mod
guds law eller nogen skressuen ratt/ nar na
twiligt schiell thet giffwer oss/ at store embe
de oc werdighet/ somer store era oc herliga
(hett.

A Desligest/ huess stad oc herlighet wij ha
ffue och forfedre haffwe hafft for oss/ them ha
ffwe wij aff gwd oc Christen surster/ wort em

bede til ett erligt bestande/hānwin at gioræ
ther fore regēscass som kender alle herter/ och
icke edre skendere oc foragtere/ther ingen tīg
er til maade Men vnder deess/ huilcken aff e=
ther soz er forworden synd/ hā kasse paa ess thū
første steen Eller hwen ere i som dome frem=
mede tienerer nar the endten sīaa eller salohe
for theris egen heris dem/ oc ther eder bma=
de meer at lyde oc høre end wredelige bellasse

Joan 8

Ro 14

¶ Then tredia artickell.

All retferdighett er aff then
blotte och bara troo.

¶ Predicanternis Swar.

Or gwd worde wij retferdige allent=
ste/ forti wij effter gwds ord tro oc ho=
be till hāss nade oc godhet formedels
Christi gutz oc meniskens sōn. Joā iij. Ro iij
oc iij. Dog vtbryder then indwortis gwds ret=
ferdighz en frucht aff sig som er een ratt wd=
wortis vforfalschet retferdighet/ som staar i
ratt godha wdwendigha christelgha giernin=
gher/ om hwilcke Christus tall Nathel quæ=
to. Oc apostelenæ skriffwe Ro iij. oc Jac ij.

swo/ at een retschaffer tro kan ickē lēge bli-
 ffwe blott eller bar/ men bewiser sig gerne i
 the maade som hēne giffwer orsage. Dat vii.
 Jacobi i. Ja/ wi widett oc saa well som lec-
 tor wdwild/ at en dōd mening eller mēnische-
 lig eghen tancke gelder plat inthet for gwd/
 hwad siighē at gōre noghen retferdig. Men
 swo sige wi wdi een swm. At ickē all retfer-
 digher men eniste then indwortis retferdighz
 er blottelig afftroen. Endog at same tro bli-
 ffwer ickē sidhen blott och bar.

¶ Prelaternis geenswar.

Heb: 11

Dog at then mening om tro
 en er i thette swar fast meer
 formildett end hwn er obens-
 bare lert oc predicket for sim-
 pell almwghe/ tha haffwer
 thetta swar nogett nar swo
 mange lōgner som articla. Thet i sige i thett
 allerfōrste/ at wi gōns retferdige aff then e-
 niste troo/ er en sckendig lōgen. Then helliga
 sckriffte giōr off wiiss/ att wi afftroen giōns
 retferdige hoess gwd. Forti thet kan ickē sckee
 at nogen troen forwden teckis gwd/ men att
 then blotte oc bara troo giōr off retferdigha-
 lesse wi ickē wdi no ger hellig sckriffte. Adwar

et nu giv os. Nu er et nu hellig skrift
Hwar er nu euangelium? I nar wij skulle
nogett bewiise eder emod/ tha raabe i gwdtz
ord/ skriftt och euangelium. Wi fore i sel-
ffue icke nu i retta nogen skrift som bewis
at then blotte bara tro giffwer retferdighet

A Men i efftherf olge thet som er en gamell
ketthere seed/ ther pleya att forfalscke thn he-
llige skrift forti/ thet hwn giffwer fore vti
een simpell talā/ bekotte i mett krappe ord/
som inthz er sandera end at troen gor off ret-
ferdige. Swo er inthz falsckera oc meer loge
achtigt/ end at then blotte oc bare tro gor off
(retferdiga.

A Wonne icke i skulle forti fröchte thn py-
na som then helliand twiffwer them mett/
ther foraflscke skriften mz noget tilleg ther
hennis grund och meening kan forwandle?
Swo siger han. I hwo som noget tilleggher
thesse foragde stöcker/ tillegge han wim gwd
the same plager som skriftwis i thenne bog.

Luce m
timo

A Men wij wela tha hore hwore mange lo-
gner ther horer till at forse vra en logn mett/
dog the som har efftersolge / hwetkin orsaghe
eller i nogre maade foruindscke logn/ men be-
sware een mett mange. Swo lyder eder ord/
H i.

ether eder Poett setthæ wd paa latīnæ/ hoess
gwd gōr wī retferdige aff then blotte tro/
icke thū som flyder i løssachtige folckis mwnd
/men then som fornædels gwdz ord er diw be
lig rodsest i mēniskins bryst/ vdaß hwilckett
ord wī sette loffwe till gwdz iett/ oc anāme
naade fornædels Christi Joā iij. ad Ro iij. c.ß
(iij.

Ro 10 ¶ D then leffwendhæ gwd hmad hōr wī
hæ mange løgner. Et icke thz en løgn at no
ger tro flyder i menniskins mwnd? All tro er
i mēniskins hiarta/ huess bekendise vdrobia
met mwnden som Apostelin siger. I hiarther
troes till retferdighet/ men mwnden bekender
till salighet.

¶ Men maa welske i hæffwe swodan mee
ning/ att ther findis manghe som icke tro thz
i hiarthett/ ther the bekende mett mwndhen.
Thett wele wī icke heller negthæ/ men huad
thæ? Forti i hæ the era/ hoess gwd som grā
sker baade nyæ oc hiarthe thæ era the man
tro mēniskæ/ oc hæffwe platt ingen tro.

¶ Wonne icke thet æc swd ware løgen/ at
then tro oss gōr retferdige/ æc rodsest i men
niskins bryst/ fornædels gwdz ord? Forti thū
tro som gifwer menniskin retferdighet/ oß

er encke aff nöd till mänsckins salighett (ther
skolen pleyer att kalla ett indsekwod) er een
gwdz gaffwe/ som apostelin siger/ aff himne **Eph 1**
lin indsett i mänsckins siell/ wden wij welæ
wdelicke fra himerigis gleder the döbte böm
som aldzig hörd gwdz ord/ eller oc the gecke
oc narra som höred/ men tha icke forstandli-
ge begriubett/ eller oc them som haffwe thet
hördt oc forstandet/ men dog siden forglömbt
aff siöer höffwett siwge.

A Dog att then tro som effther Sancti Pau- **Ro 18**
li meening/ er aff hörilja förmedhels gwdz
ord/ ther skolen kaller atspordt och besögt/
er och swo paa syna maadhæ gwdz gaffwe/
och er alle them som era kommen till sckels
aldher/ och kwinna sandtza mett forstandhig
grandtsckæ aff nöd baadhæ till retferdighett
och salighett.

A Er thett icke och swo löghen/ att wij för-
medels gwdz ord allenista setthæ loffwe till
gwdz iatt oc löffthe? Forthi troen er icke al-
someniste att setthe loffwe till the löffthe soz
gwdz ord indheholdher/ men och swo at mee
na och tro wara sandtt allt andhet som skrē
ffthen indheholdher/ och alle articla som en
(Christen tro beswter/
ll ij.

thet er icke alsomeniste the stöcker som oben-
barlige oc textelige findis i thz gamble eller
ny testamentt/ eller i the samlegger som era
the hellige apostelers Nicen raadz oc Atha-
nasi/ men oc swo hwess then menigedusthen
kircke er aff skriffen hemelige obenbaritt

Bo 3

¶ Er thett icke oc swo lögn/ oc offwer alle
hem oc wgrdelig/ att wele gøre Christum oc
Paulum till lögnere met eder/ ther met att
wela bewisa oc bestercke eder lögn? Adwad
siger Christus. Theu som troer paa sønnen/
scall icke fordomis. Adwne har sigis. Then
ther alsomenista troer paa sønnen/ scall icke
(fordomis)

Bo 3

¶ Framdelis/ hwad siger Paulus. Alj me-
na at mēniskēn wordher retferdig somedels
troeu/ forwden the gerninger som logen biw-
der. Adwne har lessis. Alj meena at thū blo-
tte oc bara tro gør mēniskēn retferdig?

¶ Oc endog thet er vden alt schiell/ att nogher
gerning gør mēniskēn retferdig (som scall
beskedis i nest kōmende artickill/ thet følger
dog icke ther vdaff/ at thū blotte oc bare tro
encke gør mēniskēn retferdig/ nar nogre an-
dre dygder era oc swo aff nød till retferdig-
hett/ som scall nw strag fornerckis.

Aldem er nu then som haffwer wiid oð
fkiell (dog han er wofarim wdi bogelighæ
konster) oc icke nu seer/ at thet er whorligt
oc ybewiisigt the met fara nar the swo sige
Thet eller thet er aff nōd till then handell/
oc forti er thet allene nog. Forti thesse twen=
ne ting era atskilde at gōis behoff til nogre
ting/ oc at ware aldelis nog. Alwa wij swo
søge bewiissning/ tha kwinne wij thet sama
sige om andre dygder oc swo Forti swo staat
skreffwet. Aff haabet era wij salige worden
I same maade ere oð hwer dygd aff nōd till
retferdighet/ icke er forti hwer oc een allene
nog. Aldwelket dēss myndre genga haffuer m
troen/ nar hwn i drabelighett wiger for an=
dre māge dygder/ som har effter scal bewisis

Rho 8

Alc paa thet wij sculle icke siwnis att sø
ge effter ord/ tha wela wij swara til eder en=
ka mening/ i haffwe i thett a swar. Er thet
icke oc swo løgn/ at then tro i hware stoer oc
sterck hwn er/ ther haffwer icke kerlighedtz
dygd/ gōi mennisckin retferdig. Eller hwad
troo kan noeu tiid sigis att ware sterckere/
end then Christus omtaler oc siger. Sandeli=
ge siger ieg eder/ at ther som i haffwe tro sø
ett senops kom/ tha sculle i sige till thettha
biery/ stytt tig her fra oc tiid/ tha scall thet

Mat 11

itay pille pig/ oc ingen ting seall ware eder
wunghelig.

1 Cor 13 ¶ Men hōret dog hwad Paulus siger om
then tro. Oc ware thett swo (siger han) att
ieg haffde all tro/ oc swo then machet att ieg
konne flytte hierg afftheris sted/ men ieg ha
ffde dog icke kerlighett/ tha ware ieg inthett
hwad kan nogen tiid sigis mett klarere ord
aff sancto Paulo/ som er dog offwer alle tro
ens predicket oc priiseret.

¶ Men nar i haffwe een tiid begyndt at lig
ge/ oc haffwe ther mett offwertredt all blw
sill/ tha forfølghet thett som begyntt er/ och
swo liwghet framdelis att thett kan haffwe
held mett sig/ att i kunne i noget maade for
sware then stora lōgen edertt forsta framsett.
Swo scriffwa i framdelis. Dog wdbydhet
then indwortis gudz retferdighett een frow
cht aff sig/ som er een rett wdwortis wforfal
settt retferdighett. som staar i rett gode wd
wendige chustelige gerninger. Om hwilcke
Christus taler Mat v. oc apostelin. Ro iij. och
Jaco ij. swo att een retschaffett tro kan icke
lenge bliwwe blott eller har men bewiser sig
gerne i the maade som henne giffwer orsage/
mat vij. Jaco i. Thesse ord hōre eder till.

¶ **W**onne icke har och swo wara twenna
lögner/ baadhe wblwghe och obenbare nog
Sofst. Endog att een swolsom retferdighet
som er alle dygdhers samfwng/ kan icke an-
dhett wdi ett wittigt mennsche end wchry-
dhe sig nar henne gifswis o: aghe/ som er aff
kerligheds krafft/ thet icke kan ware ledig
och aarteloss. Men then retferdighet sem i
fighe att ware aff then blotthe tro/ kan tha
thett icke gore i hware hwn er baadhe fast oc
rodfest wdi mennschens hiartha. Och forw-
dhen kerlighett och kerligheds wdwortis ger-
ningher/ kan hwn icke heller vare varasttig
Thette bewiss icke alleniste Paulus soz for-
talde er om thn tro thet kan flytte bierg oc g-
ra iertheghen/ att hwn kerlighett forwdhen
er inthett.

1 Cor 13

¶ **M**en Christus och swo hwar han swo
fighet. Thet skall icke hwet och een indga
wdi himmerigis righa/ som kaldha och be-
kendha mig een herre/ men then thet gior
myt fadhers willia som er i himmelu/ man-
gha schulle fighe till mig paa then dag/ her-
re/ herre. Lasswe wij icke formedhels tyte
naffu propheteride/ formedhels tytt naffu for-
tighett dieffuelskaff/ och formedhels tytt
(naffu giordt mange iertegen/

Mat 2

eder aldriꝝ/ gaar alle bort fra mig soꝝ bedri-
ffwe ondsck aff.

A Wille icke the haſſwe en ſwolsom tro
till Chriſtum/ ſom vdi hanſſ naſſu fordriffwa
dieſſwelscaff/ haſſwe wiſſcaff paa tilkømende
ting/ oc gøre wnderlige iertegen?

Dog ſiger Chriſtus/ at mange aff thz ſlag
ſwolle wdelyckis aff himenigis riga for theris
ſyndige gerninger. Wem er nu then ſom ic-
ke forſtaar oc ſwo aff thette Chriſti witniſſ-
byrd/ at een ſwolsom tro kan findis forwden
kerlighett och kerlighedtz gerninger/ enckten
mod gwd eller mēiſckin? Oc forti er thet och
ſwo een ſwar løgen/ at welæ gøre Chriſtum
Paulum oc Iacobum till løgnera met edher

The ſteder ſom i kalle i rettæ aff them/ icke
bewiſæ at troen kan icke ware forwden ker-
lighett oc vdwortis gode gerninger/ men at
henne icke bwde at ware them forwden/ om
wi ellers vele worde baade retferdiga oc ſa-
liga/ ligherwiis ſom troen allene ware icke
fylliſt til hwerkin aff them. Wøget ſckeer och
kan ſckee ſom bwde dog icke at ſckee/ thet bo-
de Paulus hwar han taler om troen tilſtaar
och Iacobus/ hwar han vnderſcheder Pauli

mening/ oc lærer att Abrahe retferdighet a ff
troen begynte/ war aff gerninger f wldkōmen

¶ Ther nest syncke i thette edert swar met eet
aff edre euāgeliske blomster/ oc sigæ swo i e
der dansckæ. Ja/ wij widett end oc swo well
som lector Powild/ at en død mening eller
mennischelig egen t ancke/ gelder platt inthet
for gwd/ huad sigen at gōre nogen retferdig
Men vdi latinen hassuer eder poet thette swo
mōget forbeddrit/ at han hasswer kaldet lec
tor powild Christi euangelij forløberæ i alle
maade vforšķylt/ baade aff same poet oc the
andra.

¶ Men forti lector Paulus hassuer sielff al
der/ tha maa han sielff tale for sig/ oc strygæ
eder wd som i hasswe foršķylt hwess oc bōr
liget er/ nar ther findis icke andett ho ess eder
end schalckhet oc vta dñēmeligket/ mod alle
them som eder hasswe framdragett oc giordte
(till mend.

¶ Men hwore se wille i nogen tiid ware leca
tor powild gode oc holde/ nar i hwerecken spa
ræ gwd eller helgen/ oc ingen ting ansee soz
gwd tilhører. Swo formode wij at lector pau
lus giør well syn orsage mod thet klafferi oc
lader eder ingelwnde dōs bortt i then synd/
oc scall forti wedergōre thet hoffmod met eet

I i.

behørligt swar. Men offkeedis dog wed at
frigte met swo sckinbarlige løgen/ oc forth
wela wij nw høre hwad then swin iudehol-
der som i met bestwte thette swar/ swo lyder
han. Men swo sige wij wdi en swin/ att icke
all retferdighz/ men eniste then indwortis ret
ferdighet/ er blottelig afftroen Endog at sa-
me tro blifwer icke siden blott oc bar.

¶ Thenne grvde oc thette log maa well fyl-
gis/ forti her till hobe swinneris twenne løg-
ner affmange. Først/ att indwortis retfer-
dighet er vd afftroen. Anden/ oc at then retfer-
dighet kan icke andet end wdbrvde sig mett
gode gerninger. Forthi then retferdighet wij
nw om tale er en almönig dvgd/ ther bestw
ther i sig alle dvgder/ oc erther aff beständig
at then gantske low swold omis i henne soz
Jacobi 2. sanctus Jacobus sigher/ i hwosomhelst ther
holder then gantske low/ oc forseer sig mod
ett bwd/ tha er han brødig emod them alla

¶ Forthi att alle the bwd som loffwen inde
holdher/ och høre till liffs retferdighet/ the
bestwtis i the g. bwdord Alle andie bwd soz
era behørligha till ett retfindigt leffnett/
indföris paa the g. bwdord

¶ Och forthi ther then wnghe mand sporde

wo: herie hrad han gide scholde till att saa
thet ewige luff/ tha swared herien. **Mat 12**
indgaa till liffwett/ tha holt bwdorden/ och
strax berorde han for hanwm the x. bwdord
De framdelis lerde Christus thu lowfene huo
ra thesse x. bwdord kenne bestwis i twen
ne bwd/ swo at then sem gide tw bwd fyl
delst/ han gde them alle fyldest.

A Thet er/ hwo sem elcker gwd oc syn iefu
Christen sem er hanff nestar. Swo sigher Chris
tus. Eidi thesse twenne bwd bestwis baa de **Mat 23**
thett som loghen oc propheta boger indhol
der. Men Paulus apostell bestwter dog the
sse twenne wdi eet bwd/ giffwendis till ken
de / att thet ena kan thet andett forw den icke
holdis. Swo siger han. All loghen swolckom
mis wdi eet ord/ som er. Thw schalt elck
e syn ieff Christen lighe wed tig sielf. De forthi **Galat 3**
skeer thet/ att alleniste kerlighett gde logen
fyllest/ som same apostell sigher till the Rome **Ro 13**
ra. Kerlighett er loghens swolckomilse.

A Theene retferdighett forthi som bestwter
then gantscke gwdz logs swolckomilse/ kan
inghelwnde wara bestadig aff then blotthet
troo/ hwilckett thet forstha gwdz bwd al
somenistha bwdhet/ och vdaff hwilckin al
eenen inthe bwd kan holdis **1 Thso 2**
3 4.

Coloss 3 Men same retferdighet er alsomenista bestā-
dig aff kerlighett ther alle bwd gō: fyllist.
Hw̄n er alle bwdordz beswoting/ swldkōne
lighetz forbaandt/ oc till alle gode gerninger
baade begyndilsa oc endeligt/ hoess hwilcken
alle dygder kwnne ware/ men henne forwden
findhet man inghe.

1 Cor 13 **¶** Forti/ endog hw̄n haffwer fore sig tro oc
haab ligherwijs som twenne fortrædere/ hw̄n
draghet dog effther sig alla the dygdhens
swerm som indeholdha all twætt oc era soz
thet loff oc priiss klarlige lyder ther same a-
postell giffwer kerlighett. Kerlighet (sig her
han) er taalig/ welwillig/ oc forwden affuid
Kerlighet er icke schalckactig/ icke homodig/
han ingen foragter/ han søger icke syn forde-
ll/ han lader sig icke fortøme/ han tencker icke a-
ondt/ han gleder sig icke aff wrettferdighet/
men haffwer metgleda i sandhet/ han fordra-
ger alting/ han troer alting/ han haaber all-
ting/ han lider alting. Oc endog att alle dyg-
der era gwdz store oc gwnstige gaffwer/ tha
er troen then allernederste/ ligerwiiss som een
grwndsteen vdi then aandelige forbygning.
1 Cor 13 **¶** Forthi/ then som will gaa i handell oc kwnd-
sckaff m̄z gwd/ han scall i w̄ først tro att gud
er till/ oc them een lønere som han w̄m søghe

A Men at thet er then første oc nederste trap
på blandt alle dygder/ bewiis sanctus Petrus klarlighe/ hwar han swo sigher. Ther
till (siger han) schulle i gøre allerstørst siid
at i bewiis dygdelighet vdi eder tro/ oc vdi
dygdelighet wiisdom/ oc vdi wiisdom maa
delighet/ oc vdi maadelighet tolmødighet/ oc
vdi tolmødighet gwdelighet/ oc vdi gwdel
lighet broderlig kerlighet/ oc i broderlig ker
lighet elskelighet. Har i haffwe thesse ting
rigelige/ tha lade the eder hwerckin ware or
ckeløse eller forwden frucht til wor heris Je
su Christi kendilsa/ forti hwilckē som icke ha
ffwer thesse ting/ han er blind/ och met han
den træffwer effther weyen/ oc haffuer forget
at han er reengiordt aff syne gamble synder.

A Met hwilcket sted alle apostelers høffdig
Petrus obenbare giffwer till kenda/ hwo
re then blotte tro er hwerckin nog till rerfer
dighet eller salighet/ oc hwoze hwn iblandte
andre dygder som høre till mēisckins salighet
haffwer thet nederste stad/ och siger at then
sig fortøsther paa then blotthe oc bara tro
han er en blind træffwera ther icke seer huart
(han schall.

A Hvad giordis thet nw behoff forti/ siden
Btendömen er kōmen till fyn lasswe alder o

nuet nu werden/ att teengæ oss till barndom
igen/ oc lare Kristen folck thett for een ny ler
dom som inghen haßde for gatt/ oc forbestwa
troen alle andre dygder storlighe till foragtt/
hwilcke forworden hwn dwger dog platt in thet
worden till dess store fordomilse/ oc thett gore
blandt Kristhett folck war platt wöttteligt
som haßwe aff barndom mett theris moders
melck indroctet troens lerdome/ nar ther scul
de heller predicke kerlihet baade till god
och meniskin/ som beswother och swoldömer
baade tro/ bwörd/ oc alle andre dygder.

A Dog att sanctus Paulus icke swo
priser troen som i gode/ att han henne tilleg
get all meniskins retferdighet oc salighet/
men forthi han larde them troen som endsten
ware wantro hedningæ oc iuder/ eller forsnis
men kommen till troen/ tha swoldhe han iro
gerne loffwe och prisa troen/ ligerwis som
et fundament till all salighet.

A Men hwad tro han tha omtalthe bescke
dher han gernæ/ som han till the Galather
kaller henne then tro ther wercker synæ ger
ninger somedels kerlighet. Oc till Timothe
um kaller han henne then tro som er forworden
Jaco 3 skromptt oc Jacobus kaller henne een leffue

Gala 3

1 Tim 1

Jaco 3

dis tro/ oc Augustinus een euangeliscē tro/ oc
scolerne thū tro som haſſwer syu reitthe ſelā
bning oc ſckick/ ſenti att kerlighett er eet rett
ſckickeligt ſantzwn paa alle dygdher.

¶ De ſor̄thi nar gwdz ord/ ſom er dichtett
oc ſckreffwett aff een aand kwnne icke beſw
the noghen modsaffu/ att thett kan paa een
ſtad wnderſtaas/ ſom paa ett andett wdeleg
gis oð beſckedis/ thett er mōghet bōligitt.

¶ De ſor̄thi nar wj hōra att troen paa mā
ghe ſtader i ſckriffthen haſſwer ett beſyndher
ligt loff oc een ſtoer era/ tha ſckall thet wnder
ſtaas om then tro ſom er icke oickelēſſ/ mē
ſittig i alle gode gerniger/ thet icke er ſckro
mptelig mē reſindi g/ thet icke er dōd mē liſſ
achtig mē ord oc talx/ mē euāgeliscē i rat dū
ſkelig handell thet icke er vden ſckick oc ſckab
ning/ mē haſſuer ſyt retta ſantzwn aff kerlig
hetz biſtandt thet er troens ypperſte merckilſe

¶ De hwiſſ hwn ſwo icke wnderſtaas/ tha
er blot oc bar ſarlige ord at ſmycke hēne mē
/ i gerwīs ſom hwn kūne allene ſrele worā
ſielā. Men then troo ſom nw er omthalett
hwn er icke eenā/ blot eller bar/ men haſſuer
(kerlighett mē ſig/

her effther sig drager alle andre dygder/ och
bruger them i alle orsager/ vdi all fromhet/
oc till all trost oc era. Om hwilcken tro i kün
ne icke tala/ nar i beschede eder ord met blot
och bar/ som vnderdaghe andre dygders sam/
fund. Men thene gantscke wildfarilsa kom=
mer ther vt aff/ at i met skriffte oc tala in ysbu
ge thesse ord/ tro/ hob/ oc kerlighett/ och swo
henge them til sammen/ ligerwiiff sein the kün
ne icke atskillies.

Al Oc vdi inthe stycke lerdom ere i swo wsta
dige oc vforstandige som i troen nar noghet
skall talis om hene/ oc thet gøre i openbara
mod apostelig lerdom/ ther siden han haaffde
sagt then störste tro soz flytter aff sted stora
biereg/kwane findhis forwden kerlighett tha
best wther han swo paa thet siista. Men nu
bliffwe troen/ haabett/ oc kerlighett thesse tre
ne ting/ men thett störste aff them er kerlighz
Swo at han ingen forklaring kan swo kor
telighe oc suo skynbarlighe atskillie thesse
tre dygder som thesse ord ther sanctus Pau
lus korthelighe beskrieffwer.

Licero ii
bri Off

Al Mer till er talett om dygder/ men har eff
ther om gerninger Fori som Licero haaffwer
sagt/ allt thet loff oc era som tilleggis dygd/

lyer er an gerning bekantget.

A Then siende klage de artichell.

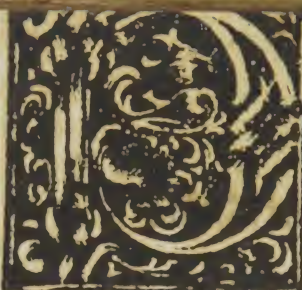
O ad anseer ingen gerning Ey heller es
ra gerninger dwelinge till wor salighz
i hwore selighe the siwnis/ hward hel-
ler the gioris aff gudz eller menisckins bwd.

A Predicanternis swar.

S Alighet er een gwdz frij oc nadig ge-
fiwe/ som seckendis off i alle maade/
aff ess rforsekydet Ro iij oc vi. Ephe
ij. Swo att wij ey kwinne tiana off salis-
ghett/ mett the gerninger som gwd hafwer
sielf si bwdett Wala ij. fast myndre effter them
som secker aff menisckins bwd. Ja/ them
will gwd hwerekin ansee eller seliotte Esaie
xxxix. oc Mat xv. Men the gerninger som
secke i gode christna menniscker/ aff troen eff-
ter gwdz bwd/ anseer han gerne/ som wij ha-
ffwe exempill i I hell Genesis iij. i Abraham
Gen xxij. oc i thit hediske hoffsutzmā Act 9.

A Prelaternis geenswar.

KS 19

aa thet wi sculle tilstaa thet
som sandt er/ tha er i thetta
swar som i thet nast tillforn
mogget swaret wdi een logen
achtig oc falsck mening/ thet
the wiisa kwinne vell bemerke

som pleya met forschliell oc besckede at anāma
wiiss tala Eller oc same swar er met en vrāg
oc vāstelig mening talet for simpell alinwa
gha/ wden then besckede ock forklarung thet
bwide att findis hoess/ them till eet got be
haff/ men dog till then ewighe salighetz store
(forargilsa.

Ro 16

Phil 3

¶ Forti/ ther som wi icke tale om retferdig
het/ som hedinscke mestertz ha ffwe giordt/ el
ler som the phariseyer hoess iedherne/ som er
then retferdighet aff hwilcken wi agtis ret
ferdighe for mēnsckin/ thet apostelen kaller
wor/ eller hwet mēnsckis egen retferdighet/
eller oc retferdighet effter logen/ thet scole
ne kalder en atspordt retferdighet/ som nogen
ha ffwer besogget met spyt eget arbeide stitte
oc vmag/ i thet han ha ffwet wdwortis hol
dett thet som logen bwide/ icke aandelighe/
men effther en tegtelig mening som er legom
lig/ wdwortis wdi seckitt oc bogsta ffwe/ ock
icka indwortis wdi aandelig ock retfer
dig meening.

A Den om then refferdighet som Christen de
euangeliske mend hoz at omrøle / oc er then
aff hwilken wij demis refferdeelige hoef gnd
Adwilken then same apostel i same stæder kal-
let gwdz refferdighet / oc seolerna kaller een
indsat wæn oc indsæt refferdighet / nar hwn
aff himelin gwnstelighe indsætten i wære sind
siell oc scliell aff gwd / gdi off refferdige for
hans ansigt / sone dels Jesu A hystum.

Smodan refferdighet som er fra begyn-
delsa then forsther ther off aff wæfferdige oc
helffmedis bøn / gdi rigens refferdige bøn.
Om hwilken refferdighet thet skal wnder-
staas som sigis om thn obēbare syndere ther Luc 18
hiemgick refferdis i syt hwiß / hwn giffwis off
sandelige aff gwdz naadelige gunst oc godhs
allentste for Jesu Christi verdskuld / vden all
wor forsckelding / eller wor gerning thet sin-
dis vdi off / for end naaden och kerlighett gi-
ffwis off / ther gdi off gudz bøn oc riges ar-
ffwinge. Fori thz wære ellers icke naade / for
er en gunstig gaffwe vforckyle / som apostelē
siger Den thn som gdi gernigen / haff løn ag Ro 4
tis icke at vare naadelig / men aff fortienisthe
oc verdskuld.

Oc framdelis. Er hwn odß aff naadhen / Ro 11
tha kan hwn icke nu wære aff gerningher
At g.

nar naade ware tha sandelige icke naade. I
sandhet tha er Christus forti død/ at han vil
le oss retferdige giøre. Hvor: swod an retfer-
dighett forti wara for. Kaldt mett framfarna
Gala 2 gerninger/ tha vare Christus for guds død

¶ Oc thet som wij nu sighe er icke alsome-
niste sandt om ceremoners gerninger/ effter
Moisi laws manering som ware framfarna/
ther Paulus pleyer at kalle lowlige gernin-
ger/ som era the gerninger thet forpligt edæ
alsomenista i iderna/ then it wnd Moisi law
haffde macht. Om hwilcke gerninger Pau-
lus omtaler till the Romera oc Galater oc si-
ger/ at the iødiscke ceremonier siden then eu-
angeliske naade er obenbarid offwer all werde
ere forswunden oc magtlosa/ liger wiis som
sigwilige scwoger/mod een klar och skyn-
barlig sandhet. Oc thet giorde han mod fal-
ske apostela som wilde met list wdi en iøde
mening locke the Romera oc the Galater til
Moisi laws treldom/ ther forti sagde/ at thn
euangeliske naadhe war icke nog till mēis-
ckins salighett/ wden Moisi law giordis och
(swo fyllyst)

¶ Oc forti siger same apostell till the Rome-
ra swo. Aff the iødiscke gerninger worder in-
the mēiske retferdigt for guds aasinn. Oc

naade. 3
at han vil
an retfer
fransarna
a wis dgot
te alsome
inger/ effte
fransarna/
lige germa
oplichteda
Moisi low
nger Dan
Daler oc si
fira then el
wer all werde
ger wis som
lar och skyn
han mod sal
wi en ipe
Daler til
age/ at thi
till menis
giondis och
wo fellist
the Rome
worder in
fynn. De

noget ther effter. **U**n meenæ at mēniscin blis
ffwer aff troen retferdig founden Moisi lows
gerninger. Till the Galater siger han swo.
Un wida at mēniscin blifwer icke retferdig
aff the gerninhet logen bi wder/ forwden Jes
su Christi tro. Oc noget ther effter i same sted
forti/ ther som retferdighet giffwis forme
dels logen/ tha er Christus forgewis dgot.

Galat

Och thet wij haffwe nw sagtt/ er icke al
someniste sandt om the ceremonisckæ germin
ger/ men och swo om alle hō wiscketz germin
ger ther haffwe twcht oc are wdi handel/ soz
then første retferdighet finder fore sig/ til hvil
cke alle mēniscer i hwad landscaff the findis
wdi/ oc wnder hwad low the era(natwili
ge skreffwen ee naadelig) ere forplichteda.

Och forti siger same apostell om alle ger
ninger almēnelige till the Ephesier. Naade
lige(siger han) ere i frelsta formedels troen/
ee thet icke aff eder sielffwe/ forti thz er gudz
gaffwe/ icke aff nogre gerninger at nogē skal
sig berōmme. Thet same siger han oc swo till
Titum ingen gerning wndertagen. Siden(si
ger han) at wor frelsermandz gwds godheit
oc mod mēniscin kerlighet haffwer sig teedt
oc ohenbaridt/ icke for the retferdighedtz ger

Ephes

Titum

ninger thet wi nogen tiid giorde/ men effter
hanff egen miset wnd tha giorde han off salig
ge. Waa andie fæder skriffwer han offte xdi
sane mening/ om alle the gerninger som thi
forsta retferdighet sinde fore sig/ hwore the
kwine same retferdighet icke forskylde.

A Forti at ihu xpus ware i swedan mening
och noget falske apostela aff ihu secht (thet
Paulus haffde forti altid at gore met) som
alle ender wnder salighetz seken lockede folck
till then iudiske low oc tro/ sigendis att the
som ware salden til troen aff then iudiske se
cht/ haffde forhwersket Chusti naade iuz the
ceremoniske gerninger som the leeffde xdi
wnder Moisi low. Oc at hedninge forti som
haffde leffwet wdi aff gode tieniste oc dyckel
se/ sewde endten icke anamis til troen/ eller
oc til somett beredis wnder Moisi low wdi
the ceremoniske oc andie gerninger som lo
ghen tilghedhe.

A Thet holder sanctus Paulus at ware al
somstort wgwodelighet/ thet till inthe gode
Chusti hellige død/ oc forti fugter han altid
scharpelige mod then mening/ oc god off wuff
At alle meniscins gerninger i hwad slag the
ere ytaff/ som gods for end wj era kalledhe

til Christi naade/ era plat vdwelige til reffer
dighet/ oc giffwer fori til kenda at ware sig
an heben i ote eller bedadige/ tha era the alle
syndera for end the anāme i hāst naade/ oā
at the bliffwe refferdige alsomēstā aff guds
misd'wōd sommedels reden til Jesum Christaz
Oc thet haffwer sig swo i sandhet/ at inge
the gēminger som wi gōie for end wi anam
me troen och naade for troen sekyld/ gōie off
refferdighē/ oc som i rettelige siga/ ware sig
endsten bwden oc befallede aff mēnsckin el
ler aff gwd/ i hware sōne the sionis at wa
re for mēnsckins aaswō.

¶ At enw troet emod/ thū same refferdighz
aff hwilken wi agt is refferdige for gwd/
som er thū anden the sanctus Jacobus och
suo kaller en suldkēmen refferdighz/ thet gō: Ja 1
aff refferdige meer refferdige/ oc aff heilige
meer heilige/ om hwilken thz skal vnderstaas 2ps 11
som Joānes siger vdi syn obōbarlse bog/ att
thū soz er refferdig skal gōis meet refferdig
¶ Nun haffuer vore gēmiger behoff soz aff naade
oc kerligghz efterfolge thū spāste refferdighz/
at wi thz pūd soz wi anāmede aff gud sculla mat 11
ide grafwē i iorden/ oc gōme wor heris pen
ning/ vghet wi som wi gwdz naadha ha: 1 Cor 6
Lsdha soighaffris wndtfangpete/

Mat 15

thet wi met aager ic wille bryge de forbedie
at wi in baada oc fordeell kunne forantwo
de heren igen nar han paakresswer/ oc at wi
swo kunne bryge naaden/ att hwi motthe
formeris och forbedis/ och at wi motte swo
worde righe wdi gode gerninger. Forthi alle
the som haffwe/ thet er the som rettelige bry
ghe een anamet naade/ them scall giffwis att
the sel wille righeelige haffwe.

A Thette er swo klart oc swo sckynbarliga
sandt/ at hwo thz will met nogen sckriff be
wisa/ tha tender han lix still at see solen/
forthi thette stycke lerdoin haffwer heela lass
sckriffet som mand pleyer at siiga) till be
wissning/ nar sckriffthen er swoltt paa alle
stader/ met bwd oc exempill till gode gernin
ger/ thet allene the g. bwdord motte off late
righeelige nog/ som i sig beswtha alle gode
bwd oc wilkaar till att leffwe effther.

A Swo at wi icke widha hwad heller wi
sculle sformdix noger predicanter wstadi
het/ eller oc spotte theris geckery/ nar the in
theris geckery/ nar the met swoltd led haffwe
lofwer oc priit then blotte tro/ oc fordom
gode gerninger/ tha pleva the dog at beswa
ta theris predickin met the g. bwdord oc met

ger hwerckin fōdha eller forfckylde then re-
ferdighet wi agtis vda ff hoess gwd men the
dog mett gwdz naadis biistandt kenne sa-
me refferdighet forfche/fornera/oc fword
(komma.

A Men i thenne handell bor off tha eet sty-
cke icke gaa forbi/ Thett er att the gode ger-
ninger som gōis for end then besunderligha
retferdigheds naade giffwis/ sel wille tha ic-
ke forsomis oc forsmas for then allerbesta
oc stōsta gwd (hwess misck wudhett ther o-
ffwergaar alle hanff gerningher) ligerwis
som han aff syn retferdighet lader in the endt
ware vpynt. Swo mōghett meer aff syn mi-
sck wud oc godhett/ lader han inge gode ger-
ning ware wlōndt/ ev heller een drick kalet
wadn som giffwis i hanff naffn. **O** forthi
fckeer thett/ at the gode gerninger wi giora
for end wi ere aff gwdz naade retferdige gior-
de/ icke alsomēste somlde then pyn wi scul-
le efter dōden lida/ eller oc swo forfckylde no-
ghen tynelig welferdtt i thetthe forghenghe-
lighe liiff/ men the o. h swo beqwemina o. h
beredha off till naadha o. h retferdighett/
icke att the giora off ther till werdigha/ som
aff thett wedherlag ther gior syllist/ men al-
soyēistha q. we. min. Icke for thi at gwd ther
fora aff til bōrlighett

R ij.

Ps 144

Mat 10

bliffwer menifckin nogen lön plichtig/ mer
han aff fyn godheedt tildragis at giffwe off
naade och reiferdighett/ nar han feer att w
tha gix wortt bejth.

1 Reg 7
at 3
Pro 16
zachs 1
Jaco 4
¶ Adweff thet icke fclæde/ hwad giordis tha
behoff fwo mange raad oc fclynde til peni-
tenze i begge teftamentt/ fom nar thet figis/
Bereder gwd edre hiarter. Frandelis/ lad her
wdaft at fynde/ forti himerigis riga er for dør-
ren. Oc andre wtalige fclriffter aff same flag
Forthi thet høier mēifckin til at berode find
oc fell fom Salomon figer. Then fom wdaft
all flitt oc macht wender fig til gwd/ fwo wē-
der oc gwd fig till hāwim igen/ fom hā fielft
figer hoefz zacharias prophett. Wender eder til
mig fwo wender ieg mig til eder. Oc thā fom
hāwim wil mōde/ tha kōmer han hāwim till
mōde igen/ fom sanctus Jacobus han figer.
Holder eder till gwd/ fwo holder han fig och
fwo uxt till eder. Them giffwis icke gernæ
naade/ for fig forherde i fynd miz waraftighee

¶ Oc for then fag/ tha ere gode gerningher
fom gixis i gwdelig mening/ for end off gi-
ffwis naade icke plat vdweliga/ nar the fana-
delige berede oc beqwme eff till same naade
¶ Den the twenne fclæcker fom i framfettthe fig

Wader nofter/ oc icke besinde at theris lerd om
oc gerning ebenbare siigte emod hwet andra

A Och sandelighe then ena apostell sanctus
Paulus klarlige besckeder thett forskiel paa
gerninger/ som gioris for end wij ansees till
Christi naade och siden. Och swo gott som gi
ffwer til kende/ hwere gwd will at wij scw
le then naade som wij hassue anamet gwnste
lige wden all forskylding/ siden tiend oc for
skyld met gode gerninger/ at wij scwille icke
besindis i nogen wtachnemelighett.

A Oc forti tha beswter same apostel (dog
han alsomhelst oc alsomeest praiser oc loffwer
troen) alle syne episteler mett bwd oc besal
ning om gode oc hoffwiske gerninger/ at g
re oc brwga/ siden han hasswer trakteret tro
ens handell/ och besynderlighe i the sendebress
till Romera och Galather.

A Forti siden han met foragt hasswer forta
get all forskylding i the gerninger som gior
dis for end troen er obenbarit/ paa thett att
naade skal ware naade/ tha besckriffwer ha
dog mod enden/ bwd oc wilkaar om godha
hoffwiska och twachtighe gerninger ther the
scwille leffwe wdi/ till at foroge/ formera/ oc

forbedie then første oc nådelige retferdigheit
Oc dog haßwet same apostel ligerwits som
han haßde sig forwißt paa gode gerningers
foragtere paa twene stæder i the sendebrieff
till the Romerz (for end han kômer till thet
taaltz capittell/ hwar han ende beskriffuer
bwd och vnderwiisning om gode gerninger)
Giffwett raad oc selvnde till gode gerninger/
ther mett att forfølge then første naade som
war gwnstelig giffwen/ thet er wden all strå
faren forskylding/ oc thet gör han i setthæ
och otthnda capittell.

¶ Adwar for i skwille/ wele i oc wele i ey/
gode thenne beskæde paa retferdigheit oc ger
ninger/ oc thet tilstaa/ at inge framsarne gee
ninger kwinne nogen end forskyld thet første
retferdigheit som nådelig er somedels tro
en til Jesum Christuz/ men efterkômende gee
ningher som haßwe theris retthæ sandtz wit
att naade oc kerlighet kwinne tha somerz och
forølge same første retferdigheit/ wden i taare
sige/ at gwdz hellige mend/ propheten/ apo
stele/ oc ewangelister haßue sig thet mod hue
andra i lerdom oc mening/ / eller oc thet som
meer er. at sanctus Paulus gör icke eet mett
svte eghet sind/ hand/ oc mwnd Oc thette er
altsåmen swmmelig att sighe. Gode gerni

re met obenbare skriffte oc sandhet thet till
nødde oc trengde / at i skuld tilstaa / at thz
mēnske som war komet till skiels alder. och
sick osage oc tilfelde at gøre got / kune huer
ekin worde retferdigt eller saligt forwden go-
de gerninger. Swo wille i dog effter then me-
nige mandz tycke oc gode behaff / predicke och
lare wden all besked / at thū blotte oc bar
tro giffwer retferdighet / oc swo soferid at
sane tro kan icke lenge vare blot oc bar / nar
hwi om behoff gioris vdbryder sig met gode
(Gerninger.

¶ Oc swo ansee i thū menige mandz godhe
behaff / at i forglēme thz som propheten siger
Gud skal forde oc atskillie theris been soz
teckis mēnsken / oc hwad sanctus Paulus
siger. Ther som ieg ware mēnsken behage-
lig / tha ware ieg icke Christi retsindige tiene-
re. Oc swo möget som thette stöcke lerdem-
er effter löse solckis tycke oc gode behaff / swo
möget er thz oc swo baade syndeligt oc vgw-
deligt.

¶ Och effther thi att allt thett loff och priiff
som somer dygd och era findiff wdhi gerning
oc biwgilse / hwad er thet andett at fordmæ
gode gerniger / end at fortage oc fordriue aff
thne verde al dygd oc era / tuagt oc hquifchet

Mat 5:

Gala 2

¶ Thet kende g'w'd/hwore mange sendighe
or'fager thette ene stöcke lerdom haßfuer giort
blant enfoldig oc w'sorstandig almw'ge/ther
w'j k'w'ne somercke paa alle the stader som
eder lerdom haßfwe wed tagett oc samtökt/
hwore ther w'den all schoensil oc blw'g'sill le-
ßwis i synd. sielfs wold/ec lößsagtighet/och
hwore mange siße obenbarlige w'are sig leett
oc angerligt/ at the gode gerninger no geen
tiid giorde/hwar fore the oc swo forsinedeli-
ge i d'ick oc gestebw'd biw'de salä alle theris
gode gerninger the nogen tiid giordt haßfwe
for een ringhæ ting.

¶ Oc the predickera hwidyle the aff predica-
t'estolen som enchten raad til gode gerninger
paa sk'ömpthæ/ eller och praisæ them paa
q'wandtzwiis/ at the se w'lle si'wnis ther mett
at wela g'ore gott/enchten till at efftersölga
Christum/ eller til legoms twang oc trengsill
Paa hwad tiid och i blantt hwad solck haß-
fwer nogen hört swo grossen v'gw'delighet

¶ Thet haßfde icke giortz behoff i thessa si-
sta dage at opwecke solck til swodan forsch-
milsa/nar Christus haßfwer dog saght/ att
kerlighett schall forschlis i w'erd'sins siesta da-
ghæ. Oc forti se w'lle w'j dess meer alend och

wdt edert swar/er swodana/ at thett ena er
langt fra sandhet/ som er/ at gwd anseer in
ge gerninger wden the han haffwer sielf bwd
dett. Forti gwd haffwer sielf bwdett/ at wi
sculle icke alsomente lyde hånwm/men och
swo wore offwermend oc forst andera/ wara
sig endten geestlige eller werdslige scm i ne
stha fortalde artickill er noget swaret/ hwat
wi talede om Christendoms frihet Oc forti e
ra ba ad the gerninger som biwdis aff gwd
och mēiscin nyttige till retferdighet/i then
mening som nu sagt er/dog thet er icke mett
alla eens wilckaa/ nar gwds bwd wutt o
ffwergaa alle mēiscins bwd/ oc theris gerni
ger alle mēiscins gerninger.

¶ Om the skriffte i føre i rettthe aff Esaia
prophet i thet xxix. capittel/ oc aff Matheo
i thet xv. er til somett sagt at the wonderstaa
es om the menniscfelige bwd/ som ere gwds
bwd icke met men emod/ oc ther ingen han
del haffue met era och dygd/ til att forde och
frēm x gwds sande bwd och hellighe willia

¶ Thet andet/i sighe at gwd anseer vdi mē
iscin the gerningher som han biwder/ och
ther aff troen framkōme/ dog thet er sant the
skali tha sigis met besckede ac wilckaa. For

thi tala i om then blotthe dñ baræ tro som i
pleya at gøre/ther er orckeløß scermtelig/
dgd oc vferwdesmelig/ tha er thet icke sandt
i sighe/men meenæ i then tro som haßwer sit
eetthe sandtzwa aff haab oc kerligheðz bi-
standt/tha staa wi till att the gerningher
som foddhis aff swodan tro/ ansees aff gwd/
baade till forsta retferdighedeðz fornering oc
eill salighett Oc thet bewisa the twene for-
ste exempill i setthe om Adam oc Abraham
/forthi theris gerningher era foddhe aff then
tro the war icke blott oc bar/men haßde bi-
standt aff ett kerligt haab. Oc forthi i thet
credia exempill tala i ether sielßwe daarli-
ghe i mod/næ i kalle Centurionem een hed-
ning som han i sandhett war/ oc sighe dog/
att hanß gerningher ware aff troen/ther re-
ke kan staa mett thet forsta. Forthi/ alla
hedninghe era trolosæ.

Oc forthi sighe hellighe lærefedra som ta-
la aff een andhen aand end i gøre/att Cen-
turionis gerningher han gjorde for end Pet-
rus kom till hånwm era aff thet slag/ som
hånws beredde mz qwehet til naade oc retfer-
dighz/ om hwilke gerniger er til fornett no-
get ontalet. Men at wi scæwle tha een tiid
gøre endæ paa thne artickill. Then tiid i wa

paa alle stader tilskynde/ tilbuinge/ oc raade
them i alle gode gerninger/ oc foruden all be
scede oc forskiell/ nar wij formerke att thet
wdaß kome nogen so somilsa/ effter thi at en
god gerning i hwar liden hwn er/ haffwer
iw mett sig nogen netta oc dwelighet/ swo
at god icke alsomeniste anseer henne me oß
swo weterlegger henne met nogen løn tyme
lig eller ewig.

A Then hellige kircke forti/ som haffwer eet
dagligt omhygge for syne boms salighet ag
ther thet met stor slott oc windschiffwelighet
nar hwn off som ere fødte wnder troen/ op
lerde oc wnderwista i same tro/ i alle euan
gelier oc episteler foresetter the seeder oc ger
ninger/ som somelig ere eet christeligt leffuett
/ oc i them altid lærer off gode gerninger

A Och hwar som troen haffwer vdi leffhen
nogen besynderlig pruss oc loff/ tha haffwer
hwn thet swo schickett/ at ther tha vdi epi
stelen noget herous om gode gerninger/ att
wij wnder troens skyn/ schulle icke dierffuis
till at forsøme gode gerninger. Oc nar swo
dane episteler kome/ tha gaa some aff edhee
them forbv/ oß tha alsomeniste predicke þis
forien aff leffhen.

Ad i.

A Och nat i haßwe theße twēne article om
troen oc gerningen predickett/ wbesckedelig/
wden alt forßkiell/ paa troen/ gerninger/ och
retßerdißhet/ oc met mange folckis orßage till
ett ſckāmeligt ſald. Oc(om wij betro Hiero-
nimo) nat kettherij thet aff wdspringer at ord
wſckickelighe oc wbesckedelige ſigis/ tha era
theße twēne article eder rettelige ſorde vnder
oghen/ aff eder icke alsomennßa ketterlige tra-
ckterede/ men ſwo wbesckedelige/ at the kron-
ne ware een orßaghe till all wdygd/ ſynd och
(ondsck aff.

A Ickē kynnē i eder heller thet aff be-
rōmme/ at i ere forße paafindēerā till thetta
kettherij om troen/ forthi thet er en gāmel wild-
ſarilßa/ begynt oc wdsprungē i the helligha
apostolorū tīd/ aff falße apstele ſom i era/
ther toghe orßage aff nogre diwbe oc wecklare
ſtōcke lerdōme/ ſom ſindis wdi ſancti Pauli
ſendebreff. Mod hwilken wildſarilßa andia
apostelige ſendebreff Petri Ioānis Jacobi oc
Iude haßwe een retßindig chrißten mening/ aff
hwilken the gōre off wißßa/ att een blott och
bar tro forwden gode gerninger/ er icke nog
till mēnißckins ſalighet. Ther till er Auguſti-
nus wytnißbyrd/ i then bog hā kaller om tro
oc gerninger oc i thz xiiij. capittell/ vdi hwil-
cken bog han er modßandig thetthe kettherij

¶ Ther semper artickell.

Annisckin haffwer inghen frij willia/
oc forthi. alt thet som sckeer wdi wer-
den/ tha sckeer thett swa/ att thet kan
icke anderledis ware.

¶ Predicanternis swar.

Ad frihet ther er wdi wozegen wil-
lia/ thett giffwer sig nog till kendor-
i daglig forfaring. Ther offwer laree
schriften oc at wij era blinde oc wanwittige
/ oc aff natwiltigt forstandt kenne inthett till
gwd som han rettelig er gwd. Joā i. och iij.
hwarledis kenne wij nu haffwe willia till
at dycke then gwd hwilcken wij aff natwren
icke kende. Ja/ ther fore siger sancte Mo-
will ad Philippen ij. Att gwd swldkomer icke al-
leniste hwad godt ther gioris i oss/ men han
oc swa skaber then gode willia i oss som wij
haffwe till thet som gott er. Ja/ end och swa
hwer god tancke/ ij. Chor ij. Ther fore siger
oc Christus sielf Joā i. at ther komer inghen
ad ij.

till hāwem wden han bliffuer dragen aff god
 fader. See er god tha then som gior alting
 ligerwiis som han haffwer thett forfatt sig
 effter syn gode goddōmelige willia/ Ephe i
 Swo at thet ey falder eet haffwer haer aff off
 Ja icke then mindsta spwiffther frower i we
 derid wden godz willia/

¶ Melaternis geenswae.

let thet som i sware till thēne
 artickell oc hant nestā effter
 folgere/ hōrer icke til wor wi
 sa/ som mand pleyer att si ge/
 oc swo oc swo er thet sagt aff
 eder/ som i hwercken forstode
 krafftelige then cene eller then anden artickel.
 Forthi eder sēnickedregera Adorthen luther
 disputeredhe forst om mēniscckens frj willia/ i
 thet han lignis mod godz naade och vdi the
 germinger som mēniscckin gior gode oc ondhe.
 Oc tha sēkffte han sante mēniscckens frj wil
 lia i twēne parther effter twēne tiider/ som er
 then eenā wnder synden/ oc then anden wnder
 thet naadhen.

¶ Oc tha sagde han/ at nar mēniscckin er vnder
 der syndhen for end naaden giffwis/ tha kan

hwn met syn fr̃ willia icke ander end syndhe
oc swo nar hwn g̃or syt besta. Men nar syn-
den er forlatt oc naaden er kōmen/ tha sagda
han at then fr̃ willie inthet g̃or eller scla-
ffer/ men alsomeniste brugis/ r̃ous/ raadis oc
regeris aff naaden/ oc at naaden g̃or forthi al-
ting/ icke anderledis br̃ogendhis mēnisc̃ins
willia end tēmermand ꝑꝑa oc naffwer/ eller
smied hāmer oc tang.

A Ther næst er han indfalden wdi een diw be-
ta handell om mēnisc̃ins fr̃ihet/ i thet hwn
lignis mod gwdz ewige forsiwn/ i alle the cre-
atwris gerninghet sem ere gwdz forsiwn och
wiisck aff wnderd anige oc wndergiffne/ och
ther met haffwer han sig forbedrit som ketter-
ta pleye/ thet er han er falden wdi en ond oc
syndig mening/ oc fra then oc wdi en andhen
iñgett weria/ som apostelen siger om nogre 2. Tim. 3
(kettera.

Och forthi haffwer han nu platt dræbt
mēnisc̃ins fr̃ willia/ oc siger/ at for gwdz w-
wendelige forsiwn/ tha sckeer alting swo aff
w: yggelige sckiesning/ ende oc gode at the e-
ra platt aff ñod/ oc kwinne icke anderledis va-
re. Oc i thenne mening medsigis eder i thēne
articell oc han s̃ nestā efftersolgera. Men i li-
gerwiis som i icke forstodetalā eller maall/ oc

lade eder tha tōcke at i ere ſchriſtckloge ſwa
re till then fōrſte neming/ wdi hwilcken men-
niſckins frj willia ligniſſ mod gwdz naadhe

A Then daglige forſaring hwar i met welæ
bewiſa eder mening/ ſckwolde gōre eder i ſād
het wiſa/ meer at wj haſſwe frj willia end
wj icke haſſwe. Oc beſynderlige om uoghen
eſter thn hediniſcke weſthers raad (ther oc ſuo
diſputerede emod then groſſwe mening ſem ſi
ger alting ſckee aſſ een wſorwendelig ſckieſſ-
ning) wille ſwo lenge bancke edre ſideben m3
een ſterck knyppell/ at i aſſ pynæ oc werck kñ
ne bekende ware wdi haſſ willia oc macht
/ at kaſthe knyppelen bordt oc lade wd aſſ att
ſlaa. Oc nar i beræ off thet wnder oghen/ at
liger wiſs ſom wj kwnne icke natwilige for-
wden beſynderlige gunſt oc gaſſue kende gud
ſom han er/ och behoſſ gōris till mēniſckins
ſalighet/ nar wj eſter ſchriſtten ere aſſ natw-
ren blindæ och wanwittighe/ ſwo kwnne wj
icke heller aſſ wor blotte willia eller frj wil-
laar ſorwden gwdz naade oc hielp elſckæ oc
dycke hāwom ſem bōligt oc ſomeligt er.

A Wem haſſwer noggen tiid ther ellers
war retſindig thete negthet/ eller hwem ha-
ſſwer uoghen tud anderl wnde meendt/ lerdit

schreffwet eller predicket. Forthi gwdz kron
seß aff kan icke haßwris wden fomedels troen/
ther i sandhs er gudz gaffwe. Ther nest/ sand
gwdz dyckilsa/ kan heller icke ware wden
aff naade oc kerlighet/ ther er then allerstør-
sta gwdz gaffwe/ sem apostelen siger.

Ephe 1

1 Cor 13

¶ Och forthi tha pleyer then helliga kircke
wdi syne høgtidelige bøner/ som almenelike
kallis Collecter/ obenbare at bekende oc til-
staa/ ware gwdz gwnst oc gaffwe/ at hānum
lowlige oc bølige tienis aff trofaste mennis-
cka/ oc at ingen kan teckis gwd hānum for-
wden Een stor part forti aff søndags embede
oc Collecter paa thet ganische aar/ icke andet
bedæ oc formane hoff gwd end naade/ hielp/
oc trøst till at tencke oc gøre the ting som ere
(retsindiga.

¶ Men thesse ting gøre icke forthi mēisckis
frj willia oc wilcka ar till inthett/ hwileken
frj willia ther seßall fomedels troen birde o
ffwer mēisckins natwilige sckell i the stoc-
ker/ som hēnis natwilige forstandt offuergaa
Forthi the ting sem icke natwilige begreibo/
hōra troen till. Oc paa thet wi seßwille bir-
ge sancti Pauli ord/ tha seßall same frj wil-
lia fomedels troen besange wortt forstandt
till Jesu Christi lydska/ men fomedels naade

1 Cor 10

oc keelighet/ biwde offwer meniscfelige find
oc macht/ at nar hwer aff them ha fwe giort
sit embede fyllest/ tha kenne wij lofflige och
børlige tienæ vor sek abera/ oc swo elcke wor
gud oc herie/ aff alt wort hiarte/ aff all wor
siell/ och aff alle wore find och macht/ oc wor
teffn. Christen lighe wed off siell.

¶ Thet er ketterlige at siige Fri willies oc
wilckars retta werck oc biwgilse er at sam
tøke met find oc mening troeus gaffwe/ och
at biwge met metgerning naadens och kee
lighedtz swistelighe gaffwe.

¶ Men thet i har tale om gudz kundscfaff
hwar vdaß han kendis lighe som han er/ thz
er hanß sees vdi syn warilse/ er taleit aff
Roer van wittihett. Forti thet kundscfaff hø
zer icke till thette tynelige liif/ men till thet
hūnelse salighet som tilcōmendis er effter
døden. Icke er thet kundscfaff heller noghen
forsekylning/ men een lōn/ som sanctus Ioan
nes siger om gud. Thet vde wij/ at nar han
scfall sig obenbare bethee/ tha worde wij hā
nwin ligha/ at wij scdule hānwin tha see li
gerwis som han er.

¶ Aw framdelis thet som i indfæ af apo

stelen. baa de ad phili ij. End er then som for
arbeyder vdi eder/ at i kwinne wele oc noget
beköme ytassen god agt oc mening oc ij. Co
rint ij. Icke sorti at wij ere dwelige vdaff oss
sielffwe att tencke nogett ligerwis som aff oss
sielffwe/ men om wij ere till noget dwelighe
tha er thett aff god.

A Men hwad bewiser thesse twene stadher
andet/ end at wij haiffwe gods naade behoff
ther scall oss baa de berede oc arbeyde met oss
selvnde oc rore oss till thet som got er/ at wij
mæ tencke/ wela/ oc kwinne gøre thett som
ratt er. Ther næst then naade som forfølgher
oc arbeyder oc swldekömer met oss/ ther och
swo bestercker oc hielper oss til warastighet

A Men hwem er then och swo blandt them
som ere maadelighe lærde/ ther thette endten
negther eller icke weed. Nar then hellige kir
cke swo beder hwert aar vdi een aff syne Col
lecter. Wij beda tig herie/ at tyn naade selall
oss baa de forköme och efftersølge/ oc thet gi
ffwe/ at wij altid mæ bestadis i gode ger
ninger. Men i hwess maa de er thette wor frj
willia modstandigt. nar thet er hanss embede
at søge sig effter then forkömende naade/ och
arbeyde met then som efftersølger. Sorti som

A i.

ther sigis vdi eet gâmelte sprock Gwd hielper
them som arbevgdha.

¶ Oc thet som nw sagt er/forclare sâme ste
der mett thet som desse forberorde ord boden
forestaar oc efftersolger. Fordhi thet aposte
len emod the falske apostele som ware eblâr
the Corinthier/haffde giffwet syn apostelige
macht oc besaling eet bôligt loff sytt embede
till era/cha indforde han the ord om wor w
dwelighett wi haffwe wdaff off selfwe/och
then dwelighet off giffwis aff gwdz biistants
/at han scholde icke thet fore siwnis at søge
nogen forfengelig priiss och ara. Och forthi
gaff han gwd then ara/at han war then soz
gerningen gjorde met syt gwdômelige biis
tandt. Oc sagde sig forti at ware een tiene
re/ther met syt ringe arbevgde søgede sig eff
ter gwdz naade/strag forfylgendis mett the
se ord. Oc han er then som gjorde off dweli
ge tiexere i thet ny testamentt.

¶ Men till the Philipper haffde han sw
ell fornett selresswet. I schulle forarbevde es
ter salighet met seghst oc redzla. Oc siden for
følger han met thesse ord/i schulle alting g
de wden mwi oc wedderknw/kwinne i icke for
thi see/baad effter apostelig lerdoin oc then

gandseke skrift/hware then same gemis-
sigis stwondom at gods aff god oc stwondom
aff mēniskin/hwilckett som er een obenbare
bewiissning ther till/at vdi alle gode gernin-
ger tha effterfølger mēniskins frj willia/och
er gods gerning folagtig oc bristandig mete
een willig tienista oc een tienistagtig willie

A Framdelis thet som efftherfølgher i edert
swar aff Ioāne/er oc swa aff same slag For Ioan
thi/endog at ingen kōmer till Christum vden
then himelsckā fader draghet hānwom met syn
naade/som forekōmer/metfølger/oc swolckō-
mer/men nar god drager ingen nōdt oc vvil-
lig/tha hōrer thet till mēniskins frj willia/
at søge sig effter god faders dratt/oc at icke
forherde sytt hiarta nar han hōrer hanff rōst
oc kald/men strax oplade hānum nar hā bair
(cker paa døren.

A De nu vele wij hōrehuare i aff alle dessa
stöcker beslute emod mēniskis frj villie. Er ic-
ke gud forti thā soz altig gōr vdi alle crea-
tur effter syn guddōmelige villies raad Ephe-
i. A huad er thūe beslutig syne mestere liig/
god gōr altig vdi alle creatur/oc forti gōr
mēniskins frj vilie inthz I sandhz tha fortas-
ger thūe beuisnig icke merx mēniskis frj vil-
ie end hwn forthaghet swgla theris sreg/

A 92

fische theris sweem/oc andre diwi theris gāg
Oc swo i alle maade hwer creatwis besynder
lige indsetta natwi/ nar inthe creatwi i blāt
them alle/er platt ledig oc orckeløss Forti at
Paulus haffwer swo sagt om them alle/ at
gwd gōr alting vdi alle creatwi/ ther mett
bestwendis alle creatwis gerninger/ vdi frū
willia oc wilckar offwergaar mēniscin al-
le creatwi/ forti hwn er een herie offwer syn
gerning/ oc kan forti baade gōre oc lade.

Endog at thet som aff then epistell till E-
phesier er indførdt/ met thet som siden er ta-
get aff Matheo i thet tiende capittell/ meer
er mēniscins frū willia anrørendis/ nar han
lignis mod gwdz ewige forsiwu. Forti Pau-
lus siger hware alting skeer aff gwdz willia
es gwd dōmelige raad/ thet wū kalle hāss for-
siwn. Wilcket Christus hoess Matheū sielf
stadfester/ larendis off met thet exempel om
spwiffwe/ oc mēniscins hoffwer haat/ hwo-
re thet er swo sandt/ at the allerdingsthe ock
nyndste ting som findis vdi werden/ ere gudz
forsiwn swo vnderdanige / at the løffom sidde
paa tra/ salde icke vdaß wden gwdz willia

Oc paa thet wū selwille swommelige be-
wthe thēne gantske handell/ ock obenbare

kwndghe edert geckerij/ tha grwndhis ede
bewiisning hae oppaa. Menisckins frj wilie
kan inthz got ghe som er fyllest emod thet e
wige liiff forwden gwdz naade/ desligest inge
ting sceer i then ganscke werden/ vden gudz
forfiwn/ forti ha ffwer menisckin ingen frj wil
(lix.

Aldwem will noghen tiid werdis at sware
edher till swodant geckerij? Oc ther som i
affeder retthe sind oc mening sere swodan be
wiisning i retthe/ ligerwiis som hwn wara
diabelig aff scrijft oc sckell/ tha ere i platt
vwerdige ther till/ at noget sckall tala mett
eder om hellighe ting/

AMen ther som i andet wide oc wele dog
met swodan rsg oc stoff forblinde simpell sol
ckis gghen/ tha ere i werde att ther sckwolde
bindhis een mellesteen om eder halss/ oc i for
eder ondsckaff sclyld/ sckuldhe mett hanwim
forfencckis i thet diwba ha ff/ nat i swo mage
maall twfinte simpell solck daglige besckema
Och Christus sagde them ther swodant ghe
ware een boelig pyxa.

AMen mo wilscke at nogen affeder wil thet
the swo emod siga Aldwore ther kan icle sceer
at gwdz forfiwn enchten forwendis eller och

ler oð beswigis. Ere forthi alle the ting som
skee vdi werden gwdōmelige forseeðe/ tha
inwa the nw skee sekwle the oc skee huar
er tha mēisckins frū willia. Her till swara
wū swo. Then nod som alting haffwer aff
gwdz forsiwn/ hwn er met wilckaar/ swo at
ingen ting forti skeer at hwn er forsiwne aff
gwd/ men forti at noget sefall skee/ tha ha
ffwer gwd thet wist fra begyndisen.

Thet kwndschaff som wū haffwe om ne
werendis ting/ haffwer gwd om the som kō
me sekwle. Som inthe mēiscke forti sigis at
wae nodt till then gerning ther wū see oð
wida same mēiscke gōre/ swo nodis ingē hel
ler till then gerning ther gwd haffwer seeder
gōris sefall/ ther icke forti gōris at gwd hen
ne forwiste/ men forti hwn sekwle gōris/ oð
alting er gwd neerwarendis tha forweed han
alting for end the skee. Som wū kende them
ther gōre ildhe/ swo kendher gwd them ther
sekwle gōre ildē. Aden som wortt kwndschaff
forti trenger ingen till wgerning/ swo gōris
ke heller gwdz kwndschaff.

TBestigest/ ligerwis soz wū elcke thm the
gōre got/ oc hade thm soz gōre ondt/ swo el
sker gwd thm ther sekwle gōre got oc haders

thi ther ſck wolle ghere ondt/ oc ſont elſcker oc
 ha der gwd mēſckm aff ewig tiid/ ſorti han
 ſaa aff ewig tiid hware hwert mēſcke ſculde
 ſig bewiſſen ildē eller well/ hwar ſore hā huer
 cken elſcker eller ha der vden ſag. Swo er thz
 oc ſuo met eder/ haſſuer gud ſorſeedt at i ſcul
 le bliſſwe wata ſiuge i edert ketterij/ oc ther
 offuer ſordoms tha maa thz vare/ oc kā ickē
 anderledis ſcke/ ickē ſorti hāſſ ſorſiwn trēger
 mē ſorti i wille eder ickē bekēde/ ther hā viſte
 aff begyndelſen Dog er thz mōyeligſt ther wū
 ſche eder gerne at i behulpen mz gudz naa
 de motte eder end nwo bekēde/ ſorlōſte aff die
 ffuels band oc ſnare. Oc i ſame menig ſckall
 dʒs altiid ſorſtaas ſoz enchtē giſis eller giſ
 nis ſcall aff mēſckʒs frj vilckare.

¶ Then ſietta artickello

Dithi er thet ickē i woi macht nogete
 att giſia eller ladha.

¶ Predicanternis ſwaro

Gud haſſuer ſuo ſckicket off aff ſorſtha
 ſckabnig at wū ſculle kune ghere nogz
 ade/ dricke/ ſtaa/ gaa/ cala/ och giſ
 re māge andie atſckillige naturlige gerniger

Men swo ienghe wjsoradis off iustwe/
liga swodane som wi era oprindelige scē affte
ocisde/ tha ere swodane met alle andie vore
gerninger vdwelige oc misshaffwelighe wdi
gwdz ansigt. Forti eet ondt tra kan ike be-
ra andet end ond frucht. Dat vi. Men hwil-
cken gwd gōr till eet nytt creatur/ then bli-
ffwer mechtig till at gōre/ thet som for gud er
gott oc well behaweligt. Gala v. Dog ic-
ke affsyn egen magt/ men aff gwd som han
nwm styrcker oc gōr mechtig ther til. Philii ii

¶ Prelaternis geuswar.

Er scrabe i end nw paa thā
sane streng som een ond har
pera pleyer at gōre/ och tala
om mēniscins frō willia/ ic-
ke effter Lwters mening/ ag-
thz emod gwdz forswon/ men
aget emod gudz naade/ liger wiis som gudz
naade giorde alting/ oc mēniscin alsomenista
brwgedis wden nogen met gerning.

¶ Men swo mōget forbedra i eder i thettha
swar/ at i nw tala om the gerninger ther mē-
niscin gōr end nw bestedt wnder synd/ och
ther met wele i gōre off wiisa/ at alle mēnis-

Alsin Gerninger ere vnyttelike oc vdwelike /
sø: end naaden wordet oss biistandig / oc eræ
swo lunge syndelike oc wtacknemelige / och
et ondt træes frucht / at wij formiedels naadē
ere forwandlede eet nytte mēnische / som er aff
aanden vdi Christo Jesu megrig at gøre thz
som for god er godt oc tacknemeligtt.

A De dog at thenne mening er bewist æt
ware wildfarlsæ / vdi geenswar till thn fies
dhe artickell / hwar talet er om gode gernin-
ger oc theris wilkæ. Men forti att thet er
een wildfarlsæ alsomfælgst / ther mange ha
ffwer sødt i messhoff / paa thz hæn kunne græn-
delike driifwis till bage / tha vele wij noget
wiuder her om talæ.

A Forthi thet parabell oc sandtsaffwe som Lucas 19
Lucas skriffwer om thet mēnische ther war-
die de fra Hierusalem oc till Hierico / oc faldt
vdi røffuere hender / aff hwilke then tiid thz
war berøffwet / thet oc swo bleff saar giort
oc war aff them icke sø: offuergiffwet end thz
war halsdødt. Thette mēnische mercker men-
isckins gandscke lön / ther synden berøffwe
de vdaß alle naadelige gaffwer oc saar giort
de the natwilige / men tha icke diebtæ them.

Ps 4

Joan 1

Thi kan thet seke at mēniskin kan i nogre
maa de kōme till gwdz kundskaff/ aff thz na-
turlige seken som gwdz ansigt lader seken
offwer oss/ oc propheten omtaler i psalterin/
oc Joānes euangelista swo sigendis. Gwdz
ord (siger han) war eet sandt liwff ther op-
liwfer alle the mēnische som kōme till thēne
werdhen/ som er forspicket/ men dog icke
platt wds wdt.

Ro 1

Ro 1

Acto 17

¶ Om kundskaff bær sanctus Paulus vī-
nissbyrd/ then tiid han talede om the hedni-
ske mestere oc sagde at thz ther kōme vidis
om gwd war them obenbarid/ men om thz
som hōrer till gwdz dyrckilse/ taler han och
swo. The hedninge (siger han) som haft de us-
gen low/ gōre dog naturlige thet som logen
tilhōrer. Ligerwiiss som sanctus Lucas scri-
ffwer i apostolorū gerninger/ hware Atheni-
enses haft de bygd ett altera then vbekeñdhe
gud till era/ som Paulus war kōmen at pre-
dicke och lera vdaft.

¶ Oc for i/ ligerwiiss som mēniskin kende
gwd naturlige vdi nogre maa de/ swo kā hū
oc dyrcke hān wēd same maa de/ mē tha is-
te som bō:ligt er oc mēniskins salighz ha-
ffwer behoff. Aff syn frj willia kan hwn icke

siden naaden er off giffwen.

A Men hwar i haffwe swodan menning/ at
alle gode gerninger schulle swo platt tilleg
gis naadens krafft/ som menisckens natwz oc
sch willia haffde ther ingen laad iblandt/ tha
giffwe wi eder menning ingen magt/ ther off
gor wiiss icke alsomeni sta thet nu sagt er oc
schall her effter vxtanere sigis/ men oc swo thz
som. Paulus scriffuet till the philipper/ Beg
kandt alting becomme) siger han) her hore wi
naturlig magt oc sch willia wdi Paulo mens
nar han frandelis siger sau wdi han wiin soz
meg bestercker oc giffuer trost eller fornudels
Christum som meg giffuer magt her hore wi
Christi naadelig biistandt ther hant giffuers
trost oc magt.

Philp 4

A Och i sandhet desse ew ordet troste oc bestes
sa/ giffue klarlige tilfende naturins oc naa
ens samfundt oc biistandt/ Thet er for dhi
peligst att chi naade saa predickes/ att haff
me then ypperste partt oc well i gode gerni
ger/ at menisckens sch willia (som er oc swo
dz gaffwe) beholder oc swo thet han wiin
ier ocer giffwet aff gwd. Oc swo er thz
ligt at loffwe oc prisa wor geensckabning
vi icke laste then scksta gwdz schabilsa soz

er natwren oc mēniscēins frj willia/ ther er
aff synden icke drabt/ men icke saae giordt/
formgickett/ men icke platt wdschwct.

In De nar mange kettera haßwe farid wild
oc stödt sig paa thēne artickell om mēniscēins
frj willia/ tha wele wij haer kortelige belöbe
then gandscke disputatz om same frj och na-
e wrlige willia/ oc met saa ord giff we till ken-
de/ hwad mening gamble kettera haßde om
same frj willia/ oc hwad thenne tiidz kette-
ra nu haßwe/ oc framdelis hwess then meni-
ge christen kircke(altid fast oc ensindig) ha-
ßwer troedt/ leardt/ oc beßendt om same stöcke
lerdom/ paa thet at een from oc gwdelig læ-
sere kan wide hwat han scall følge/ oc huat
han scall fly vdi swo twilactigt stöcke lerdō

Om mēniscēins frj willia er forti trena
disputatz emellom wisa oc lerde scerrißke loge
mend & öst twēne om same frj willia/ lignet
mod gwdz oc Christi naade/ oc thēn tredie li-
gnet mod gwdz gwdömelige forsiwn. Wij ve-
le haer inthet tala om Danicheo oc Jouma-
no/ ther haßwe i thette stöcke modstandigha
meninger/ dog at the baade plate drabte mē-
niscēins frj willia. Nar Danicheus sagdhæ
at mēniscēin icke andet kwinne end syndhe aff

forarbeyde thz ewige liuffs forskylding/ eller
gøre the gerninger som ere fyllest moed en ewig
løn/ mē dog gøre the gerninger soz hassue
(met sig nogē godhz

A hwilcke gerninger scolerne pleya at kalla
gode aff tucht oc hōffwischz/ som sindis i er
lige seeder oc eet qweimpt leffnet/ cc swo blāc
hednige/ hwilcke gerninger ther ere als menis-
ste icke synd/ men ere huercken vnōttige eller
gud vtachnēmelige/ mē hassue suodane wil-
ckaar/ at the icke allene formilde pynā esther
dōden/ ellet forhuerssue nogē tymelig løn vdi
thne verden/ mē ansees cc swo stwnder m aff
gnd for the gerninger scm berede cc beqwāme
mēnischin till naade och salighett/ huordane
Comeli hōffdings (som end tha war en heb-
ning) bōner cc alnwser sigis at hassue warit
som till somett berōrdt war emod then fier-
de artickell/ oc noget her effter schall ydermer
figis.

A Men thet i her setta emod cc fige/ at eet
ondt træ bax altid ond seracht/ hwem figer
ther emod. Men hwad tha. Nar eet ond
træ mercker icke mēnischins onde natwz. Inge
creatwz natwz er end/ scm dūstendoms ret
sindige larefed dā the meena/ dog att Aa-
nichens ketteræ hasswer andett sagtt.

W h.

A Den mēſckins onde willia de onde me-
ning gō eet ondt tra oc ond ſewēt/ thet ee
onde wdwortis geringer ſodis aff ſwodant
tra/ ſom Chriſtus haſſwer leet hoefſ Dathe
un/ om eet enfoldigt oc eet ſcalcke oga/ thet
er een retſindig oc wietſindig mening Aw ee
inghen mēſckis ondeſckaff ſwo ſtoer och ſwo
forherdett at hwi haſſwer i w ſwondwin eer
god willia oc een retſindig tancē.

Then wonderwiſſning i met beſwotē/ and
me wi gernē ſoz er att the gode gierniger ſoz
ſclēe vdi off ſiden naaden er off giſſwen/ thm
ſchulle wi icke agte at vare vdaſſ wor mact
men for gwdz welgering/ ſom haſſwer ge-
ſſwet off magt oc ſtycke till ſwodane gernin-
ger **U** wi de well met prop'eten/ at god ſcal
loſſwis i gode gerninger. Icke off herie (ſiger
han) giſſ icke off priiſſ oc erē/ men tyt naſſi.
U Thet ſame ſiger oc ſwo Paulus eſſter pro-
pheten. Wro ſom will ſig berōinne (ſig her
han) han berōinne ſig wdi herien.

Thenne mening giſſwe wi ſorti ſtor ma-
ct/ at hwi er baade gwelig/ troſaſt/ oc ret
ſindig/ oc ſerdelis met thette wilckaar/ at wi
icke wdelvckendis gwdz naade/ tillegge wor
magt oc ſtycke gode gerninger/ thet wi gōe

blott och bat nōd/ oc Iovinianus at hwn al-
dug kenne synde siden hwn war een tiid be-
gaffwett mett Christi na dhe.

A Then sōsta disputatz er en menniskins
frj willia/ bestedt wnder synden sōz end na-
den giffwis. Waa thette stōke haffde i gant
mell tiid then hōffwettlettera Wdelagius suo
dan mening/ at same frj willia met naaden v
begaffwit/ kenne aff syn eghen natwrlighæ
magt forhwerffwe alla the ting sem mēnis-
ckin behōffde till syn salighet/ som er/ baade
naade oc hūnerigis glæde.

Oc sagde hā ydcentere/ at naaden giffwis
ickā sōz anden sag end att wor frj willia kan
met henne dess lettera oc ringere forhwerffwe
(glæde oc salighet

A Wē vor tīdz kettere Northā Luther ha-
fuer en ny mening sōz er thūe plat modstādīg
oc iwo suo sekadlig aō farlig/ oc siger forti at
mēniskis frj villie kā plat inthz gōre vden syn-
de/ oc suo nar hā gōz sēt allerbestā. Wē then
menige hūstē kircke som altiid met skriffte oc
sekiel gaar thā rette wey/ haffuer suodā tro/
bekēdikse oc lerdō/ at mēniskis frj villie kan
i thūe tynelig tiid fōrden naades bistād i
thz gōre sōz kā vare fyllost mod een ewig lōn

men kan dog wonder vss ghe the geringhe
ther alsomesta ick ena nogen synd/ me era
swodane hoess gwd/ at the endten fouwilde
then ewige pyna/ eller forlossning for tyme
lig schade/ eller the oc forhwerffwe nogen ty
melig lycke oc welferd. Wylcke geringhet
ofta sandelige berede oc beqweme menins
ckin till gwds naade/ ther kallis som till for
net sagt er hoesswiske oc twgtighe gerna
ger/ ther pleya at stundis i erlige oc dygdiga
seeder/ och i anden meniskelig fromhett och

(godhett.
¶ Welaghi wildfarilsa er baade død oc be
graffwen/ thi wele wi om henne inthe meer
tala. Men forti at Luters mening er manghe
twsinde menisker of sage till fordomilsa/ och
een slagbrandt till mishob/ tha wele wi om
henne tala noget widera. Wad haab kan
een arm syndera haawe till gwds naade/ nae
han hoer at han kan ick andet end ghe en
synd oppaa een anden/ oc swo nar han ghe
sytt besta aff vdersta stund oc magt. Men dog
sagde wor herre swo till Laim siden ha ha
de syndet. Thin syndige begering schall ware
big wonderanig/ oc thw schaltt ware henna
(megtig.
¶ Aff hwilcke ord wi baade kortelighe och
klarligge wonderwis/ hwore meniskins se

willia efter synden och sô end naaden giffwis
er icke noget ting vðaff thet blotte naffn oc ti-
tell som i wile sige/ men haffwer oc swo sâd
het oc gaffn at fare met/ nar han er syne gera-
ninger i görinde oc ladinde ba ade myndig oc
mectig. Hwi raader oc opwecker then helli-
ghe skriffte syndighe menniske swo offte till
syndz penitentz oc affladilsa/ oc omwendilse
om the kwinne inthe godt gøre/ och komme
igeen till gwdz naadhe

¶ Eller hwi siger gwd hoess Esaiam Gaar Lka 46
till edert hiarte oc bekender eder i offwertraude
ra. Eller hwi siger han hoess Ezechieles Ven Eze 18
der eder omtring oc lader vðaff at göre alla
the synder i haffwe giordt/ oc tha skall syn-
den icke kome eder i nogz forderffweligt fald.
¶ Eller hwi sagde han hoess Johelem. Omkrig Joh 1
wender eder till mig aff alt edert hiarta. El- Mat 3
ler hwi sigher Joanes baptista. Lader vðaff
att synde/ forthi himmerigis riga er nu hart
hoss. Eller hwi sigher herren sielf till alle.
Bedet oc eder skall giffwis/ søger oc i sculle
finde/ banker oc eder skall opladis.

¶ Oc met faa ord/ alle then hellige skriff-
tis bøger ere swolde vðaff swodane tilbwd/
hwilcke mange euangeliske parabell oc mer

Wi.

Luce 18 **¶** Ickelike wunderskede. Swo lesa wi at thu for
oera som haſſe syndeliga foraritt ſyn a
ſſwedell/ ware met ſwodan ydmyg bon ko
men vdi ſyn faders hyldiſt oc wensclaff. Fa
der (ſagde han) Jeg haſſwer ſynet emod hi
melen och for tytt anſigt/ och er forti nw ick
werdig at kaldis tyn ſon.

Luce 18 **¶** Swo ſlog then obebare ſyndhere ſig for
ſytt b: yſt/ oc met ſwodan bon gick retferdig
hiem i ſyt hwiſſ. O god/ war mig arme ſyn
dere naadig oc gwiſtig. Swo kan nogē tiid
tro at thu ſyndige mand ſom beder theſſe bo
ner i ſame menig / ſyn der een dodelig ſynd
Theane mening forti ſom ſiger att menſckis
beſtadt wnder ſynd/ kan ickē andert met na
turlig friiher end ſyn der dodelige/ oc ſuo na
hwn gōr ſyt beſta/ ſck all ickē alſomeniſte ſy
es ſom eet ſandt ketterij/ men oc ſwo for d
mis oc maledidis liger wiſ ſom thu ſynd the
giſſuer oſage till miſſhob/ miſtroſt/ forherdet
ondſclaff/ oc all forbiſtring oc blindhet.

¶ Then anden mening oc diſputatz om men
ſckis natwrlige oc frū villia/ er wnder na
dens tiid ſiden ſyn den er forladt vdi then gā
ble mening ſom Iſdelagianer eſterſtolde var
ſwodan tro/ att then gancſke dweligbet och

werdschuld som sands vdi swodane gerniger
som giordis aff mēnsckin/ war encke aff men
nischins frihet/i hware naaden war mēns
ckin bistandig/och naadens bistandte gaffwe
the icke anden era/end same gode gerninger
giordis met store løst oc gledscaff aff hennis
(nerwarilsa.

A Twert emod the sem i thenne tūd ere **L**w
ters effterfølgera **M**anichei nyfōdde fosterer/
Nar the wele fly thenne **M**elagiani wildsa
rilsa/oc inthet andet tillegge mēnsckins frī
willia end synd och ondscaff/tha salde the
vdi een anden werre mening/som **F**laccus si
ger thet pleyer at sceee met them som daerlig
fly en synd och salde vdi en anden twerdt e
mod/forti thet icke sceer met forstandt oc vi
ttighet/oc si ge. At alt thet gode som wor ger
ning och werdschuld be si wter/thett wercker
alsammen vdi off then blotte oc bare gwdz
naade/oc at wor frī willia aff henne alsome
niste rōris/raadis oc bwigis/ligerwiis som
eet redscaff thet rōris oc bwigis aff een em
bitzmand/oc hānwā forwden/er platt vdw
eligit och wngttheligit.

A Men then menighe **C**risten kircke som er
sancti **P**etri scrib/gaar then middhill wey/
imellom baadha thessa twenda wildsarilse
Pg.

som eet well regerit sc̃ib/segler mytt emellō
een farlig klippe oc een bondlōss swg. Oc for
thi tilleggher hwn naaden i gode gerningher
then stōrtha oc ypperste macht oc krafft som
bōrligt er/ oc giffwer end tha mennisc̃is fr̃
willia then macht hānum bōr at haffwe/ suo
att gwd haffwer mennisc̃ins willia till een
methielperā/ icke forthi gwd haffwer willien
behoff/ men att willien sc̃all icke siwnis att
ware for gewis sc̃afft oc giffwen mennisc̃in
Tha will gwd att baadhe naaden oc willien
sc̃olle haffwe eet meenigt samf wnd/ oc deel
agtighet i gode gerninger/ hwilcket thū gāt
sc̃e sc̃riffit paa mange stæder gōr off klarli
ge wiiss/ hwar gwd kallis wor hielpere wor
herre/ oc wor hwißbōnde. Oc wñ kallis hant
tēnerā/ arbeysdē/ leweswōne/ tilsiwenss
mend/ fogeder/ plowmend/ wyngordymend/
byggerā/ oc andie sigwilige naaffn/ som klar
lige merckē nogen gerning ther wñ gōre/ oc
icke platt liide oc anāme gerning vdi off.

¶ Men tha wele wñ framsette t wenne stæ
der/ ther saare bewiser thenne mening/ oc ere
aff sancto Paulo een megtig naadens p̃dic
kera offwer alle/ oc thet icke wden sag at hā
bleff aff naden saare deelagtig/ then tiid han
aff een forsyghere er bleffwen een merckelig

Yesu Christi woldha predickera.

A Then ena stad er i. Corin iii. Forti w h e. 1 Cor 3
ra gwdz metghera/som Erasmus haffwer
klarligst wdsert aff gretcken i syt ny testa.
ment. Then anden stad er i same epistell och 1 Cor 13
v. capittell/huar han swo scriffuer om sig
seelf. **W**ess ieg er (siger han) thet er gwdz
naade/ oc hans naade haffwer icke warit for
gewess i mig/ men meer end alle the andre ha
ffwer ieg dog arbeydhett/ dog icke ieg/ men
gwdz naade (som er mig bistandig) in mig.

A **W**at kunne nogen tiid swo klarlige si
gis om thet samfwind som findis i alle godhe
serninger/ emellom gwdz naade oc naturen

A Then tredie disputatz om menniskins fr
willia/i thet han lignis mod gwdz ewighe
forfinn/er baade farlig oc moget wklar/ ic
ke alsomenistha besogt oc ransaget i gamell
tiid aff Christendoms mester oc laresedre/ me
och swo aff hedinscke oc natwilige mester.
A Den kunne dog aff ingen fastelige/ stittlige
oc forstandelige wdredis. Thet slag som ka
lis Epicuri/ haffwe her plat negtet gwdz for
finn/ oc sagt/ at alting sceer aff slump och
waa de/ paa thet the scwille i noget maadha

forfware mēniscēins frē willia och wilckar.

T Thet slag twert emod som kallis Stoici
ther negtha mēniscēins frē willia/ paa thet
the scēwde forfware gwdz forsiwn the sighe
alting scēe aff een vforwendelig scēffning.
Men the wisest som ere Acadēmici oc Peri-
patetici/ haffue fordraget tilhobe baade gudz
forsiwn oc mēniscēins frē willia som the best
konne/ nar the somerckte at thet motthe ic
be andetledis wara.

A Men i hwess maade och hward mening/
thet kan scēe effter then menige Christen tro-
es sind oc forstandt/ konne the icke wdredha
Men Christendoms gwdelighet/ mett een wā-
sagelig grantcke søger them baade til sammen
oc befanger wor wnderstandis wnder Chris-
ti lydisa/ then hellige scrift tillagt oc ara
som aldri lader vdaff at predicke oc lare the
sse twenne ting/ gwdz forsiwn oc mēniscēins
frē willia/ ligerwis som twenne fundament
till all Christendoms gwdelighet. Forthi thet
som alle creaturis scēffning scēall forti sam-
tøckis/ at gwdz forsiwn oc vforwendelighet
cha kastis om kwld/ och bliffwer till inthet
(all hellig scrifte.

Forti hwar er then som bward/ forbinder/

eaader till oc fraa / tilskynder / forfarer / led
ther oc loffwer / hoder / hwegswaler / byder /
fornaner / welsigner oc formaledider sem pau
lus figher / larer / reffer oc straffer / ther i alle
maade ware forgarwis giort / hwar menisckis
fri willia kwinne ingen ting endsten lade el
ler ghere.

Ther er thett nu forghaffwis at fore wita
nis byrd aff scrifften emod swo obenbarlig en
wildfaril / nar wi traad icke ware noghett
capittell i then gandsck x bibell ther hafter
swo noghz stode lerdhem emod thne wildfarilse

Ther till mett er oc thenne Stoiconuz wild
faril / swo gross oc wherlig / att andre hedi
ske mesthera / baade Platonici oc Aristote
telici / hafter henne fordomptt oc foragthet
Forst er hwn langt fran alle radelighe seck
oc samfund ther forodher oc omkuld kaster
all meenighedtz seck / raad / och regemen
te / met offwerighet / embete oc stadt / som ho
rer till meenighedtz oppehold och welfardt /
Nar hwn betagher low / seck / twacht / ho
ffwiskethet / brod / raad / atwardfill / straff /
dygder och synder / loff oc last / lon och pynæ.

¶ Ther naft er same wildfarilsa ickē men-
niscelig/ nar hwn forwandler menniscin til
en beest/ eller meer till en knwb/ nar the ha-
ffwe alle eens wilckaar i same sckeffning/ v-
den at menniscin allena sckall pynis nar hū
synder/ om thett maa sigis ware synd/ ther
hwn effter same mening aff nōd oc trāg ickē
gōr/ men brwgis aff offwerin acht/ rōris/ och
dragis hwad heller hwn will eller ey

¶ Ther till met er same wildfarilsa saara
vgwdelig/ forti hwn odegger all gwdelig-
hetz(ware sig retsindig eller wretsindig) bō
ner/ seeder/ ceremonier oc embede.

¶ Waa thet siistē er hwn eet whōligst spot
mod gwd/ nar hwn gōr hānwē een wretser
dig wdede oc wgerings mand/ ther er een
tobringera oc een werckera till all synd och
ondschaff/ oc then ther pyner menniscin w-
den sag oc synd/ som sanctus Clemens sigher
at Petrus apostolus sagde till Simonem ma-
gum ther war i same Stoicorum mening soz
i Lutheraner nw ere. Alle thesse ting folghē
ther vdaß/ nar menniscins frī willia gōris
till inthz/ oc alle creatwis sckeffning samtō-
ckis oc wedtaghis/ ther hwet cristen mand
kan see oc besinde som uoget sckell haffwer.

I wele ghere off wijsa (som Erasmus siger)
at gwdz ara kan icke tilbørlige pruis oc op
høgis/ wden i ghere mēisckin hanff eget cre-
atw: till eet dieffmelscaff/ eller om no ghett
kan tencis wera.

¶ Ligerwijs som gwdz ara ware icke theer
vdaff dess store/ at mēisckin er frj vdi ghere
de oc ladinde/ nar then frilhet er tha icke swo
stoer oc sterck at hwn kan forhwerffwe mē-
isckin salighet forwden gwdz besynderlige
naade/ end hwn nødt oc trengdt wnder scke-
ffning wista icke vdaff syn gerning meer end
ild oc wand/ asen oc hesta/ hwnde oc swien.

¶ Wij lade oss swo aff then hellige scriffte
och gwdz gerninger wnderwijsa/ at gwd er
ther vdaff saara hogmechtig/ wbegribelig æ
refwld/ oc vdi wisdom/ krafft oc godhet wsi-
gelig/ att han kwinne skabe mēisckin deel-
agtig vdi syne gwd dōmelige wilckaar/ thet
er/ wittig/ frj/ willig och sindig/ War foræ
hanff ara er mōget dess widera/ end ther sag
dis at alle mēisckins gerniger ware aff nød

¶ Wij bekende icke alsomenista mēisckis go-
de gerninger at ware een besynderlige naade
men oc swo tilsta wij/ at all then lempæ/ be-
Q i.

gwanhet/raad/sind/suuldhet/macht oc sty-
cke/ther mennisckin kan sig mett soghe effter
gwdz sind oc willia/ at ware een besynderli-
ge gwdz gaffwe oc gwnst. Oc ick thet alec-
nax/ men att menisckin er till paa iorden/ ha-
ffwer luff/ røulsæ/ lycke oc welsærdte/ kaldha
wij oc swo gwdz gaffwe.

Thi wanera wij ick gwd/ nar wij hānuz
till era giffwe menisckin frj wilckaar i gior-
de oc laxnde. Oc forti er ingen christen mand
fra forte begyndilsæ saldhen vdi swo whor-
ligt ketterij/ wden Aichlephus i Engelandt/
Arossus i Beemen/ oc nw paa thet siesta Lu-
ther i Saffzen/ oc thet nw i thesse siesta da-
ge/ paa thet i widha scholla inthe ware i
thene menig/ hwar vdaft i eder berøme kune

Oc sagde wij forti at theme disputatz om
menisckis frj willia oc gudz forsiwn/ er diwb-
/ farlig/ oc mōget wcklar/ swo at i hanff grā-
ske oc besøgilsæ/ er ick en stoer alsomēnistæ
/ men een farlig wildfarilsæ. Thi er thet mō-
ghett tryggeræ att twætelige forwndre mett
fæst oc fara thet hemelike sacrament/ end
fordierffwelige rådsage/ oc raabe met sancto
Paulo. O gwdz rigdoms/ wissdoms oc vne-
tigghetz diwbhet/ hwar ere hanff dōme wbe-

Ro 11

gribelige/ oe hanſſ weya wiandſageligha.
Waar offwer Origenes ſchriſtwer/ at ick al
ſomeniſta nogre menſche/ men ick heller no-
ghet creatur kan thet begribe oc wonderſtaan/
hware god forſwoner alle ſciels creatur/ the

Origen

(Prenche.
¶ De ſorti ſiger Hieronimus/ att Apoſtelen
haſſwer thet ſpoſma al meer beverſſet end for-
klaret De ſorti ghis off i thette ſtocke offuer
altt behoff effter ſancti Pauli raad/ att wij
befange oc trege wor wonderſtandilſa wonder
Chriſti lydiſa oc dienſta/ oc tencke ick wa-
re ſonneligt eller boeligt at wida alting/
De thet ſom Flaccus ſiger Over ſciwla
mogett for menſchin/ och een ſwend ſeer ick
alt thet hanſſ herie haſſwer i gymna For
the ſom wiſſinand ſiger. Then ſom will rad
ſage maieſtetelig ting/ tha offwerſalds han-
ſſ ſchin oc klarhett.

Hieron

2 Cor 1

Horatius

Petrarca

¶ Then ſwende attichell.

het er wchriſteligt at kalde paa gudz
belghen. Och end meera wchriſtheligt att he-
bre hellige mende been oc billide.

¶ ij.

¶ Predicanternis swar.

Alto hadſckelige ſoris theſſe ord Sus
haſſwe wij well predicket/ och end nw
lara/ att wij haſſwe ingen ſand hel-
lig ſckriſt ther oppaa/ at wij tſiſſwe paakal-
de the aſſdøde gwdz helgen. Icke wanare wij
heller theris been oc beleder ther ſom wij lare
at man motte klade the nõgne helgen met thz
ſilff oc guld man henger paa them. Oc gra-
ffwe the døde been hederlige neder i iorden oc
ſette belederne aſſ till een ſida fra enſoldige
mēiſckins anſigt/ om man ſomnimmer noget
aſſgwdij kōme ther aſſ/ ſom wij well til ſor-
nætt haſſwe ſomwmmet.

¶ Prelaternis geenswar.

Hora i haſſwe lerdt Chriſtett
ſolck om helgen oc theris agt
oc ara/ och om helgens been
oc belede/ gōis icke behoff at
ſoghe ther om eſſther witniſ-
byrd met leſſwendis rōſt el-
ler ſckriſt/ nar obenbare handell oc gerning
tala ther om ſckinbarlig nog/ i the land och
ſtæder beſynderlige ſom ere ſorwandlede mett
then handell ther i nw bryge/ ſwo at i kwi

ne ickē sige met retha / at thet klagemaal er
i noget maade had skelike sordt eder wonder
ghen.

Alswad ara i gode helgen / theris been och
belede / be wise merckelige nog the kircke ran
oc roff som i haffwe giordt / oc ther offwer be
roffwet mange hellige stæder vdaß / dyrebara
clenodier oc kar / oc bestormet aff christedoms
tempel belede / och andie kirckelige ornamentt
oc smycke / vdaß lagt kirckins helligedaghe /
oc spottelige talet mange offwerord / ickē al
someniste om gwdz apostele oc hellige marti
ribus / men oc swo om Jesu Christi welsigne
de moder / ther the vnderstuden honlige begaa

Also forti thet stoeke lerdom skall met en
lang wunderschede tracteris / i then bewisning
wij lade met thet forste vdgaa paa wor chri
sten troes bekendilsa / tha skulle i ther sin
de baade swar oc forclaring / swo moget som
behoff gais om thenne artickell. Icke kunne
i eder heller ther aff beromme / soz thenne vil
dfarilsa ware eder pafund / nar thet kette
righ mod helgen oc theris been er gameltt / och
begynt aff Basilide Eunomio Ioviniano och
Aigilantio / modsagt oc tilbage drestwet aff
then hellige mand sancto Hieronimo. Ther si
den er wdrobt paa thet ny aff Catharis Wi

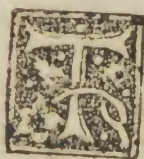
gardis/Elaldensibus/Eliephinis oc Hussia
nis/men dog i atskillige stæder/oc paa atskill
lige tider. Men om belede er thet oc een gam
mel wildfarilsa/kaldet Feliciana/oc fordoemt
i Francsfordeu raad paa meyn/ther siden Di
pham och Thaboute haßwe i Beemen wd
ßwngett paa ny.

¶ Thñ ottende articell.

Efter døden er ingen skærsild. Ingen
pyne forladis heller efter thette liif

¶ Predicantens Swar.

Hæte bestaa wi/ at efter thi then w
ryggelige schrift wed inthet aff thette
skærsild/ tha tro wi at thet er inthz
andet end inwickedom oc prestes wond till lif
dage. Welst forti/ Christus siger swo Alt thz
ieg haßwer hørdt aff myn fader/ thet haßuer
ieg forkyndet eder. Nu haßwer han dog in
thet talet her om i euangelio. Ja/ then helli
ghe propheta David/ kalder forti theris stad
som ere affdøde Silentium/ thz er een tawshz
eller en stillehedt Ps .lxxxix. Forthi god

wilde beholde them i suedan een lönlighz for
sig/ at han icke wilde late off noghet wijs wi
da hwoledis tilgaar met them.

¶ Melaternis Geenswar.

Dithi at i ewndelighe tilstaar
oc bekende thenne aritshell for
eder lerdom/ tha bekende wi
eder igen for sande kettera oc
Christendoms obenbare fiender.
Men hweff bewissning
then hellighe kircke hafter paa skiersild/
sc al tha besynderlige findis i then wunderske
de som set al wor Christen troes bekendisa for
klara oc wdrede. Oc har wole wi icke ander
sware/ end kortelige beløbe edert swat ther i
meena hafter nogett paa sig. Oc m3 thz s3
ste nar i fige att skiersild er mæckedigme och
preste paa fud til lise dage/ tha sculde i strag
bewise at Dionisius ariopagita Origenes A-
damatinus Gregorius Aissemis Joānes dania
scenus Athanasius Joānes Chisostomus/ som
ware grecker. Ciprianus Lactatius Prudenti-
us Hieronimus Augustinus Ambrosius Gre-
gorius Alcuinus oc Bernhardus som ware
latiner/ at the ware mæcke oc prester for søgte
(efter lusa dagha.

De nar i kwnne thet icke gøre/ tha sc̃ wolde i
holde edre sc̃alcke mwnde/ oc wiidha hwad i
sagde om chustendoms mesteræ oc læresedra.

¶ En drabelig bewiissning forti. at i kwnne
thett icke finde i schriffen/ tha tro i thett att
ware mwncledrøme och prestes wnd till liisæ
dagha Thessa forbenessndhe mend gwdz/
wdwolde wanner/ hasswe icke søgt liisæ da-
ge/ men forladt arff oc eya/ at the vdi hwn
ger oc thist/ armod oc fattigdom/ motte eff-
tersølge then fattige Jesum Christum som er
all werdsins salighett.

¶ I arme mend som icke andet gøre end le-
ffwe vdi leckerhet oc bwgfylding/ blwgis ic-
ke att platzeræ swodane werdsins liwss som
the warit hasswe/ all werden till dygdelighæ
exempill oc effthersiwn/ vdi all twæst oc æra
reenhett och gwælighett.

Joan I 5 ¶ Framdelis forfølge i eder løgen met swo-
dan bewiissning. Alt thet ieg hasswer hørde
aff myn hūnelsecke fader/ thet hasswer ieg for-
fynndet eder. Lader swo ware at Christus ha-
sswer inthe talet for syne discipele om sc̃kersi-
ld/ eller thet som merckis met sc̃kersild/ dog
at han måget talede som er icke sc̃kresswett/

haffwe i forti well bewist at sekersild er icke
till. Eller hwi lase i icke thz som strax efter
følger i nestæ capittell hoess Joānem/ hwar
Christus swo siger Jeg haffde end nw moget
at sige eder men i kunne thet nw icke bren/
men nar thn hwegswalere kommer/ tha shall
han leede eder vdi all sandhett.

¶ Om the hellige apostele oc theris discipe
le ere underwistæ i nogen sandhet som i co
ke ere werdige at wida/ hwar tha delligæ
Martires/ oc andre gwdtz helghen haffue
moget seedit och swndett i scrifften thet i al
drig saa at see/ oc moget hørde aff then helli
andz raad oc underwising/ thet i saa al
drig att høre.

¶ Men paa thet siiste beswæ i swo. Ja/
then hellige prophete David/ kalder forti the
ris stad som ere affgodhe Silentium/ thet er
een tawsshet eller een stillehet Ps. lxxxix.

¶ Nwem haffwer nogen tiid hørde suo vbe
wistlig bewiisning sons i retta/ thet scul
de forti platt forsmas oc bespottis/ nar hū
er icke werdt nogre alffwers swar.

¶ Swodan bewiisning høre wij. Ther

B i.

swis inthe om sekersild/ de forti er thet icke
 eil. Om sekersild er ingen wiss sandhet/ och
 forti er thet icke till idwar swodan seliell oc
 bewissning gor syllist/ tha inwa wij oc swo
 negte baade himelen oc helffwede/ oc serdelis
 met Ari.ippo/ Epicuro/ oc Lucretio. Engla
 oc diele natwz/ nar sekresten icke beskedet
 off hwordane the era De ydermere inwa wij
 si ge met then galne mand/ at gwd er icke till
 Ps 13 Forthi same propheta siger/ at gwd haßwer
 Ps 17 sette sett scerwill i inprekta/ eller idwem weed
 Ro 11 gwdz sind oc meening/ eller haßuer noge tird
 waride vdr haßtraad/ oc andet mogette som
 lastis i sekresten har oc ther/ oc lyde at wij vi
 de swo godt som inthe aff gwd.

¶ Swodane sekresten koge ere nu ewangelij lee
 dom. bistandige aff stor. großhet oc vforarin
 het/ hoffmod oc dwilhet. Aden som sage er om
 sekiersild seall talis meer/ i then vnderfchede
 som scal forklare wor. Christen troes bekendelse

¶ Then niende Articell.

De ere alsomemiste tw sacramente/
 Dob o. B. Swdz legome. Alle the an

dx ere mēisckins lōgen agtige digte.

¶ Predicamentis Swar.

¶ Ther som man wilde nōge oc tret achte-
lighe taghe thet ord sacrament/ tha maa
man well alle gwdz gerninger kalle sacra-
mentt. Men som thet er i almēnelig brwg tha
er thet icke wden iwo sacramentt befestha aff
sckristen i thet ny testamentt/ hwilcke Chris-
tus hafter sielf indscrikit till een hwōmil
sa hoess syt hellige ord/ for iwo ydwendige te-
gen/ som er dob oc alters sacramentt/ wdi
hwilcke wi hentx en fast tryghet oc befestig
til naade oc synders forladilse/ somweds tro-
en paa gwdz ord. Oc at the andre schulle
ware sacramenter effter een ratt sacramētis
wilckaat/ thz er mēisckins lōgen agtige digte

¶ Delaternis Beenswar.

orti at thette stōcke lerdō om
thū hellig kirckis sacramēt scal
oc besckedis i vor chrestē troes
bekēdelse/ tha sculle i sinde eet
bōrligt suar nar hū er ydgā-
gē/ nar thet scal besckedis at

the ere alle grādet oc stadseste i sckristē/ en-
dog att the ere icke alle aff nōd till hwer mē
cnisckis salighet besynderlige.

¶ 9.

A De forti i ere meer Plautiner oc Terentianer end skriffkloge vdi gwdz oc Kristen Doms handell/ tha werdis i ickē att beschede alting soz bōiligt er i forclatings wiiss/ thet mett baade att korte wmag och trettax/ thi gōre i baade off oc eder meer wmagē end behoiff gōrdis.

A Dog kōnne i eder ickē thet vdaß berōma me/ at i ere till thetta stōcke ketterij oc wildfarisla sōrste paafindere. Men som thenne artichell haßwer mange parther/ swo er hā och mange gamble ketteris samlegge oc skēidning I the fem sacramente som i negta er hā Waldensium Melleucorum Russianorum och Ruthenorum. Men vdi nogre andre stōcker/ er han een part Montanorum een part Deacitarum/ oc een part Albigenium.

A Then tiende Artichell.

A negta leegsold Christi blod aff kaletia/ er emod Christi lerdhom och exempel.

A Predicantermis Swar.

A/swo er thet/ thi exempellett haßwe
 wiß io fast/ at Christus gaff syne hel-
 lige discipeler sacrament baad i broð
 oc kalcken/ hwilcket sanctus Marcus besyn-
 derlige vdröcker c. xiiij. The dröcke alle sam-
 men ther aff siger han/ Christi lerdem haßuer
 oc fast/ i thet han bad them dröcke alle ther aff
 som sanctus Matheus scrijwer c. xxvi. Oc
 hwilcke han meentæ met the alle/ giffwer euā-
 gelisten oc til kende i same sted ther han siger
 Jhus teg broð och kalcken benediect oc gaff
 syne discipeler. Then som nw kender sig for en
 Christi discipell/ oc begerer thette sacrament
 som Christus indschickede for syne discipeler/
 hānw in bō sacramenths wunder begge partæ
 soz thz bleff indschicket The andre bō hwilcke

A Delaternis Beenswar.

ff thenne eder artickell nw soz
 tilforn bekende wiß eder for o-
 benbare ketteræ/ nar i tilfāa
 at han er gantz edhers ar-
 tickell/ fra hwilcken (som ee-
 der poett haßwer yderneræ
 ellsat i syn latina) i wele icke tredæ eet sin-
 gers breett/ och ther vdi someræ i same eder
 wildefartilse/ met haardhet oc straghet/ som

er een klar beſegling ther till / at all forðſine
lig wilðſarilſx er eet ſandt ketteñ / thi beke
de wij eder oc ſwo for thet i era / thet er kette
ra oc aff ſcõrne mēnſ. Her fra all Ruſtendõs
(ſamffvond.

¶ Icke findis thet heller ſom i ſige / at i ha
ffwe for eder baa de Chriſti ſcick oc exempel
at ſacramenthz ſckal aff alle brwgis vdi beg
ge parther. Forſt ſom er beſckreffnet aff allæ
euangelifterne / ſom beſckriffwe ſame ſacra
mentis indſatt / tha ſettis Jeſus till bordz al
ſomeniſte met ſyne twolff apoſtela.

Ma 16

¶ Swo haſſwer Matheus. Ther affthenen
war kōmen / tha ſetta han ſig till bordz met
ſyne xij. diſcipele. Men Marcus ſwo. Ther
affthenen war kōmen / tha kom han mett the
Luc 12 xij. Lucas haſſwer ſamdelis ſwo. Ther ty
men war kōmen / ſettha han ſig till bordz oc
twolff apoſtele met hāuwin.

¶ Men the ware paa then tiid nveſſ ble
ffwen preſter / ſom ſiden be wiſis ſckall i wora
geenſwar till then trettind'he artichell ſom er
om preſtedõma. Oc ſorti kwanne i aff Chriſti
exempill oc indſatt in thet andet hentæ / end
at preſter ſckulle brwge ſacramentt i beggæ
parther / oc icke then menige mand / oc ſuo er
thet holdet i thet hellige Wdeſſæ embede fra

Christendoms første begyndelse.

A Men i lesæ dog thet hellighe euangelium vdi een anden mening met edre forfædte gamle kettere/ oc forre trengte i thette ord (alle) at recke videra end thet war talett aff Jesu Christo/ nar i wele at thet schall ware talett till alle christne meniscke/ som lyder dog icke vden paa the xij. hellige apostele/ soz tha vaer neruerendis till bordz met Christo Jesu. Icke meentæ heller euangelisterne som i sig alle them som kallis discipela/ men the xij. besynderlige/ som oc swo kaldis besynderlige for een serdelis verdighet Apostela.

A Fræmtils schall thet oc swo ware merckeligt/ at Christus paa then tîd schickede oc indsette thette naadlige sacrament/ icke dog allentst for leegsolk/ men icke heller allena for prestmend/ men then gantscke kircke till brugilsa for begghe stag solck geestlige oc werdzlige Thi war thet tha bølige at thet indsettis vdi begge parther.

A De forre er thz nog til at gøre fyllist bode Christi exempill oc indfatt/ at nogre bruge same sacrament vdi begghe parter huilket prester gøre daglige i hellige messe embede.

AW paa thz siistha shall eet offwer alte
agtis oc besindis/ vdaß hress wawittigheit
eller vbesindilsa thenne gantsche vildfarilsa
siwnis at ware kōmen/ oc thet er/ at vdi me-
ßen er eet stort forskiell paa thet som kaldis
offer/ oc sacrament. Sont i then meening soz
messen kallis offer/ tha bestwter hwn oc be-
mercker Christum anundelige/ ligerwus som
han offrett war paa korsedt hwar legham oß
blod miz pynachtige saar ere atskilde.

De suo haßuer messen aff gānell tiid va-
rit agthet/ oc aff Melchisedech i wyn oc brød
figwrieret/ oc aff Christo Jesu i wyn oc brød
indsat oc indschicket/ oc aff then hellige kīe-
rke sommedels presther er swo i wyn oß brød
brughett oß beganghen/ paa thet at thesse
twēne atskillige parther/ sculle betegne at
Christi legom oc blod ware paa korsens træ
pynachtelige atskilde

Aden i then meening som hwn kaldis
eet sacrament/ tha bestwter oc bemercker hū
Christum Jesum/ ligerwuss som wor siels an-
delige sprisning/ thet off forbinder till gwd/
oc swo got som got off eet legome met han
nwm vdi eet andeligt samf wnd/ oc swo be-
sindis Christus gantz heell oc i alle maade w

atfelidt Oc met swodane wilkaar war thet
te sacrament i brødz lignilsa allene i gammil
tiid sigwreidt i thet hūnellske brød/māna/
oc i the vswoede hwetbrød/ oc i thet steegre
Welre brød/ och swo er ther omtalet vnder
brødz naffu aff Christo till apostelena/ oc aff
then hellige kirckā vdi brødz lignilsa swo gi-
ffwet oc deelt met leegfolk oc prester som a-
uāne sacramenthet oc icke sige messe.

¶ Nu haffwer Christus ther hān odt paa-
scke lāmet met syne discipele beswtet thū gā-
ble low oc paa hūne giort en ende/ baade mete
same lows prestdōme oc offer/ oc effter samā
nat wordt indsat en ny low/ met eet nyt pre-
stedōme oc offer/ tha haffwer han schicket thē
ne gwustelige oc gode naade i messen/ icke al-
semeniste for eet sacrament/ men oc swo for
eet amindeligt offer. Oc forti haffwe baade
euangelisterne i thette stad/ oc Paulus apo-
stell till the Corinthier talett om begge par-
ther/ nar the fortellie thette Christi schick och
(indsatt.

¶ Men hwar Christus taler hōff Joānem/
om thette naadelige schick i sacrament menig
tha taler hā gerne om then ena partt i brødz
lignilsa som nar han swo siger. Thet er eet
sandt brød som er aff hūnelen nedersteyet oc
S i.

1 Cor 11

Joan 6

giffwe werden liiff/ oc frændelis. Jeg er thy
liiffagtige brøð som nederstey aff hūnelin/ v
dermerx. Jeg er liiffens brøð.

¶ Frændelis. Her er thet brøð aff hūnelin
nedersteydt/ at ehwo som æder aff thet/ tha
schall han ick dō/ ihwosomhelst ther æder
aff thet brøð/ tha schall han leffwe ewinde
lighe/ oc thet brøð som ieg schall giffwe for
werdsins liiff/ er myt kōd. Her inwe i hōre
hwore offhe har talis om brøð och in thet om
wyn/ hworledis apostelen oc swo si wādwā
taler om thet blotthe brøð.

¶ Oc forti see wū hwore prester i thet helli
ge mess embede(som bringe theme gwaſt
ge naade for eet amindeligt offer) schulle a
nāme wnder streng pynæ begge parther. Thi
er thet obenbare nog/ hware thet er hwercle
emod gwoð eller Christi exempill oc schick at
giffwe leegfolck then ene parre aff sacramen
thet i brøðz lignisæ. Men heller haſſwe wū
baade Christi oc apostolorū exempill her e
mod/ Forti Christus(som hellige doctores me
na) gaff the twēne discipele ther ginge till E
maū sacramenthet vdi brøðz lignisæ/ som Lu
cas siger. Oc om the fōrta Christen folck blant
(hvilke māge ware leegmēd/ schick

Luc 24

Luc 24

Freer sacetus Lucas i apostelom geruinger/
at the blefwe waraffige vdi apostelig lerd
vdi eet samfund brodz sonderbydelse oc b
ner/hwar platt inthet talis om wyn.

A Men lader dog swo ware at thet kunne
bewis baade aff Christi exempill/bwd/och
schick/oc thet till met aff then meenige Kristen
kirckis bmg/at sacramenthet ware giffuet
leegfolck i begge parther/ther dog kan icke
goms/endog att nogre encke kircker hasswa
thet giordt paa nogē tiid/hwi moite icke end
tha thū hellige kircke for lowlige sager schyld
hwercken god/sacramenthet/eller leegfolck
wforrettet/forwāde oc forwende thū seede

Eldi dob soz er eet sacramēt saare affuod
forwēde kirckē thū manerig som chris had the
i naffn faders sons oc thū hellia dz/oc dobt
lang tiid alsōeniste i chū naffn Ihuassuer hwi
icke oc suo i thze same chū legoms sacramēte
mogh bz hode schickit oc forwēt hassuer hū icke
andre ord til at cōsecrere kalchū mē end ench
ten euāgelisterne eller paulus beskiffwer
blēder hū icke oc suo vnn i kalchū mē vād thet
wū icke lese chū hassue giort cōsecrerede hū
icke paa nogē tiid i surid brodz/paa thz hū
sculle icke siunis at vare igdisck/dog hū well
viste at chūs cōsecrerede brodz soz var vsurid

D 40

Wasswer h'wn ickē oc swo schickē/ at thet tō
sacrament scal b'w'gis aff fastin'ē folck/ dog
at Christus effter nat wordt gaff thet synē
(discipela.

¶ W'ij maa ickē forti then same kirkē/ al-
tid hassue same magt anseendis thz i māge folck
at the ere aff wngdom/ w'ofstandige/ somnē
swo ge oc kranckē/ oc hasswe forti wēmilse oc
anden brōst ther them kōmer till at klōgis oc
spy/ oc thet anseendis i w'vū/ att thet sw'nis
o'ch forschalis/ ther somnē landscān hasswē
oc stoer brōst oppaa/ at han recēter ilde til pre-
sten som messen siger/ end sve till nogre maal
h'w'ndrede folck. W'ij maa forti then helligē
kirkē som sagt er/ ickē mett eet nyt schick gi-
ffwe leegfolck ther enē part aff sacramēthet
nar thet scēer baadē g'w'od oc sacramenthett
till een hōrsommelig ara/ oc inthe mēnischē
ther offwer forfalsctet eller w'oforett het :

¶ O'ch besynderlighe nar the laris oc gōris
w'iss/ at then som anāmer sacramenthett vdi
een part/ han hasswer ickē myndrē end then
som anāmer begge parther/ oc thū ickē meer
som hasswer begge parther/ end then thet a-
nāmer een partr.

¶ De wden twiell/ then som anāmer then s

na partt mett en ydmig twgt/han wndfan-
ger swo stoer naade som then ther anāmer bo-
de parther Wdelt forti/hanff tro oc lydlſa ſoz
er gwd ſaare tacknēmelig/gōre hānw in i al-
le made ſylliſt/till hwēſſ bewiſſning theſſa
ſancti Pauli ord era off nog.

A Findis nogen blandt eder/som hær om lō
ſter at tretta/han ſckall wīde at wī haſſwa-
rcke then ſeedt/ey heller nogen chriſten forſā-
bling/oc heliſt fortr at thēne chriſtendoms ſed-
wane er ſambwīde oc ſtaðfeſt/aſſ twēnā me-
nige chriſtenhedtz raad/som ere Conſtantiē
och Baſiliē.

I Cor II

A Then elleſſe the Artickell.

O forti haſſwe alle Wiſper oc Wre-
ſter ſom twiſſwe/ſchalcke/oc ſore de-
ra til theſſe dag berōſſwet leegſolk
anden parten aſſ ſacramenthett.

V Predicanternis Swar.
den chriſtelighe ſckell er then andhen
partt i theſſe ſacrament ſouneent leg-
ſolek/hwileket wiſt er eet aandelighe
coſſ/endog manghe haſſwe thet giordt aſſ

eenfoldig wanwittigheit.

¶ Dei lacernis Deenswar.

landhet tha er thet hwercke
giordt wden Cristeligt sctell
/ ey heller mod Cristi schiel oc
exempill/ at kalchia negthis
leegfolck/ oc swo then anden
part aff sacramenthz thifor
meenis. Mar then hellige kir-
cke haffwer for sig Cristi exempill/ ther gaff
the troalst apostelx then tid the ware al-
le bleffue prester sacramenthet ydi begge par-
ther. Men the twēn discipele som ginge till
Eman/ oc ware end tha leegmend gaff haer
then eenx part aff sacrament. Theer till gior-
thette sctell huer Cristen mand syllist/ at beg-
ge parther formeenis leegfolck icke them till
schade eller foragt men. Cristo oc sacramen-
thet till twēn oc enx som till fornett sagt er
for merckelige sager scyld.

¶ Theer findis mange gwdz wanner som tro-
de meenx at off daglige kōmer till/ mōghen
gwdz plage/ forti at thet werdige sacramēt
brwgis affmange/ forwden gwdlig oc tro-
fast proffwilsa/ forwden gwen ydmyghet/

oc ydmirig qweinheet oc forvorden bōlig tucke
oc are/ Ildwilde gwdz plager som ere thessæ
At twerkin gō: swo māge ansald paa Christen
dōmen. At indwortis kuff oc tretta/ falsck oc
swig/ bwlter oc oprō: forderflue mange land
oc stæder. At mange tagis aff dage met wti-
melig dōd/ pestilentze/ mord/ drab/ oc anden
wylcke. At mange plagis met ny oc whōdhe
siwgdōme/ met hōrde aar oc diwrtud/ oc an-
dre gwdz plagher hwar met wō straffis och
hwdsteygis.

A Men paa thet wō schulle oc swo sware
till eder euangelische forblōning oc siwckæ/
thet er klaffet oc sckientz ord/ som i mett o-
ffwæesckiente bisper oc prester for roff oc tiw-
ffwerq. Har haiffwe i hōdt at nogen giorde
roff oc tiwffwerq/ vden sig till gode oc andre
folck till schade. Men aff kalcken som forme-
ms leegfolck/ hwar gaffin kōmer endten till
presterne eller schade till leegfolck. Eller be-
wiser att them giffwis ick swo stoer nande i
them eenæ part som thm giffwis kwinne i beg-
ge parther/ forvorden / at the oc swo nyde tro-
en oc lydilsa gott/ thet wor herie pleyet mō-
get at ansee vdi ydmirige hiarher.

Thñ sted hōff Joāne for i pleye at pūcke mē

Sandelige sandelige siger ieg eder/ at wden i
 æde mēſckins ſons kēd oc dricke hanſſ blod/
 tha ſaa i icke liſt i eder. Then ſtad ſom ſagte
 er dog giordt fyllyſt om the icke end dricke aff
 kalcken then anden part aff ſacramenthz/ oc
 ſerdelis nar han taler ſwo ofte om brōd/ oc
 icke een tiid om wyn/ forti at wnder brōdz li
 gnulſa beſwtis baade kōd oc blod.

A Thet forbiwde gwd at nogen ſchulde ha
 ffwe ſwodaſ wantro/ at han meen Jeſu Chri
 ſti leſſwende krop oc legōme (ſom baade ſan
 delighe oc ſacramentelige er wnder och wdi
 brōdz lignulſa) att ware blodloſſ. Men nar
 preſter ſom ſore er ſagtt wdi meſſen brwge
 begge parther/ icke alſomeniſte ſor eet ſacra
 ment/ men oc ſwo ſor eet offer nar the ere kir
 ckins obenbare tienera. Icke allene conſecrere
 oc offere the ſor ſig ſielſſwe/ men ſor then gant
 ſche meenighet vdi kirckins ſtad oc perſoen
 Oc forti ſkal folcket ſom meſſen hōra oc ſee
 ſandelige tro at the aandelige met preſten an
 me frwcht oc deelagtighet aff kalcken.

A Oc nar legfolck forti henter ingen anden
 ſckade aff thenne Chriſtendoms ſeed/ wden at
 the miſta lwcht oc ſmag aff kalcken/ hwar
 kan thett kaldis eet aandeligt roſſ nar them

icke andet sonneentis end same lwocht oc smag
/ effter thi at Christus er gantz heell wudher
then eenæ partt som them giffwis.

A De effter thi at alt tiwffwerth ghus mett
suedighett och falschet / oc roff met welde och
macht / tha kan ther dog ingen suedighetz mi
stancke ware hos / nar swo mange hellige oc
drabelige gwdz mend som Ambrosius Hiero
nimus Eusebius Benedicteus / oc andre peræ
theris lige / icke brwgede vden then enæ part
aff sacramenthet then tid the dode fra thenæ
werden. Desligiste the prester som gøre embe
dett paa lange fredag icke helder anāme vden
then eene part / ey heller nogre andre prester
som icke sigendis messæ begeræ sacramenths
endsten i swgdom eller andre tider om aaride
so: gwelighett skuld / ther altid ladha sig
nøre met then eenæ partt aff sacramenthet /
wdi brødz ligulsa.

A Icke kan heller welde oc macht haffue thz
swo schickit / nar swo mange weldige forster
Dreffer / Hertoger / konger oc Keyseræ (sō
mett welde oc macht wiit offwergaa all then
macht ther Wisper oc Christenhedtz forstāde
æ haffwe nogen tid haft eller fordt / i swo
manghe hwdrede aar haffwe ladet seg nøre

met then eene part aff sacramenthz vdi brody
lignilse. Men thet i saare lerdē mend oc sekre
stefloge skriffwe/ at mange Wisper haft wæ
her vdi farit wild aff een simpell wanwit
tighet/ er latter oc gānen werdt oc icke swar

¶ Gwd naade eder arme mend/ at i schulde
nu ware blesne swo wisa/ at i nu thet see
konne/ thet ingen for eder motte see/ och be
synderlig swo mange drabelige mend aff hel
lighet oc lerdom/ aff dygd oc wijsdom/ bene
ffnde oc berøstede offwer all werden/ vdaß
fromhet oc are/ thet natt oc dag i theris tud
brøgede/ till at widhe all hellig skriffte/ och
hēnis rette gewnd oc meening/ blant hwil
cke eder ypperste sēnckedie gere doctor. Mo
ten Lwther (end syx t arme gecke oc sekrede
lige daarer) icke er werdt at benefuud/ oc the
haffue dog for mange hundrede aar nu skre
ffe oc brøgilsa stadfest thne seedy at leegfolck
se wille berettis mē thne enre part aff sacramē
(thet.

¶ Ochuar the end haffde brøget endte sue
dighz eller mæcht eller wanwittighet till at
berøffue leegfolck vdaß thn anden part is a
cramēthz/ oc hness aandelig frucht och profitt
ther følger mē/ haffde the icke tha vder al for
tæll oc profitt forti som sagt er thet hengee

ingen hoess) fordoimpt theris siell/ oc forspilt
theris egen salighet. Men huem mecke i thet
kan tro/ nar manghe aff thū som thz haff wæ
lærdt oc bræget/ ere end nu ærefulde mæ ier-
tegen oc wunderlige gerninger.

A De forti er thū chriſtēdōs seed huerckē ind
satt mæ sned oc falschet eller macht/ eller aff
nogen vāwittighet/ mē aff gudelighz/ sckell
oc vūssdom/ oc icke v den thū hellige sckriftis
būstād/ oc thū menige mædz sambyd oc sã-
(tōcke.

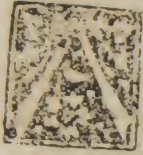
A Met huad dristighz forti/ dierswis i vblu
a scaltē/ ærgere end nogre forrædere tiwffue
oc rōffwera/ nar icke siela pēnige/ eller for-
raade lessuēdis kroppe i fiende hend her/ eller
sielffue dræbe same kroppe/ mē i forspilte sim-
pell alenwæis salighz mæ eder falscke lerdō oc
ketterij/ ther Chriſtus lod sig dog verdis til
at dyre kōbe mæ syn herde død oc pynæ/ the-
ris siela dræbe i oc forraade i dieffuels hēder/
som er all salighetz fiende oc forhæderæ.

A Klugis eder icke forti som sagt er att be-
klaffie bisper oc prester met swo hadscke naffu
schalckhet/ tiwffuern/ rōff/ oc forræderij. De
ther fore besyndherlighe/ att the icke giffwe
kegfolck then andhen part aff sacramenthz

P 80

Ther till schuldhe i heller aff tilbørlighete
raade od lare simpill alinwege at the meere te-
ste paa then werdighe som somelig oc bō-
liger/ end paa at schillighet/ oc till at haaffue
een retsfindig tro ther om/ at the anāme swo-
mōgett wnder een partt som presterne wnder
begge parther/ oc hware the ere ingelwōdhe
wde lagtige aff messius frucht vdi hwilcke
sacramenths offris amindelige for alt folckett
Oether schulde i helse for i ore at all then
retferdighets krafft som henger hoess the euā-
gelische sacrament/ then tillegge i troen alle-
ne. oc icke sacramentelig tegen. Men i arm-
mend som er till inthet andet ffōde end bul-
der oc opfō/ kint oc trett/ wile helder predic-
ke thette stōcke lerdō oc andre sler x effter then
menige mandz gode behaff/ oc opwecke han-
nwm till affwōd. oc had mod thet gansche
klerckery/ end folge then hellige kirckis chiste-
lige seed oc waane/ oether met beware fred
/ enighet/ oc enfindighet. Icke kunne i hel-
der ede ther aff berōme/ at thne han-
dell er edere paa affwōd/ nar han er ede forsed
dus Uichlewisters/ oc Hwōffters ketterij for
er dōmpt ther fore i twenue menige chiste dōs
raad som till fōmēt war berōdt i nestā for-
schreffue artichell.

A Then twolffte. Zittichell.

lle Kristen mennischa aff begghe kon-
era. Die syster.

Die dicanternis Swar.

Wet bekende wi sandeligen/ oc wele-
gerne bestaa thet met then helligha
schrieffe/ i Petri ij. Apocalipsis i oc v. Ja/ Chri-
stus bleff sothi thet wi ware/ paa thet wi
motthe ware thet som han war.

A Die laternis Geenswar.

Ether eder egen bekendischa
tha dome wi thette stoeke ler-
dom at ware ett sandt ketthe-
th. Idwar fore thet er dompte
for mange hondrede aar aff
meena Christendoms raad. Alh

wele tha hore och cffwerweya then bewis-
ning i har fore i rettthe.

A Aff trene schriesters bistand berghime i e-
der sonderlige. 3 onst schrieffwer sanctus De-
trus swo. I ere een wold wold secht/ eet kon-
geligt prestedome/ oc eet helligt folck. Jo an-
nes i syn obenbarischa schrieffwer swo om Je-

i Petre

Apoc i

Apoc 9

sa Christo/han er then son alste off oc toode
off vdi syt blod aff alle more synder/ oc giord
de off till konger oc prester for gwd syn fader.
¶ I same obenbarilsa sekriffwer Joānes frā
delis/hwore the xxiii. oldinge nedarfolde for
thet dr. brā lamb/thet er for Jesu Christo/ oc
tackede hān wā/ oc i blandt andre ord swo
sagde. Thw haßwer off frelß i tytt blod aff
alle slag pechter/ twngemaall/ folck oc land
set aff/ oc thw haßwer giordt off for gwd kō
ger oc prester/ oc wū sculle regnera pā ior
den. Met haßwe wū eder gādsike bewißnig

¶ Oc pā thet wū sculle obenbare giffwā
till kende/ at theße skriftelige wittisbyrd/
konne ingelwāde bewiße eder meening/ deß
ligiße hwore skāmelige i miß brige gwdz
ord/ munge till salighetz seratilsa/ tha we
le wū met eet swar wdrede them alle.

no 19

¶ Haßwer icke wor herre sagt thet samā
till alle iðder i gānell ind? Ther som i hōra
myn rōß(siger han) oc i bewarā myn low/
tha sculle i ware myne egne blandt mōgett
folck/ oc eet presteligt kongedōme/ oc eet hel
ligt tall folck. Aden hwem torde forti nogē
tind sißā/ at alle iðder ware prester? Frādelis
ther sonu thetthe icke haßwe læst/ eller thet

som meer troligt er platt forgatt/ tha moetta
the same ord som i foræ i retta eder paamyn-
de at ther seck all vdsogis een anden meening
end i wele them bringe vdi/ ther som eder fa-
lscke tro haftæ icke thet so. skylot/ at set riss
tens bog seall ware. eder paa mange stadher
hwæt oc wforstandelig/ paa thet i seulle lesse
oc icke forstaa.

¶ Thū kaldis i s. an: ord icke alsomeniste pre-
ster/ mē oc suo konger. Om nogē forti vildhe
off betende at vare konger alle/ oc hwer aff
off aff velde oc machs vare syn herie oc kōgæ
lug/ mwinne han icke straffis ved luff oc halff
ligerwiff soz thū ther ginghe effter kōgelig
maiestatz forderffwed. De nar wij aff the ord
kwame. tingelwnde bewisis att vare konghet
end sye prester/ tha bōz off i sandhet at besin-
de/ att same scrijffther lyde icke aff syne egne
ord/ mē ere figurlige talede/ oc haftwe forthi
figwilig meening.

¶ Thū soz icke weed scrifftes omslag/ swē-
cker/ och figwier/ oc kan scrielne een figw-
lig talæ/ seæ then som sigis mett syne egne
ord/ tha er han een wōttig lafæra wdi thū
helligha scriff. t. Och sothi/ ligherwiff som
wij era kongher/ swo era wij oc swo prester/

icke effther røtt egen talæ/ men fræmet oc fi-
gwilig/ thet er icke i sandhett/ men vdi een
efftherlignis.

¶ Som wij fortikallis konger/ aff eet aan-
deligt ind worteligt oc wswiligt rigæ/ vdi
hwilck et man schall icke obenbare haffue re-
gementæ offwer nogen wonderdinghet/ men
eet hemeligt raad oc regering ofwer sig oc
syne næste wonderdæn/ thet er/ at trenge sta-
legome wnder aanden/ oc legomis syndige be-
gering wnder rådelighet oc schiell/ oc ræliet
schiell/ wnder guds lydsæ. Swo kaldis wij
oc swo prester aff eet aandeligt ind worteligt
oc wswiligt prestedomæ/ vdi hwilck et inge-
schall obenbare offre gud for alt folck et/ vdi
Christen folkis sanswond eet røtt presteligt of-
ffer/ men hwet schall offre sig sielt oc syt eget
legome till gud/ som et eet sigwiligt offer/
eller vdi een sigwilig meening kaldis offer/
som then konghelige propheet kalder aande-
ligt/ loffligt/ oc retferdigt offer vdi syne aan-
delige psalmes.

Ps 50
Pl 49
Ps 4

Ro 11

¶ Oc som sanctus Paulus siger/ at hwet
schall giffwe syt legome till eet leffwendis of-
ffer/ helligt oc gud taknemeligt/ paa thet
wor twæt oc tienistæ mod gud kan ware vit

rig oc forstandig.

A De hwerck in aff thesse twēne / som ere kē
gā oc Prestedome / kunne ware bestandige
aff eet retsindigt hāw g forwden naade oc ker
lighet / som giffwis formeldis Jesum Chrustū
wor herze. Fori thesse twēne ting / som i sād
het ere een ting / sindis icke andet at warā /
end een sand gwdz dyctilse / ther icke kan
lofflige sctee for gwd wden Jesu Chrusti naa
de. Eller hwo ther swo will / tha er same dy
kile icke andet end gwdz sande naade oc ker
(lighet.

A Ther fore sigis Jesus Chrustus at han we
giordt off konger oc prester for gud sen tader
oc icke till andre mēnsckis behoff / ther Pe
trus haffwer klarlige giffwert till kende i sa
me capitel / hwar han taler om wor herze Je
su Chrusto swo sigendis.

A Till hwilcken i sct wolle framgaa (for en
then leffwende steen / aff mennisckin forst wae
/ men dog hoess gud vdwoldt oc dyrebar) at
i oc som leffwendis steenā kunne forbyggis
eet aandeligt hross oc helligt prestedome / till
at offte aandelige offer / gwd tacknēmelighe /
formeldis Jesus Chrustū. Kanne i icke hae hō
gā eet aandeligt hross oc eet aandeligt offer.

A i.

¶ Oc fætti/nar prestens embede er at offer
offer/som er efter sancti Petri sind oc mee-
ning/ at nar hwert chresten mēnsche er herlig
3 Cod 3 aandelige tempill som Paulus hafter sagt
Swo er thet oc een andelig prest thet skal al-
tiid offer gwd eet aandeligt offer/som icke er
een anden mandz lamb eller bwd/soz the gā-
ble prester giorde/men hwer mand syt eghe-
legome oc syndige begering/the the tyecke
sewille theris gwd till eet wellwædendis offer

¶ Thette er forti summen her paa. At liger
wiissom wi kaldis paa mange stader i scri-
fften/nw sigtera/nw plowmend/nw wiin-
gordz mend/nw sogeter/nw vdeleggera/nw
arbevgdera/nw lewesmena/oc andre swoda-
ne naffu/som oss i sigwelig menning tilleggis
Swo kallis wi oc swo i forberorde scriffter
konger oc prester/icke aff enbedens enckx oc
egne wilkaar/men sigwelig.

¶ Dog at same scriffter krowne oc swo ha-
ffwe swodan meening/ at then gantsche chri-
stendom kaldis eet kongeligt prestedom/ oc
eet presteligt kongedome. Forti at wor heric
oc mestera till same chrestendom er baade kon-
ge oc prest/som er Jesus Christus/hwilcken
wi ere alle tilfeggede oc anhengendis/ligher

viiss som l mri till svt h ffwet. Oc s r thet
anhang/kaldis icke hwer besynderlige/ men
w  alle then gantske hob eet kongeligt pre
sted me/ eller eet presteligt konged me. Och
mett sig tala kalde wi then stad/ eller thet
solet kongeligt eller presteligt/ som ere vnder
kongers eller bispars welde och herred ma/
dog at hwer oc een blandt them er h rerk 
konge eller prest. Oc hwess nu i thette si cke
er naadlige bewist oss d r p  selk/ thz var
loffwet i d rre i gamel lud/ thi var thz sage
bode till them oc oss.

ADa thet f rsta wdi edert swar/ tha wole
i bestercke thesse skriffter med eet s ge skiel
oc sige swo. Ja. Christus bleff f rti thet wi
ware/ p a thet wi m tte w ra thet sem
han war/ thet er sem edr poett w rdesche
der vdi syn latine v rmer  end i h ffde p a
danske f rst wdschreffwet (konger oc prestes.
Thette skiel er svne skrifftiloge s ara ligt
 wne wi f rti ware mideler mellem gud
oc m nsket. Eller m wne wi oc swo war 
m nsketis skelser  oc f rl ser ? Eller m wne
wi f rti ware eet h ffwet till then gantske
Christendom? Eller thet f rste foester blant al
le b rdre? Eller m wne wi oc swo ware gudz
eniste s ner eller oc guder? thesse ting var Christus
s r.

A De forti/ ligerwiis som Christus i thessa-
ling oc andie flera giorde off thet som hā var
/ swo giorde han oc met kongedōme oc preste
dōme/ thet er icke sandelige oc natwilige mē
vdi een deлагtighet/ oc thet i twēne menin-
ger. Endsten forti/ at wj alle som lēmy: wdi
een ktop haffwe Jesum Christū for eet hoffsuet
oc for vor konge oc prest/ eller oc at han gior-
de off hwet oc een aandelige prester oc konger
/ some dels naade oc kerhghet/ at wj dagli-
ge schulle offrā oc regere off sielfwe/ dōda
oc drabe wore syndige gerninger oc tancker
gwd till loff oc ara som sagt er.

A Swo er thet forti nro klarlige bewiist/
at ligerwiis som wj ere prester alle/ swo ere
wj oc alle konger/ thet er sigwilige vdi aan-
delig oc vfiwlig meening. Men dog giffuer
skriffren till kende/ baade hoess Christū i le-
sthen/ Petrum oc Paulum i theris sendbrā-
bress/ at Christendōmen haffwer baade legom-
ligte kongedōma och prestedōme. Men nar i
werdis icke till at beschede nogen tala/ for
then meenige mandz gode behaff/ tha bōi er
er swo at trachtera skriffren som i nro gōra

A Dog thet er bōligt/ at thet som i vele off
icke andia ting beschede/ tha motte i iro lade

off then beschede beholde som scriffen ghes
paa mange stader/ther forworden thette aande
lighe kongedome ee prestedome bescheder off
klarlige baade konger oc prester/som sefall v
dermeræ foumerckis inogre næst efftherkom
mendis geenswar.

¶ Then trettinde Artichell.

Adet er inthe prestedome siwnligt oc
wd wortheligt.

¶ Medicanternis Swar.

SAndt er thett/ att thett ny testament
wed aff inthet andet prestedome end
thette almēnelige/som er alle chrisne
mēiscker meenligt. Men thet er andet schiell
at tale om then hellige kirckis tieneræ/ som
mett presta embede tienæ then hellige kirckæ.

¶ Prelaternis Deenswar.

Noghen ee thet se end wel soe
baade ther artichelen lyder oc
edre swar indeholde. Forthi
alt thet hær sigis oc bescrij-
ff vis er gamble keithers sal
sche digtt o h paafwond/ som
scall beschedes siest i wore gie
fwar till then sextende artichell/ ther ha ffuer
hwercken bijsandt aff scrijftt eller scriell/ me
er optencht for then meenige mands gode be-
haif/ oc thet gantsche klerckerij till had/ schaa-
de/ och forderffwe.

Oc forti/ endog at thet ny testament effter
e xrt forbisterde sind o h meening/ ther i ere
falden vdi aff gwdz retferdige tilladil/a/ ic-
ke weed aff noget andet prestedome/ end thet
som er meenligt alle cha ten menifcher h wil-
cket prestedome som ny tosklaret war at wa-
re allene aandeligt/ indworteligt oc wifwun-
ligt. Men e fter chriſtenhetz retſindige lere-
meſters chriſtelige ſind och meening/ ther the
opliwte aff gwd ha ffue i then hellige ſcrijftt
/ tha vele wi klarlige bewiſe at thz ny testa-
ment beſcheder off eet andhz preſtedome/ ſoz er
ſiwnligt oc vdworteligt/ oc forti encke oc ſyn-
derlig bekemer nogre ſerdalis perſoner/ ſom
thett biwgha ſchulle.

¶ Demz thz allerföste (paa thet wäsculla
widha hwar om wä tala) tha bescheder off
sanctus Paulus presten aff fytt embede swo
figendis. Adwer bisp (eller prest) som wdkaa
ris blande menisker/ tha schickis han t men
niskers stad/ the ting som hwetffwis hoess
gwd/ at han schall offte gaffwer oc offer for
synderne. Adwer et stad ther maa ingelwude
allene understaas om thet iödische prested
ma/ forti han met eet almenligt forschell be
schaffwer off alle tidens prester/ ick kan thet
heller understaas om thz vfiuallige oc induo
relige prestedome/ soz er meenligt alle Criste
folk/ forti hā siger at hā vdkaris een aff mō
ge oc blād t māge menisker/ ther scal vare sö
en meglere emellō gud oc soldit vdi guddōme
lige embede/ blāt huilke hā bescheder thz al
hergeneste oc vpperste at offte gaffuer for syn
der Ther heller ick maa understaas om ande
lige oc induoallige offer/ nar the ere oc swo
alle Christen folk.

Wdx s

¶ Oc forti scheer thz at thū kallis (sinelig
at sige) en siulig oc vduotiv prest soz vdkaa
ris blāt thū gatsckemenighz/ oc serdelis vige
oc schicket till gudz dienste/ till at obenbara
tiena for gwd paa then gandsckā meenig
hedz wegnā/ som han er prest till.

A De endog at then ene skriffte som berorde
er er be wißning baade sterck oc klar att thz
ny testament bekender eet siwnligt oc legom-
ligt prestdome. **A**dē wi vele dog aff thise be-
schede som nw sagt oc fortaldt er om presther
liger wiß som aff een rat grund och funda-
ment/ gøre thet meer beschedeligt. **N**ar thet
følger her klarlig vdaß/ at thesse siwa ting/
low/ gwdelighett/ offer/ och prestdome/ era
hwer andre swo benegede och anhengind is/
at the met in the schisll mwa ware atschilde/
forti/ aff loghen kiende wi gw/ oc aff gw-
delighett dycke wi hannwm nar wi haßwe
hauss kwnds haß. **E**wdz dycke se er offwer
alt wdi offer/ men at gøre offer/ thet høier til
presthe embedha.

A De forti/ liger wiß som thet er aldriß bee-
swunden noget solck eller landschaft swo groff
wildt eller grwm/ at thet haßde i w noghett
kwndschaff formeðls natwlig low oc mee-
ning om gw oc gwddom/ oc haßde thet so-
re endten een falsck eller een sand gw att
dycke met noget gwdelighet i hworda hu
war.

A Swo findis heller aldriß nogre solck att
haßwe waret till/ thet ick haßwe haßti no

gre offer till at dycke theris gwder met/ och
blandt sig no gre vdwolde prester/ ther i man
ge wilkaar ware atschilde fra then menigha
mand oc met besunderlig tieniste oc offer/ dy
cke gwd met een openbare gwdelighet/ pa a
then gantsse menighetz wegnæ/ huilcket soz
er witherligt alle them sem nogett widha aff
gānell handell. Idwar ffore then hellige Be- Em 17
neseos historia oc taler om Pharaonis pre
ster/ ther wnder then natwilige low wara i
Egypti land.

A Swo sinde wi oc swo hware then sepreff
ne low som giffwen war mēschins kōn aff
gwd formeels Moisen/ hafde och saadants
eet prestedome/ thz er/ siwuligt oc vdworthe
ligt/ oc besunderlige personer antwerdt och
beselet/ thet er swo witerligt aff thz gamle
testament/ at wden nogen lōster at spilde tiid
oc stund forgewiss/ tha behoffuer hā thz icke
ydrinera att bewisa.

A Wem weed icke thet/ hware een besun- Dane 4
derlig Leui slegt/ war aff himelin vdwoldt
till at tiene i gwdz tabernackell/ oc till her
zias althera? Oc thet swo ende/ at then tiid
Phore/ Datan oc Abryon tilweldde sig preste Dane 16
embedet/ tha loed gwd iorden abue sig oc su
aa 10

Ag 13

Paran

16

ge them i sig met alle theris tilhengeren/ oc icke
thet alsomeniste/ men oc swo konger som
ware smurde/ dog aff andre slegter soz Saul
oc Ozias then tiid the tiltoge sig preste embe
de/ lase wi at the swarlige fontomede gwd.
Swo at Saull myste syt righa baade for sig
oc syna boren/ oc Ozias bleef slagen met spy
dalsche soet swo lenge han leeffde paa iorde

A Vessigest i then eenen Lewi segt/ tha haaff
de icke alle mend preste nasu oc embe de (paa
thz wi skulle icke tala om qwinde oc boren)
men dog at the vare alle schickede till gwdz tie
niste/ tha haaffde the dog atschillige embedha
oc befalling/ som Exodi Leuitici oc Numeru
rum bøger klarlige bewisat.

A Swo weed och hwer oc een blande them
som noget wida/ hwar moget ther smidhs
thet gamle testamentis schrift (baade low
bøger oc prophete bøger/ historier oc andhe
schrift) om presters besunderlige oc atschille
ge/ baade embe de oc synde/ swo at thet kan
icke ware vwiist/ at Moisi low haaffde i w eet
legomligte och swonligt prestedome/ thet icke
war meenlige alle mend vdi een Lewi seggt/
end sya hwer oc een aff begghe kpa i all the
jediske meenighett.

A De forti at then gamle Moisi low var en
figwre oc een skwge till then ny euangeli-
ske low/ som apostelen siger Alting er skeede
hoess than figwlighe/ thet er/ hoess isder = I Cor 1
na De framdelis/ logen hafter een skwge
om the tilkomendis gode ting. Och nar then
euangeliske low er een swdtkomilse och een
bestwting/ bande till natwlig/ oc Moisi scre-
fine low/ ligerwis som sandh oc klart sken
mod figwre oc skwge. De thet her forti
nw at findis som tha war figwretid/ tha er
thet nw aff nod/ at thenne euangeliske low
skall oc ha sine syt pstedome/ swnligt och
vdworteligt. De helst forti at menisken er sca-
bt aff twenne slag natw/ swnlig oc vswn-
lig/ oc skall forti met twenne slag dyckilse
vdwortis oc indwortis bekende syn god och
skabera. De besynderlige nar thet vswnli-
ge prestedome som till fornett er omtalett er
meenligt wnder alle tiider oc loger/ swo vell
som wnder then euangeliske low.

A Och forti som Paulus figher/ Att nar
et Presthedomme forwandlis och forskw-
dhis/ tha er thet aff nod/ att loghen skall
(och forwandlis och forskw dhis/

oc desligeft twert emod/nar logen forms and-
lis oc forſekwdis/tha bō: oc ſwo preſtedōmet
at forwandlis oc forſekwdis/effeher thi ſom
ſagt er at the ere hwer anden tilbunden met
eet natwligt tilhenghe.

¶ Oc thette preſtedōme ſcall ſwo mōget deſſ
myndre ware meenligt blandt hwer mand/
ſom thet vdi werdighet oc ære wiſt offwer-
gaar/baade thett hedniſche oc thett iōdische
preſtedōme/thet er/ſwo mōget ſom klarhett
oc ſclen offuergaar mōreket/oc ſandhet the ſe
gwilige ting/oc Chriſtus er ſtore oc werda-
gheræ end Moſes.

¶ Men thet ſom eder bedrager baade i thet
teſtycke oc i andie mange er thet/at i henge
ſuo hart i ſchriften hoefſ the dode bogtaffix
oc thet textelige meening/oc icke hoefſ thet
hiſſagtige and. Oc at i forti icke ſinde thette
naſſi i thz ny teſtament/ Sacerdos/ſom klar-
lige wdlegger ræt preſte wilckaar oc embete
ſom er ate offre. Oc i beſinde dog icke/att thz
er giorte aff ym helliandtz/b: ſynderliga/
raadt/oc haſſuer fordi mett ſeg ingen wred-
lighet/oc heſt forti at Chriſtus ſom war icke
kōnen at bryde logen/men at heune ſwoldom
me oc beſwta/giordt wnder logen paa thett

Mat. 5

han scholde oc wilde them frelse ther leffde
wunder logen/ icke schickede noget nyt prestedø
me/ for end han scholde reysa aff thene wer- Gala 4
den till syn fader/ thet war i hauss fustæ nat-
wordt/ sorti at thet gamble prestedøme mett
syn low haffde syn macht indtill Christi død
oc prue/ tha talede Christus inthz om noget
simuligt oc ydworthigt prestedøme.

A Men si den Christus war opfaren till him-
mels/ oc the hellige apostel begynta at forsyn-
de thet hellige euangelium offwer gantske wer-
den/ och thet offredhis end tha i alle tempill
hwer dag hoess i dorne/ till een sand gud oc
alle creaturis schabera/ Men hoess hedninge
till atskillige afgwder som ware dog mē-
niscins handwerck. De tha kallede baada
i dæ oc hedninge theis prester/ Sacerdotes
De sorti toltæ the hellige apostela ware thet
naffin yberdarede/ paa thet at wort prestedø-
me scholde met teerts icke beblendis foragte-
lige/ oc paa thet ingen selwolde tro at wort
prestedøme war aff swodant slag/ som enchtē
thet ioudische eller thet hednische prestedøma

A Men ligerwiiss som Christi ny low war
giffwet eet nyt naffin/ oc kalledis euangelium/
thet er/ eet got bwdscap/ swo singe oc the

euangeliske præster ny navn i thet ny testam-
ment oc kalledis apostela/ discipela/ bisper/
prester/ promster/ forstander/ hwar:der/ till-
si wens mēd/ lærera/ tienera/ oc andre man-
ge anrørendis same meening.

A Thesse navn brøges thet ny testamente
/ nar thet thaler om them/ som wdwordha
blandt folck/ schickedis for sammæ folck/
i the stycker som scholde hwerffwis hōff gwd
/ ligherwis som nogræ megleræ emelloz gud
och folck/ thet wu till forsett aff Apostelens
lerdom/ bewistha att beschedha eet si wnligt
oc wdworteligt prestedom.

A Och thet schedha swo lenghe/ att baade
thett Jodhischa och thet hedhinscha tempill
/ mett theris ganschæ prestedom/ och wran-
ghæ gwdhelighet war forstørdt blandt chri-
stheit folck. Och kristhen tro almennelighæ
santochtt och wedtaghen. Tha begyntæ kri-
stheit folck och swo att kaldha wore presther
Sacerdotes/ forthi/ att the daglighæ offrede
och/ eet mōghett ypperæ offer/ end enchten
Jodischa eller Hedischa presther haffde til-
forsett offerdt. Och haffde forthi mōghete
større rett till thet ædelæ presthe navn/ end
the andre presther.

A Men nae ther er forgeswris at kiffwe och
tetta om naffn oc titrell/ nar wij era wissa
paa handlen/ oc helst forti som sagt er/ at e-
uangelium sel all icke wonderstaas wdi bogsta-
ffwe oc textelig schrift/ men wdi aanden/ icke
i ord oc tala/ men i krafft oc retsindig menig

Och forti/ ther scm wij icke haſte preſtho-
naſſa i thet gantſeke ny testament/ ther i effe-
ter ſoga/ oc ther ſerckis lyder om eet nyt eu-
gelisck oc ſiwnligt preſtedome/ men wij ha-
ffwe iw dog then tetta preſta handell/ som
ere kirckins oc ſolekins obenbare tienera/ till
gwdz loff oc tieniſta beſynderlig wigda och
ſchiecke. Icke alſomeneſte then meenige leeg
mand ſraſchilde/ men oc ſwo aff embede/ beſa-
ling/ oc werdigheet/ moget ypera end ha er
ſom hwer mand nw beſinde maa/ ther icke er
ſrag oc ſortaaden till at lade ſig raterwiſe

At thette ſig ſwo haſſwer i alle maade be-
wiſer oc beſeſter baade euangelisck oc apoſte-
lig ſchrift/ ther beſckere apoſtolon oc diſcipu-
lon beſynderlige ombede oc beſelig offwer
ſole/ theris tuchte oc hoſome mod apoſtele oc
diſciple/ forti ſoz hellige lerera meena tha ha-
ffwer kirckin nw biſper i apoſtolonum ſtad/
och preſther i Jeſu Chriſti diſcipolonum ſtad

Thet same bewijs oc swo the try hela sende
brieff som Paulus forschreff till syne discipel
lx / till Timotheu h. oc till Titu i. Adi hwil
cke han wader wiser them theris rettæ embe
de som ere Bisper Prestes och andre kirckens
tienera / siden han i the andre sendebrieff hafter
lerdt then meenige Kristen mand / hwad han
nu nu hwilke at gøre / oc i hwess maade hā sig
haffwe scholde haade mod god oc menschen
Oc ther haffwer han giordt i mange maade
forskrell paa leeg och lerdt / paa almuige och
thet meenige klercker / icke alsomenista / at the
ere tienera till meenigheden / men aff een be
synderlig werdigheit som theris embede er an
hengendis / for the werdige ting som the scul
le trachtere oc buesswe mellō god oc almuigē

¶ Men the mange scrijfter som thette be
wisa nu nu ad ae for / lade wi betemne paa
thenne tid / oc heli fort at i wele thm alle in
derchede en the tienera som tienx meenighede
i sacrament oc gods ord / icke ther then helli
ge kirckis bisper haffwe wiigdt oc schickett /
Oc som then meenige mand haffuer sielf
wdekaaret / oc lagt hand oppaa.

¶ Oc nar i meene at all Kristen folck ere li
ge mogett prester / men ther maa tha inghen

brwge preste embede wden menighet3 samt
cke oc forti wele i sige at swodant siwulighe
prestedome er iche nogen macht oc werdighet
men alsomeniste een tienst3 oc een besaling
De forti wele wi ther om tala noget widere
oc sterckelige bewisa/ at thette siwulige och
v dwon telighe prestedome som thet ny testa-
mentt brwger/ er iche wdaff meenige mand3
samtöcke/ men aff gwd3 n ra de oc gaff we oc er
iche een bloitt tienst3 som i wele sige/ mē een
aandelig macht ther ingen haffwer/ vden thi
som rettelige wyse oc consecreris efter chri-
stendoms seeder oc schick.

¶ Er ther forti som i sige/ at thet euangeli-
sche prestedome/ henger paa meenige mand3
will3 oc samtöcke/ i hwess maade offwergaa
tha the euangelische prester endten Pharao
nis eller andre hedinske prester. De i hwess
maade ere the endte bedie eller werdiger3
Forti at th3 iudiske prestedome haffde aldrie
magt oc bestande aff meenigheden/ men was
giffwet oc befalet aff gwd. Eller oc siger off
hwar i haffwe nogen tnd læst i gāmill testa-
ment/ at prester ere schickede oc tilsetta aff mee-
nige folck/ hwess i thet iche kwnue/ tha mwa
siw tilstaa/ at thet b3 iche heller at sckee vde
shet ny testament/ nat thet met magt oc wes
bb i.

Alghet wytt offwergaer thet gambela.

Cap 1 ¶ Eller/ vdwolde ick Christus syne apostele
oe discipela vden then menige mandz raad
willia oc samtycke. ¶ Schriffwer ick Paulus
till the Galater/ at han war schicket en apo-
stel/ ick aff mēnscher/ ick heller formedels no-
ger mēnsche/ men aff Jesu Christo oc gud fa-
der. ¶ Eller lesa wi ick at Paulus schickede
oe tilsette baade Bispet oc Presten i alle kir-
cker som han war apostell till i blandt hvil-
cke Timotheus war Ephesior bisp oc Titus
Cretensiu.

2 Tim 3 ¶ Eller bød ick Paulus baade thesse bispet
at the sculde och swo gōre oc schicke andre pre-
ster. ¶ Swo siger han till Timothan/ thus halt
ick snarlige leghe hand paa nogen/ och ick
vare deelagtig i frēmede synder. ¶ At till Ti-
tu schriffuer hā suo. For thā sag schuld/ lood
ieg sig bliffue paa. ¶ Ereta/ att thu schulde/
forbedre thet som ha fde brōst/ oc schicke pre-
ster i staderne/ som ieg oc besoell sig. ¶ At sā
Tit 1 ¶ Titus Paulus siger dog ydermere har om till
the gamble oc wiisa som ware kallede fran
Ephesina kircke till Miletu/ at thū helland
ha fde satt oc schicket Bispet till at raade och
regera gudz forsamling/ klārlike giffwendis

ther met till kende/hwone at the sem bōilige
wyes til prester aff bisperne/anāme same pre
ste embede aff gwdz hender.

AW i alle thesse stæder talis plat inthete
om thū menige mandz samtōcke/ey heller in
gen stad i thet ny testament. Thi er iw klarli
ge bewist/ at som alle apostele vare kalledhe
icke aff noger mēnsche mē aff gud/suo var oc
sanctus Paulus/forti hā haſtē fyr prestedō
me aff Christo/derigeſt Timotheus oc Titus
haſtē theris prestedōme aff Paulo oc gwd/
oc icke aff noger almwgis samtōcke. Thū sa
me magt haſtē oc suo Timotheus oc Titus att
ſchicke prester/ oc suo haſtuer thet forti altid
varidtt/ at bisper oc prester ere tilſchickedhæ
aff andra kirckens forſtandhera ock icke aff
nogher meenighede

AU kline tha icke negte for māge merckeli
ge oc sandige hystonier ſckyd at leegſolck ha
ſtue icke oc suo varid i raad oc daadt mēz bis
per oc forſtādere till at vdfōge gode oc frōme
mend til suodane embede. Adē thz haſtuer dog
altid varit vdi bispernis magt at vdwellic
oc tilſchicke personer/mē ſōz end bisperne lag
de ſyn hand paa thm ock ordinerede thm/tha
atſpordhæ Bisperna then omſtandhendis/
ock ſammeled his then nērwarendis almwge
bb 4.

om the wistha noget last eller brost met the
personer/ swo at the icke ware werde at gis
ffwis oc befallis thet werdige preste embeda/
oc forti sageda the stwondom aluogen/ nar
han hafta paaf wondt then retta mand/ och
ellers uke.

A De icke war heller then seed lang warig
blant chrijet folck/ nar aluogen kwinne thet
vdi som i andre mange stöcker ingelwond leu
gheforligis. Men nar the samen kome i swo
dan handell/ tha hore na icke andet end bwl
der oc tretta/ kuff oc op:or/ oc wnderstwindu
hmg oc mandstet/ nar een part then mand
foragtede/ som een anden part wilde haftwa.
De so: / then sag bleffwe Bisperne stwondw
sona gede/ oc ofte stende till doo.

A Wilcken seed forti bleff forwandlet som
andet moget/ thet aff tiidz leylichet oc wilde
hoffwert war kōmen i missbwg. De er nu
swo schicket oc redtaget/ at kirckins klerck
oc forstandere sewlle schicke efter then fortha
seed som holden war i apostell tid) baadha
bisper oc presther.

A Nu framdeelis/ at thet euangelische pre
stedome/ siwnligt oc wd worteligt er icke also

eniste noget tieniste / men ec swo een aandelig
gwdz naede / gaf we / magt oc besaling / ther
them ec swo besunderlig / at hwn er ick me-
enlig alle dobtæ christen mēischer / kan swo
bewis. Eſter thi at gwd haſſde swo dant
omhygge for them iſdyſche meenighet ec ſer-
ſamling / ther ſewlde tha ware ſorgengelig
met een haſt / at thū tid han ſaa Moſen ſuo-
mō get beſwaris aff thet ſtore tall ſolck / at hā
konne them ick allenæ regera / tha bod han
Moſi att han ſewlde wt ſoge lxx. mend aff
the eldix oc beſta / oc them gaf gwd aff thū
ſame aand ſom han Moſi haſſde tilkomet ge-
ſſwet / at the ſewlde swo beredis ec beqweim
nus till at regera ſolck / ther han tha wilde
forſetwde oc ſoſſage pæc thet jh̄ta.

Num 11

¶ Haſſde han swo dant omhygge for iſderna
ſom ſagt er / hwi konne wi ick beſinde / att
then hellige kircke ſom bliſt wer ewindelig / er
ick meer iſglembt eller forſomet heſſ gwd
end then iſdyſche forſamling / oc ſcall forti ha-
ffwe forſtandera / aff ſynderlige aand oc in a-
dha dwelige oc beqweim / till at raade ec re-
gera thet ſolck ſom han haſſwet ſerdelis vda
(woldt.

¶ Siger ick forti ſanctus Paulus swo till
ſyn diſcipell Timotheū / at han ſcall ick for-

some then godz gaffwe som war vdi hānns
paa hanff preste embedz wegne/ somid als
mynā. hendars paaleggilsa.

1 Tim 1

1 Cor 11

Eph 1

¶ De at ingen scall tencke thette ware alle
niste scheedt Timotheo/ tha beschrifwer pau
lus oc suo/ baade til the Countier oc Ephe
sier vdaß munge goddōmelige naader oc ga
ffwer som ere mēniscin giffuit somedels Chri
stū/ som ere prophetelige/ apostelige/ euāgeli
sters/ hiwiders/ oc lārefe dūß gaffwer/ thes
han fortellier om Cristo swo sigendis Oc thā
same haßwer giordt sōme til apostele/ sōme
propheter/ sōme euāgelister/ somme hiwider/
oc lāxere/ oc i hward meening thet war giord
figer han strax effter/ till helgens forbedring
oc swldkommilsa/ oc i embedz gernig oc ties
niste/ oc Christi kroppis forbyrgning.

¶ Oc hwore lēge thet scholde scēe/ forslā
ger han met thesse ord. Swo lēge wi allā
komme i troens enighet oc godz sons beken
dilsē/ een suldsom mandom/ wed Christi sulds
dōmmelige alders maade/ thet er/ indtil werd
sins ende oc beswtig/ at ingen schall sig wi
ge oc meenā thet alsomenistā ware sagt oß
scheedt/ i then forsta Christen kirckā.

¶ Wem kan icke nū forstaß aff thēne apo

helliger lerdóm/ at thet ny testament haffwe
ey oc swo eet swonligt oc vdworteligt prest
dóm/ som het besckriffwis wnder hiwiders
oc læreris naffn/ oc titell/ oc er een besynder
lig gwdz naade/ gaffwe/ ob magt/ icke meen
lig alle thñ som ere dōbtā/ inē thñ besynderlī
ge giften i theris preste wvelsa/ oc bispers
hendens paaleggā.

A Desramdelis haffwe wj lerde aff hellige
mendz forklaring paa schufften/ at same pre
stet haffwe anāmet i theris presthā wvelsa
dwbell magt. Een till att consecrere Jesu
Christi sande legoma/ och then singe the for
end han tolde dōd oc pynā i then sista nate
wordt/ then tud the ware nyes wordhen pre
stet/ thet han sagde till them/ som Lucas scri
ffwer. Thet scwolle i gōre mig till amindilse
Then anden magt er att lōse aff synd Christi
aandelige krop eller aandelige lēmyr/ thee er
Christi mēmis her/ oc then magt er thñ gifue
siden hā opstod aff dōde/ thet hā (som Joānes
scriffuer) teedā sig oc blestā eblandt thñ sus
sigendis. Anāmet then helli and/ hwess synder
i forlade scwolle thñ forladis/ hūess i holde i gē
the sculle holdis.

A Thñ euangeliske text oc historia klarlige
lōder at tesse ord ere allene tilfagde apostelnā

Luc 22

Joan 19

hwar ingen alinwge war til staðe / oc langte
siden the ware dohta. Thi er thet iu klarte
nog / at thet ewangelische prestedome er ick
een blott oc bar tiemsta / giffwen aff menige
ma idz samtøcke / men een aandelig mast alle
ne giffwen prester siden the ere dohta oc wor
den christen mend / then tird the bleffwe pre
ster / miz biscops wielsa oc hendes paaleggæ

¶ Then siortende Articell.

Oc forti maa alle the som dohta ara i
Christo Jesu / consecrere gwdz legoo
me / oc alt andet gøre / som prester og
kirckius tienera sig besynderlige tilraghe

¶ Predicanternis Swar.

Alle retta cristne mēnis her / ere swo wi
gde till prester / at the haßwe ingen
ny wielsa / singulsa / eller ragilsa be
hoff / till at brwge theris presta embe de / som i
oc sielff met edert samtøcke bekende / i thet / i
icke forskiwd eller forðome the bōm soz chri
stnes inde aff leegmēd eller qwinder. Ick
heller een Twrck eller Rytzer som bliffwer

Christelige vnderwijst aff een legmand/ oc dō
er strax sō end han saar nogen anden redhō
aff wiigd prest Aden thamaa ingen vden nōt
tōtelighet indfōr sig sielf wkalde oc w
eslet aff then hellige kircke obenbarlige/ oc
amynnelige att tiene andre christne mēijcker
met swodant embede. Thi sancta Powell i
Lori xiiij. will/ at all ting scall gaa schickeli
ge oc beqwēnelige i then christne forsamblig
Aden hwarledes then vdwelling scal gaa til
lærer off then helliaid i apostelers gerniger
oc sancta Powels episteler.

¶ Prelaternis Geenswar

hi nu formode hwet christen
laser ware wiiss giordt huo
re langt thette edert swar er
fra sandhett/ forthi/ ther som
alle christne mēijcker ere sw
wigde till prester i theris dob
at the nuwa bixoge alle preste
lige embede/ forworden nogen anden preste wi
elsa/ hwij hafter tha wor heria Jesus Chri
stus som nu be wiister/ ther han forlod thne
werden oc reysde till syn fader/ langt sid her
alle apostele ware dōbtā/ wigde oc consecreris
them allena till eet nytt prestedōme/ och gaff
es i.

baade them oc theris effterkomera statholdere
i then hellige kircke/ dwbbelt presta maght
som er at consecrere syt eghet sande legoma/
oc at afløsa hanff aandelige legome

Acto 13 ¶ Eller hwij haßwer then helliand siden at
Paulus oc Barnabus ware een tid schicke
de aff god till apostelige embe de/ bwdeet och
befalet the propheten oc lærere som ware An
tiochie/ at the scwldeskynde fra siig Paulu
oc Barnabam/ oc forschicke them till thā a
postelige besalig som the ware vd woldet til
De thet met fasta/ offer/ böner/ och hendes

(paaleggas
¶ Eller hwij wlgde Paulus Timotheu och
Titu till prester paa thet ny/ siden the haßde
till fornett vden all twyll anāmet dobs sacra
ment. Eller hwij böd Paulus Timotheo och
Tito/ at the scwldeliga swo göre/ thet er at
schicke Bispet oc Priester i alle städer/ the
wij kunne fortemercke at haßwe tilforn lang
tid warit dohta/ nar Paulus biwder same
Timotheo/ at han scall icke for snart leggha

(hand paa nogen
¶ Efter thi hā haßde oc tilforn beskreffwite
een god mandz sandtzwñ ther scwldhe well
dienæ till bis p/ oc siger/ att then som er wng
as ny vdi troen/ tien thet icke till/ men then

som aff lang forfaring oc kwndscass i chriſte-
doms handeell er baade lerdt oc from. Men
thenne preſta wielsa/ ſchick oc tilſatt/ haſſte
dog ſyne beſynderlige ceremonier/ endtē lero
da ſerdelis aff the helliand/ eller och hand-
fangne aff the hellige apoſtela/ ſom the ſta-
der klarlige beſchede/ her nw ere beſchreſna
(aff ſchriftten.

A Forti Paulus oc Barnabas ware wig Acto 13
da till apoſtele met faſte/ gwelinge boner/
oc hendes paalegge/ aff the propheter oc la-
rera ſom ware i Anthiochia. Paulus oc ſwo 2 Timo
bekender obenbarlige/ att han wigde Timo-
theu till biſp met ſyne egne hendes paalegge
Willeken ceremonie ſom gaſſ alend een be-
ſynderlig helliandz naad. Beſliget biwdher
han ſame Timotheo/ at han icke ſcall met ſa-
me hēders paalegge ſchicke nogen wredelige
(till biſp.

A Thi er thet ſkeedt wden twill/ at the an-
dre apoſtele haſſue oc ſuo brüget i preſie viel
ſa ſame ceremonier. Oc endog at thz ny teſta-
mentt beſchriſſuer off icke the ceremonier ſom
thū hellige kircke nw brüget i preſte wielsa/
thz er tha troligt/ at apoſtelene haſſue them
hādſaget ſyne diſciple ſoz adhet mögett the
biwdget er fra begyndilſen wden apoſthelig
ſchrift/ men tha icke wden apoſtelig beſelig
cc 9.

At chief
Hierarchie
ca 5

som ydermere skal bewisss vdi vor Kristen tro-
es bekendilsa. Oc at swo er/ gøz off wiss the
som sanctus Dionysius sancti Pauli disci-
pell besckriffwer om Wispers/ Wiesters/ och
tieners wyelsa/ mett swo stoer stød/ att thet
war hanwm wden twill swo besalett.

¶ Den at i spottelige talæ om smøulsæ och
ragilsæ och kalde off forti foragtelige sinwidhe
oc rageda/ thet lide wij gernæ/ nar wij widhe
at hwereken smøulsæ eller ragilsæ giffwer off
naade eller wyelsa/ oc ere i sig sielfwe platt
in thet vden tegen oc merckilsa/ nar vdwortis
smøula betegner then indwortis smøula som
sielen giffwis aff then helliandz naadha/ och
vdwortis ragilsæ mercker/ at sielen scall ind-
wortis ware besckaarim fra werdsins syndi-
ge handell/ hwilcke gaffwer then helliand vt-
felige giffwer/ om wij anāme wyelsæ met rat-
findige oc bølige wilckær.

¶ Forti at sacramenten som naaden giffuæ
ere aff gwd oc gwds søn Christo indsetta/ mē
Ceremonier(thet the sckriffteboge kalle sacra-
mentalia) aff the hellige Apostelæ/ effter then
helliandz raad oc vnderwiissning/ sacramen-
ten till eet erligt oc gwdeligt smøcke/ mē dog-
icke sorwen aandelig merckilsa. Adwar v daff

om nogē lyfster meer at vīde en thette sacramēts
ceremonier besynderlige/ hware the ere fram
apostolorum tīd kōmen till off/ oc en thetis
aandelige merck/ ssa/ tha maa han lesa Tho-
mam Waldensem Carmelitani Anglii i then
fiertē bog mod Ulriches witer oc swinde titell
De om preste krona hoess Rupertum Twicēn
Abbatem/ een saare lerdt mand.

Thomas
Walden

Xi de
dramis
officiis
ca. 25

A Men then hēlperade drøger platt iathett
som i wele haffwe aff the twēne argument sō
i fram bare/ oc ere thesse. Att een leegmand
eller qwinde maa dōbe i nōd oc trang/ oc des
ligest wnderwiisā oc lera een Twickā eller ā
dhen hedning wor Christen troes fundamēt oc
sacrament. De forti mwa the oc swo brøge
alle andre preste embede De helst forti/ at pre
stens synderlig embede er at consecrera Jesu
Christi sande legome/ oc thet amindelige dag
lig at offrā/ oc thet næst at aflōsā hans an
dheliga leghomā.

A Men nar dōb oc penitentze ere ij. sacra-
ment aff nōd/ swo at them forwden kan ingē
worde salig/ i nōd oc trang haffwer icke vor
herie forb wndet syn krafft hoess noghen be-
synderlige tienrā/ oc icke heller vdi nogre sa-
crament. De forti hwar nōd oc trang sindis

paa prest paa tids oc stund/ tha haßwer thz
magt/ at een legwād vnder wīs een hednig i
the stöcker som troen hōr till. Besigest dob
han giffwer eller skriftena all hā hōrer/ nar
willix o.ß begering er offtē nog for gwd till
sane sacrament/ om the kwnne hwerckin faa
es aff leeg eller lerdt.

1 Cor 14

A Men nar i sigx at ingen schall tha bwing
preste embex vden i nōd oc trang/ thz er ret
telige sagt/ vden han er bōlige kaldet. Men
at the sculle dog icke kaldis vden aff kirckis
forstanderx o.ß Wisper/ er nw tilfornett be
rust. Oc thz giffwe gwd/ at i wilde sielfwa
jorde sancti Pauli raad/ ther i her indfōre oc
lyder/ at alting scall haßwe schick oc era m
sig. Oc helst forti/ at edr nw kirckx haßwer
hwercken schick eller fantzwn/ mē ex een for
biistridt swern/ som hwerkin weed aff tuch
eller are siden i haßwe forstōnt alle chrißedoms
ceremonier/ ther waridt haßwe i swo mange
hundredx gar eet erligt smycke oc schickelige
fantzwn till all gwdelighet oc all gwdelig
hedz tienistx. At thet scall heede hōf edr en
Griften frihet/ ther alting haßwer meenligt
effter then gamle Platoniceū menighett.

A Men hwore i wele thet scall ware bea

wislige aff apostele gerninger oc sancti pauli
episteler/ at menighetz røst oc samtøcke scat
oc maa schicke bisper oc prestet/ kenne wij ic
ke forstaa/ forti i bare icke the stæder i retthe
som ther om lyde. De serdelis nar wij aff sa
me skrifter haawe bewist ther andet vda
som er eder mening twert emod. Vden i mee
na oc tencke/ at sancti Mathie apostils vda
kaaring kan eder noget hielpæ/ men ther ha
aawe i dog inthett. Forthi Mathias bleff icke
kaldet till apostel aff meenighetz samtøcke all
eenæ/ men aff the menige christenbedz raad/
som tha war tilstæde kaldet och forsamblett/
aff sctō Petro christi stadtholdere oc alle apo
stellers høffdig/ dog at thū seed er lenge siden
forwædlet soz andie måge strax aff the helli
ge apostele/ nar wij lese aldig nogē vare v
kaaringz laader soz mathias war

¶ Vē at wij icke lese ceremonier vare br
gede i mathie wielse som i pauli oc barnabe/
mene hellige mōd ware giordt/ at thū helliād
var icke end tha kēmen obēbarlige blāt the
hellige apostelæ/ ther siden lerdæ them hwess
ceremonier the brwge scwldæ i alle sacramēt
Forthi/ christus som sagt er/ schickede och inda
setthæ sacramenthen/ men theris ceremonier
oc santzwn lood han bliffwe och biidhæ eff
ther then helliandz wnderwising.

¶ Thet femtinde Artichell.

He Rhomera Bisper/ som wij kalle pa
ffwer/ haßwe waridt siden the belli-
ge apostele ere aff gangne Antichri-
ster/ I thet the ere Christi modstander/ mett lers-
dom oc sekrompten.

¶ Predicantens Svar.

Her kan well ware merx sanden iblant
end i sielfwe tro/ endog wij haßwe
icke swo predicket eller lerd. Vi hol-
de ingen Paßwer eller Bisper for Antichri-
ster/ vden them som enditen aff kirckelogen/
egen skriffte/ wiß kronicke/ eller noget an-
det sandt wetherligt witsoyd/ bewisis at
haßwe lerd/ eller oc lera emod Christi oc
Christi lerdom som i oc eders liga nu paa the
ne dag gøre.

¶ Prelaternis Beensvar.

En tvert emod/ thet skal suo
snart fundis at same artichell
bestwter meer wildfarilse oc
logen end i sielfwe tro oc aff
wide. Fori som sanctus Ly-

prianus martir scriffwer till seten Cornelius
som tha war Bisp oc Waffwa i Rom/ och si
ger swo Adaff ingen ting er ketteri oc split
meer opwundet end ther vdaß/ at ther icke
lvdio gwdz prest/ och icke tenkis att een prest
bör at ware dömeræ paa Christi wegne i this
hellige kirckæ.

¶ Forthi then som forsmær/ oc foragter this
Rhomere. Bisp/ oc agter han wim/ icke i sanc
ti Petri stad at ware Christi stadholderæ oc
then menige Christen kirckis forstanderæ hoess
hwilcken som er then hellige kirckis alstör
ste magt/ som Christus loffwede seten Petrus Mat 16
hoess Matheü/ oc antworde han wim hoess Joan 21
Joanem effter syn opstandilse/ oc ther offwer
forsmær then hellige kircke/ som er sandhetz
pyleræ oc fasthede/ oc forti een grund oc eet
fundament till all wor tro oc gwælighet/ hā
kan icke andert end salde ensten stæket eller
langt vdi mögen wildfarilse/ wlpdilsæ/ och
ketteri.

¶ Thet i framdelis sware(som i pleyæ/ an
det obenbare sigendis blandt edert selskæft/
oc andet beclagendis for dömeræ) at i haffue
aldris sagt at alle Waffwer haffue waridt
Antichristen siden the hellige apostele ere aff
gange/ vden allene them/ ther i kunne lere
vdi o

reelighe bewiſſe baade aff theeris egen kirkelaw/
gamble krönicker/ oc anden ſuodā ſckriſt/
at the haſſwe lerdet oc end nro lere andete
end thet ſom er eenſindigt miz chriſti lerdom.

Al Der ſomane wij eder i ſpodesche klaffere
ſom haſſue lack met alle/ at i off beſchede klar
lige/ hwore thet ſwar er beſtandigt/ miz thz
i ſware till then förſte artichell och ſigha/ att
wor kirkelaw ſar altid wild. ſar hwn oc altid
wild/ hwij ere the icke alle artichuſter? Al be
kente then Romere kirkelaw for heſſwet oc mo
der/ thet ſom hwn ſorti ſar altid wild hwar
fore ſige i nro/ at ſome blandt the Romere bi
per ware antichuſter/ ſorti the lerte thet ſom
icke er eenſindigt met chriſti euāgelio Er thet
oc ſworinge een täng at bewiſſe nogre Wa
ſſwer at haſſwe waridt antichuſter/ oc nogre
at nro ware/ tha förer eder bewiſſing till
ſtæde/ paa thet wij wide kwnne hwar til wij
ſewlle ſware.

Al De nar i nro ſige hwar deder löſter/ tha
pleya i met ſuodane ſtoragtige lögner/ att
förfore ſimpill alnroge fra ſind oc ſamwittig
het/ ſom er dog ſwodya köbt aff wor herie
Jefu chriſto De nar i möget ſige oc dog inthz
bewiſſe/ oc wij ſige twert emod met then gät

ſche Chriſten kircke/ oc haſſwe thet offwer mā
ge hunderde aars la w'heſſet/ hwet weed tha
icke then part ſom meeft ſcāl ſtaa till troende
Elij wida well hwet w'mage eder ſennickedre
gera Morten Luther giordē ſig wdi een bog
till at forware thet brandwold han giordhē
paa kirckelogen/ men at thet war een loſſ hē
dell/ haſſwe n w mange lerdē mēd giſſuet all
werden till kende.

¶ Thet wela wij n w ſige/ oc er paa thenne
tūd nog ſagt/ paa thet wij ſcwlle icke n w ta
la om the Waſſwer ſom eſſter the hellige A
poſtela ware Chriſti martires/ oc drabelighe
mēd aff hellighet/ lerdom/ iertegen/ at ingē
Rhomerē Kiſp/ i hworedhan hauer v liſſ
och leſſnett (then ſt wnd han er Rhomere biſp
hwilckett han altid er ſwo lenghē han blē
ſſwer trofaſt och trofeſt) kan noghen tūd ſar
er wild wdi the ſtöcker ſom er troen och Chri
ſtendoms ſalighet angrendis. Och beſyn
delighe wdi the ſtöcker ſom han beſedher
mett doms ratt aff ſyn Waſſwelig macht och
beſaling. Och ſerdhelis for thet loſſthe ſoz
Chriſtus han giordhē ſancto Petro och ſag
dhē/ att helſwedhis poerthē ſchuldē icke
wordhē then hellighe kirckē megtighe.

Mat 16

Luce 22

¶ Och framdelis för then krafftige böu som Christus bad syn fader för sancte Petri tro/ at hwn scwld icke forgaa/ hwat fore the hel lige Christi martir Eyprianus/ icke befö cte de at ewndelige tilstaa/ hwat at ingen falsch tro kan nogen tid faa indgang met thit Ro mera kircke. Oc then aref wde doctor Hiero nimus sckriffwer oc swo/ att inche ketterij er nogen tid föst vdsprunget i Rom.

¶ Ther som wij forti fara wild/ att wij era anhengendis then Romera kircke/ hwedhen wij haffwe aler thett kwndschaff som wij och wore foreldre nogen tid giordt haffwe mett gwd/ tha wela wij alerid gernu fara wild/ aar wij wdi henne agta icke andet at effthee folge end een retsindig salighetz tro oc lerdö Er hwn bestedt i noget synd oc gwdz förtör tilfa/ tha haffwer hwn syn dommera i hime len/ ther hwn scall een tid staa till retta/ oc tha lide hwess han will hene icke naadelighe (fordraga.

¶ Then diabelige mand Ambrosius obenba re bekenner/ at han i all lerdom will effthe e folge then Romera kircke för een mesterindhe Oc Hieronimus siger swo/ hwo som ee Pet eri sate anhengendis/ han hörmig till. Och all Damasun passwe sckriffwer han suo. El

beget at bednis oc wnder wissis afftig som
haffwer och holder petri baade sate oc troo.
Nar wij forti efftersolge swodane gwdz hel-
gen/ tha forhaabis oss at wij ere ick forti e-
uangelio modstandighe om wij ere Rhomera
kirckis tro oc lerdoin splachtighe.

¶ Then sextinde Artickell.

Oe forthi ere alle bisper oc prester/ som
aff them ere wiigde oc schickede/ ick a
gwdz sande prester/ men papister.

¶ Predicantenis Swar.

Thet maa ware her om som thet kan
ware/ men wij kende dog ick thet a
tickell for wor lerdhom/ endog then
forsta hob aff them bekende thet sielff met o
benbare witnisbyrd oc ferscke gerninger/ at
swor som i siga. ¶ Wilcke wij och ther for
kalle papister/ att the beware sig meer met
vgwdelige papistiske frond/ end thet som
hør eet sandt gwdz preste embede till.

¶ Melaternis Beenswar.

Dg i ickē wīde hwar helde i
sewle negtē eller bekendhē
thenne artichell/ som i altid
ere twesindig/ thet er dog e-
der egen lerdōm/ som wī kū-
ne eder wnder o gna bewisē/
aff edre egnē ord. Eldi then xij. oc xij. ar-
tichell haffwe i sagt/ at retsindige Christi pre-
ster/ mwa theris preste embete ickē brwga/
wden the kallis aff meenighetz samt sece. Adē
alle vore prester ere aff bisper vigde oc tilsette
oc ey een tilschickēdt oc giordt aff noget mee-
nighet. Nar i swons forti at bekēde nogre aff
them for. Christi retsindighe prester/ som ere
consecratede effter then Romerx seed/ ther i
daglige gōre nar i anāme wdi edert samfund
wore forlōbne prester vden nogen menighetz
stadfeste oc wdkaaring paa thet ny. Wadot
kwyne wī tha andhet mercke aff idher/ end
een lōss handell oc stoer wtdigheit/ oc forthi
ickē wīdha hwar om wī holde schulle/ eller
nar wī haffwe eder satt/ att i schiffha swo-
tutt farffwa.

¶ Aden nar i framdelis siige at een stor part
aff the Romerx prester thz sielsfue bewisē mī
obenbare handell/ at the ere ickē sande Jesu
Christi prester/ haffue i ther mī suodā menig
att the haffue ickē een retsindig preste magtt/

th a si ge wñ ther ney till i alle mede/ nar suōā
dan mening er eet gānilt oc forgiftigt Al
denforū Alchleuicorū oc Massianorū ketterū/
som lerde/ at presters ondschaff fōspilder allā
Iacrameters krafft/ oc sagde forti ail theris tie
nistā at ware wñgttig och wfrwcht somelig.

A Mē endog at i vdi māge andre stōcke ler
dōm (som ere wñristelige) ere miz thm eensin
dige/ i salde dog fra thm i thette stōcke e fter
een gānilt ketterx seed/ nar the icke gerne for
tagis lēnge i altīng. I kunne icke helder thz
well gōr/ siden thetthe ord er eder salder aff
munden/ at alle dōbte mēnischet aff begghā
kōn ere prester aff all preste magt/ at nogē be
geret theris tienstē miz prestedōms brūg. Na
welā i thz ware sagt i suōā mening/ at mā
gē gōre icke theris embede sōllist miz lerdō och
erligt leffnet/ som er forwden hōffwēt last och
brōst/ tha bekende wñ thz miz stor sorig oc met
ynel/ att ware (dess war) for mōget sandt.
Oc at thēne stōan oc bwlde som nū platzer
oc mīder al verden/ oc forstōrer alt thet sem
gud tilhōr. Et ther aff kōmen

A Eder fennickedre gere Morthū Luther er
icke betrōet i thne tīd mod suō gānil een lau
bessō for Chrīstedōmen haffuer paa tro oc lerdō
ferdelis i ketterū sō vare for māge hūderde aar

swd tiit oc offte forðsinde aff allegwdz hel
gen/hwercken aff noget merckelig dygd som
hān wmsylger/ eller diabelig lerdōm oc ser-
standt/ther icke end nw er hoess hānwim be-
swndett/men mange prestes vanwittighet
oc syndige oc onde leffnet haffwe thett giordt
att han er betroedt hoess mange. Oc endog
at the endsten sta eller salde for theris egen
(herie.

¶ Thet haffwer tha waridt eder stōsta kōst
som i haffwe bewist mett thenne ny handell
at i kwinne (sompt met sandhet/ oc sompt miz-
lōgen) beklasse christendoms prester/then me-
nige mand till eet gott behaff/ som aff eet na-
twiligt oc gāmilt had/ gerne haffwer lyde oc
lack met gwdz prester. Men klerckerūdes end
schaff kan tha icke somilde ketteris sag De
ydermera/ een sand klage offwer prestes ond-
schaff/ kan hwerckin gøre kirckens tro till lō-
gen/ eller kethery till sandhet.

¶ Thet maa ware slagbrande till/ men wee
worde then soz thm legger eller haffwer lagt
hwad heller the ere blant prester eller leeg-
mend. Men thet ware tha got at i øgeschal-
cke och sekrompters wdtoget sōst een bielck
aff edert eget øge/ oc siden motte i see nōye til
at wdtag the grand som findis vdi edre bis

dris ógra. Paa thet siſta beſwa i ſwo/
hwilcke wi (Wapifer) och ther ſox kalla
Wapifer/ at the meer beware ſig met vgu
delige Rhomere biſpers ſwnd (ſom begynthe
at kallis Waſwer) ther eder poett haſwer
gloſeride then danſche met/ ſom i laſeſt vð
gaa. Iſchulle tha wida/ at i hwore wi kal
lis Wapifer aſt edre ſpodifche mwnde/ wi
blues tha thet naſſu ingelwnde/ nar wi thz
wida at hwo ſom helſt icke agter hānam ther
er Chriſti ſtadtholde her paa iorden for ſve
ſade/ tha kan then hellige kircke ingelwnde
ware haſſ moder.

¶ Icke er heller Waſſwe naſſu ſwo nyt/ at
thet er paaſwnde i gaar eller anden dags
gaar/ ſom eder poett tencker oc meen/ nar thz
offte ſindis hoefſ Hieronimū/ Eyprianū/ och
andre gamble lereſedre. Icke er heller the Ro
mera biſpers (ther ſame eder poett aſt ſtoer
wemilſe kaller Romanēſes) ſatt oc ſchick ſuo
ſaare vgwedlige ſom i wele ſighe.

¶ Thet i ſramdelis ſighe at wore preſter era
ſwo hart anhengidis paſſvens ſat oc ſchick at
the inthet beware ſig met theris retta preſte
embede/ ſom Chriſti preſtedome tilhør/ er eer
ſandt klafferij/ hwar mett i ladhe eder alrid

ss i.

saare bamercke. **N**um er then som icke ved
at **W**affwens satt oc schick haffue icke meer
magt end them giffwis aff then hellige scri-
fft. **D**e forthi agta wij them hwercken meer
eller myndra/ end som the agtis hoess gwd aff
then helliandz obenbarilse.

Ere the forti endsten eensindige eller ret-
sindige met gwdz bwd/ oc kwinne them forde
oc fornera/ scandrage dygd oc fromhet/ och
forhindre synd oc wdygd/ tha aname wij thit
met tucht oc era/ wicens at swodane schick
ere icke optendthe aff khd och blod/ men aff
gwdz naade oc indstetwd/ the han giffwer
syna lemyr oc wdwolde wenner till gode/ **A**d
hweff thesse wilkaar findis icke the hoess/
tha wida wij oc suo bode aff scrifft oc schick
at the sculle wigra for gwdz low och bwdt

Aden wij kwinne tha icke aldelis widha
hmad i meena met eet gwdz preste embedha
Aij haffwe tilfour emod then trettende artis-
ckell effter sancti **P**auli mening swo lerdt/
at prestens encke oc ypperste embede er/ at of-
fre gaffwer oc offer for synder/ thet icke for-
somis aff wore prester/ nar the daglige off-
re amindelige i thz hellige messe embede. **A**re
predicke gwdz ord/ thet er icke prestens encke

se synderlige embede / som eder mesther Luter
will sige / ther negter then at ware prest som
icke prediker gwdz ord. Forst forti / att then
som er wiigd till prest i hware lerdtt han er /
maa dog icke tiltage siig predicke embede / w
den han ther till lowlige kallis oc schickis

¶ Thet som Paulus giffwer till kende huar
han swo siger. The prester som ere gode for- i Tit 3
standera / sculle haffwe dwbill heder oc era /
oc the offuer allt som arbeysge i predicken oc
lerdom. Wiffwer icke Paulus har klarligha
till kende / at vdi hanss tid ware oc swo no-
gre prester som icke predicked (forti th̄n nade
giffwis icke alle) men ellers tiente menighe-
den met sacrament / messa embede / bønner /
oc anden gwdz tienista.

¶ Eusebius oc suo schriffwer vdi syn histo- Hist Eccl
ria / at i then forsthe Kristen kircke / tha war 9 libro
messe embede besalet gudelige oc eenfoldighe
prester at the sculde beda oc offre / mē predi-
cke embedet th̄m soz ware the wiisste oc mest
i skrift oc lerdō forfarna

¶ Vdi thesse twēne siiste article ghere i icke
andet end hoffsuere oc praale m̄z edre euāgelis-
cha smycle / mett klafferij / spot oc schiētzord /
har met i altidison edre forfardā alle gam-
ble kettera gerne pladtzere Rhomera kirck
ee ij.

Som haſſwe altiid mandelig mett ſtöer ſeyer/
beſtridt/ beſtoimet/ oc offwerwundet alle ke
ttherij. Men i gñdt tha icke lenger end gwd
(will.

Icke kwinne i eder heller aff thñe artickell
berömmeliger wiis ſom han ware edert paa
ſwond. Forti thenne wildſarlijā om thet euan
gelijſke preſtedöme/ oc beröris i neſt forſchreff
ne ſem article/ er eer gāmelt kettherij. Forſt
alle theris ſom negte preſte wylſe at war
eet ſacrament/ thet næſt Cataphuguz/ Depu
tationū/ oc Quintianonū.

I Then ſyttende Artickell.

Alle preſter bñ: at ware giſſe/ oc nae
theris hwiſtew affganhet/ tha mwa
the giſſte ſig igen om them löſther.

I Dedicanternis Swar.

Then förſte part aff thenne artickell/
kende wi plat icke for vo: lerdom/ thi
wi wida iu well aff gwds naade at
ackreſcaff er frit i thet ny teſtament for huer
mād at giſſe ſig/ eller at leſſwe eenig/ effe

er seyer
er alle ke
end god
(will.
ne artickell
e een par
in thetman
er forskreff
berg. Ghy
a at ware
guy Depu

thet som god begaffwer hwer/ som sanctha
Powell siger i Cori vii. De Christus Matth
xix Men then anden part holde wi at ware
effther thi/ then er icke skriffen emod. Och
skriffen ey ghy skilsmosse mellom prester os
andre mend i then maade.

¶ Prelaternis Beenswar.

ello
ff. a/ oc nu
/ tha mme
som lffter
artickell/
rdom/ thi
naade at
er for huer
enig/ effe

Duthi at thette stöcke lerdor
om preste giffte schall wiideli
ge nog beschedis/ i then wu
derschede som schall forklare
oc bewiisx wor cristen troes
bekendilsa/ tha schulle i eder
ther sommode eet höiligt swar/ mett the wil
ka ar som ther tilhöre. Icke holde wi eder hel
ler alle swo daarlige/ at i haffwe lerdt then
forsta part e aff forskreffne artickell/ dog at
thet er swo forstandet aff mange blandt then
meenige mand/ som offte möget andet höret
end ther nogen tird sigis. Och thet seker for
thi/ at wforstandige predicanter/ icke met for
klaring beschede the stöcke lerdom som haffus
ewene meeningen/ thet thet somme kwanne ic
ke ghyre aff groffhedt/ oc somme wele icke aff
homod oc dwlhet. Mange findis oc swo soz
aff forbiisting thet icke besude. Thet scal be

viſis vdi wor chriſtelige troes bekendilſa/ att
kyſſet3 löſſthe ere giorde i thñ hellige kirckē
fra begyndilſen/ oc motte aldriß bydis aff
noger qwinde eller mand/ vden hoſſwett laſt
oc meen.

A Framdels ſcall be wiſis/ at ſiden the hel-
lige apoſtela ere affgāgne/ tha giſſta ſig al-
driß nogen wgiſſt preſt/ wden hwēſſ ketterli-
ge ſamf wūd haſſwe giordt till tratz oc hoſſ-
mod/ ſom ſceer i thenne tiid. I ſōſte chriſtē
kirckē oc lang tiid eſſter/ haſſwē the well ſwo-
dan ſeed/ at erlige giſſte meud ſom haſſwē the
erſt ſōſte huſtew/ oc ware aff lerdom oc andie
gode wilkaar dwelige mend vdkāaredis till
preſta embete.

A Thz haſſwe kirckins forſtanderā forbwdete
oc ſorneent/ oc icke andett i thñe echteſkaffs
handell. Oc nar thette oc andet meer anrōre
dis thette ſtycke lerdom/ ſcall beſchedis mett
grātſke/ tha ſewlle i ther hentā eet høiligts
oc høeligt ſwar ſom ſagt er.

A Then attende Articell.

O Forti er preſternis kyſſet dieffwils
paafwūd/ till att tyana Biſpernis

gerighede och forcell.
¶ Predicantens Swar.

Alike prester gud giffue gaffue ate
the kune leffue xxi kycke vdi eet er
ligt leffnet/theris gaffue er thm ger
ne vndt/oc thz er thm raadeligt at the buga
thm gudz gaffue m3 tachsnelighett Men the
prester soz lade theris samwittighz beknøtte
oc beplichte/till nōd oc vullig kyfchedt/ aff
mēn3hms low oc lerdom/theris kyfchedt
er een wduelig dieffuels kyfchedt/ effter soda
dieffuels low oc lerdom/ som Sancte pouels
ordt lyde klarlige i ymo iij. Oc hwad then
sme wkyfke kyfchedt/ er bisperne till forcell
thett er witerligt nock.

¶ Prelaternis Geenswar.

Verti at thette swar/ er thett
nastha forskreffus anorden
dis/ tha scall thz oc suo haffue
genswar paa thz sted tilkomet
sagt er oc bōrlig nog Thz som
i indfpre aff seti pauli breff ha
ffue i vrāgelige bruger Jcke ere i oc forste me
ster x till theim x tre. thx. Forthi thett er een
gammell wildfarlsæ Pontifant oc samledis

Uligilanti kyschetz oc reenhetz; obenbare fien-
der/ther swo mögen era giftwe echtescaff/
at kyschet plat forglömis.

A Ther sanctus Hieronimus haßwer dog til
bage drestwet for xi. hundert aar/swo len-
ge hwn er siden opwecht aff Joanne Nischless.
Men i dog offwergaa edre mesteræ ther wdi
at (som Augustinus siger) Jovinianus alsom
eniste bedrog kloster ion fferwer till at gift hæ
sig/som snarlige wendis oc roris for allehan-
de lerdings wæder. At bedrage prester/küne
han icke beköme. Oc dog at han raadde alla
till echtescaff oc forachte kyschet/han vilde
tha icke sielf giftæ sig/paa thet han scwld
icke beswaris met echtescaffs kwiner/wles-
dighet/mödhæ och wmaghæ.

A Men eder fennickedregera Morthen Tw
ther met syn swermeræ hob/haffwer offuer
wundet Jovinianum i baade the støcker/for-
thi/han haßwer icke alsomeniste tilshyndett
andra at gifte sig mod christendoms gambles
sedwanæ/men oc swo mod theris eghz löff-
thæ oc forplichtsæ. Oc thet till met haßwer
han sielf gift sig met een uwnne/christendoms
men till hoffnod oc tratz/at han schwld wæ
sæ i amyndelsæ nar Jovinians vate forgatt.

Al Ther sein gifftermaal kenne seindend
all wrenghet oc legoms wykyschet/ tha vare
ther got at wi ware alle gifftha. Men nu es
thett besochendis at somme solckis sed the
schaffere ick mogg reenera end mäge selkio
holerā. Oc then bryde sindis tha hwerckē xti
echtē schaff/ eller kyschetz lōfftha/ men hoest
them som hwercked aff the twee nēting chri
stelighe oc rettellige bryge. Men som sage
er / thette scall paa een anden stād beschedis
baade eder for eet bōrlige geensuar/ oc andre
retfindige solck for en chrestelig vnderwysing

Al Thou nittende Artickell.

Essen er ickē noget offer/ os for di ha
stwer thet ny testament ickē noghets
sinneligt offer.

Al Medicanternis Swar.

Sandt er thett i hwar ildha thett er
hōrdt. Messen er in thet offer/ men hē
er som Christus sielt kaller hēne Lw
re xxv. een hwegkōmilsa oc amydilsa till the
dyra offer som han offrede syn fader paa kors

set for alle wore synder. At wi oc i same maa-
 de sculle offer wore legōme met kōdelig be-
 gering oc syndelig tilbōrlighet / Ro vii. Och
 endog thet offer swinis icke altid nar thet
 offeris / dog swinis thet paa effterkōmen nar
 thet er bleffwet offerdt / hwore mōget wi ha-
 ffwe affōdt then gamble Adam / oc i spōdt off-
 igen wor heria Jesum Christum.

A Prelaternis Benschwar .

Ti andre ketterij ha ffwe i del-
 ahtighet met andre gamble
 kettera / och ere forti / theris
 effterfylgera. Men i thetta
 ena stycke offwer gaa i them
 alle. Forti / siden Christendom-
 men er begyndt / tha war al-
 drig messen negtet at w are eet offer / for end
 aff eder sēnickedregera. Morthen Lwther och
 hans til hengerā sordōnde kettera met hanūs
 Men nar thette stōcke lerdōm er ett aff the
 stōrste som i bedra ge fleest met / oc wi ha ffue
 vdi wor Christelige troes bekendilsa een besyn-
 derlige artichell om messen oc messins offer /
 tha ic wolle wi vdt same artichels wonderlike-
 de oc bewiisning / wida eder eet bōrligt swar
 oc Christeligt / thet snariste persen kā trycka.

Forthi thet ligger alt reede/ dog euer bewiiff-
ning er swo swag mod then meenige Christen
kirckis tro oc lerdom/ at hwn selder sig selst/ .
hwar som end ingen swarede till hene.

¶ Then tiwginde Artickell.

De forti gore the prester som holde mes-
sa efter then Rhomera seed een for-
bandet gerning/ syndha dodelige/ op
wecke gwdz wreda/ oc paa thet ny korffesta
Jesum Christum gwdz son.

¶ Predicanternis Swar.

Sandlige thenne artickell bestaa wi i
alle sine prindsta/ effter som then Ro-
mera seed oc then messa sig nw ha-
ffwer/ forti the offre oc betale paa ny for mess-
niskins synder/ liga som Christus ware end
nw wkorffest/ eller haffde ick betalet aldelis
oc swldkomelike for alle synder/ hwileket ha
dog haffwer giordt/ som apostelen krafftbe-
lig hewiiser Hebré 9. Oc Christus sielf vdi
syn dods swnd war bekendt thet han sagde
Joā xix. Consumatū est.

ff 4.

¶ Ther for/ måa nrs hwer betendke inet sig
hwo noget tencke kan/ hwad synd/ gudz wre
de oc forbandilse thz kan ware/ at agte gudz
sens død swo einga/ oc wele nrs gøre andre
offer oc gerniger till sendz forladilse/ forwa
den anden wædelighett som then messia hwr
haffwer i sig.

¶ Prelaternis Genswar.

Her gøre i platt inthett andere
end linge oc sciende/ oc thes
gøre i endten aff onschaffela
lee aff stor oc geoff wforstano
dighet. De fori nar i bekende
thenne gantsche artichell vdi
alle syne pwnchta (som i sige) tha giffwe i oc
swo till kende vdi hwad forstandt i ere
schriffeklaage/ hwat aff i lade ede no gett ty
cke. De fori at i besynderlige swo sige/ effter
som then Rhomera seed/ oc then messia sig ha
ffwer nrs/ tha wele wij offwerweya hwadt i
klassera oc laktera meest ancke paa messen/
oc i hwest maade then Rhomere kretka myff
bruger messen.

¶ Swo lyder ede meening. Nar wij effther
folghe then Rhomera seed/ tha offer wij paa

thett ny for mēſckens ſynder/ liger wiis ſom
Chriſtus end nu ware wloſſet/ ellet haſt
icke betalet aldelis oc ſwldōmelige for alle
ſynder/ emod Chriſti wtnisbyrd oc ſett Pau
li obenbare lerdom till the Hebreer. Har i
icke anderledis forſtaa enchten ſerift eller kie
kenis bryg i meſſia oc anden chriſtēdoms ande
ligha handhell/ . Adwar fore ara i ſwo
dierffwe oc modige till att dōma paa alting/
eſter thi i ere ſwo mōget manwittighe.

¶ Adwem haſtwer nogen tiid ſagt/ at wi o
ſtre Chriſtus paa thet ny/ for en ny ſynderbod
oc betaling. Eller wide i icke/ at meſſens o
ſtre ee thet ſame offer ſom een tiid offeret val
paa korſſet. Endog at thet daglige offer ſoz
preſten gōr i meſſen er ydaff andre ſlag wil
kaar end thet ſom Chriſtus een tiid giordha
paa korſſet. Met hwilket Chriſtus offerde ſig
en tiid gwd ſader ſiwonlige ydi ſyn egen man
doms natw oc ſetabning/ oc ydi eet pyhach
teligt oc dōdeligt legōme/ thet han met en ſri
willia gaff ſig i dōden paa korſens tra for al
werdſins ſynder.

¶ Ad i thet meſſelige offer/ offeris han gwd
ſader aff ſyn bryd then hellige kirkē aff ſyn
brydegoms egen beſaling oc bryd/ wſiwaltis

ge oc wonder eet fr̄mette fantzwn/ thet er/ vdi
br̄dz oc w̄yns lignilſa/ vdi eet areſ vlt legō-
me/ w̄p̄m̄achteligt oc w̄d̄deligt. Oc ſorti off-
ris han icke till d̄d̄e/ men thet f̄r̄ſte offer till
een am̄ndelig begang/ w̄daſſ hw̄lket thet ha-
ffwer baad̄ macht oc krafft/ hw̄ac ſore thet-
te offer kaldis gan̄deligt oc ſacramentheligt/
oc thet f̄r̄ſt̄ legomligt oc ſch̄ynbarligt.

Joan 19 ¶ Nu thet Chriſtus ſagde i ſyn d̄d̄z tid.
Wob 10 ¶ Thet er ſw̄ld̄ōmet/ oc Paulus till the 11de
breer 11dan haſſwer met ett offer/ ſw̄ld̄ōmet
alle them till ewig tid ſom ſch̄ulle helligha-
gōris/ tha haſſwe the inghelwude modſagte
kircklins daglige meſſe offer/ ſom er thet an-
dix offers am̄ndelige begang/ / oc er thz ſa-
me oc icke noget andet nytt offer. Thet beſwi-
ger oc bedrager eder/ at then ſck̄riſt ſom tall-
om thet legomlige oc ſch̄ynbarlige offer/ we-
le i w̄ix oc hw̄ge emod thet aandelige offer
/ ſom i pleya alting ſorwden beſch̄ede at ſorbi-
ſtra oc menga. Forti Chriſtus aſſ ſig ſielf es
offritt mett d̄d̄hen een tid̄ gwd̄ ſadher.

¶ Men then ſame Chriſtus offeris dog dag-
lige gwd̄ ſader w̄di meſſen aandelige i ſacra-
ment̄a wiſſ/ hw̄at ſore i fr̄ch̄te oc r̄adis ſom
inghen redt̄lx giordis bechoſt/ nar i predick̄s

han wmi at korssfestis paa thet ny om han off-
ris igen. I fara skynbarlige wild att i hwet
cken forstaa skriffte eller christendoms aandeli-
ge handell. Fori ligerwis som Christus dre-
ptis icke then tiid han war sig wilige offrete
i thz gamle testament/ swo drabis han icke
heller nw/ nar han sacramentelige offeris vdi
thet ny testament/ nar han er swo opstanden. Ro 6
aff dode at han icke meer doper/ at doden schal
icke meer worde han wmi megtig.

At Men nat i frændelis swo sige. At wi eff-
terfølgendis then Rhomeræ seed betala paa
thet ny for menneskins synder/ ligerwis som
Christus end nw vare wkorssfest eller haffde icke
betalet aldelis oc swldkømelige for alle syn-
der/ thet er hart at handle mod than soz liw-
ghæ aff tratz oc oc fortraadenhedt/ wi wida-
well (arma mend) hwora Christi offer paa
korssett war swo krafftigt oc swldkømeligte
at inthe andet offer gis nogen tiid behoff.
De fori som sagt er/ tha ofra wi wdi mes-
sen icke noget andet offer/ men thet same soz
Christus offrede paa korssedt/ ther for een an-
den sag skyld/ haffwer dog eet andet santzū
och wilckat vdi krafft oc werdschyld/ dog
swo att messens offer haffwer ædelachtelighæ
syn krafft aff korssens offer/ och er fori swo

got som een deel aff same offer. Forci korsens
offer haftwer een ewig wendelig oc wbegri-
pelig forschylding/ men messens offer/ tyns-
lig och endhelig.

Althet som Christus forschylche ther han
offrede sig self paa korsett/ mett een wyselig
oc wmaadelig swolomhet/ thet schiffers end-
lige/ oc som wukrone sig i stycke tall i me-
ssens offer. Forci/ ligerwys som Christi pre-
mis krafft partelige deeldis blandt is dera i
offer som sig wilige betegnede Christum och
Christi offer/ swo seker thet nu mett messens
ensta offer/ wdi hwilket korsens offer para-
telige deelis blandt enstet solck/ hwilket kor-
sens offer som under all lo w oc i alle tidher/
haftwer aff sig self waritt fyllyst/ mett alle
swolomhelighetz wilclaat/ for all werdsens
(synder

Althet bewysning forci som i fore off wne-
der ogen/ at thet ensta offer som Christus off-
rede paa korsett giorde een tid krafftelige fyl-
lyst for all werdsens synder/ er ick meer mod
messens offer/ end emod andre sacrament/
dygder oc gode geringe. Forci/ ligerwys
som then wendelighe oc wmaadelighe krafft
ther korsens offer haftwer met sig/ deelis mett
off oc i blande off somedels sacrament/ dyg-

der/ oc gode gerninger/ swō seker thz oc swō
met messens offer.

Nar Christus er død for alle till eet swōdsonit
wederlaw paa dødzens wegne/ som haßwer
een ewig oc wendelig krafft ther dog icke re
cker till alle/ icke affsyn wswōdsonelighz mē
afftheris wbeqwenhet som icke worde salig
oc delagtiga aff samme offer/ nar thet icall
icke recke till siæ end them sem thet till gōre
syt siðt/ met bōrlige oc tilskæfede wilkæne
at the kwinne bliffwe delagtige aff same of
ffer. Oc forti ligerwis som andet sacrament
dygder oc gode gerninger ere aff nōd/ oc gōd
ris behoff till mēniskens salighet/ Christi of
ffer oc pynæ ther met wforagten/ swō offeris
han oc sacramentelige dagliche i messen for
mēniskens synde/ korsins offer ther met i al
le maade wforagtet/ nar thet icke andet er
end een amindelig begang oc seumening till
gwd fader/ at wi schulle werde delagtighe
aff thet siæ offer som war giordt paa korsee
/ ther alting giffwer krafft oc macht/ oc huest
dwelighet oc behaffwelighet sem kan nogen
tiid ware tæknemelig for gwd. Oc forthi er
thet lōgen oc klafferi nar i siæ them sem si
ge messæ synde dōdelige oc gōre een forbāner
gerning/ forti the agte icke ther mett at bōde

met thet weder law som gō: fyllyst/ men at
worde delagtighe aff Christi krafftighe beod
ther them er fyllyst i alle maade.

A Icke haſt we heller worde meſſer mett ſig
nogen wꝛodelighe/ eller wꝛørlighe ſein
i ſighe/ ther i haſt icke forladt att omtalæ
hwar hwi haſt de warit beſtandig met ſciel
oc redelig bewiſſing. Men nat ether ingē
ting blwꝛis/ tha pleya i atbedrage ſimpel al
muge met ſwodane ſtoragtige lōgner/ hwar
til bwꝛis aff mēſchens ſalighezt obēbaræ
fiande ſom er dꝛaſtuelin/ hweſt lemyr/ i ere
nar hand will ſaa beſchitæ mēſchens fra thit
hellige meſſe/ oc hēnis fruct/. Formedels hē
ne bꝛødre wꝛi framfarne/ oc bewaaris mod
ſillkøimende ſynder. Formedels hēne oc wdi
hēne tacke wꝛi gode for ſyne gamble welger
niger/ oc anamne ny oc flere. Formedels hēne
ſcelſis wꝛi fra mōghis fare/ baade till liſt oc
ſiell. Formedels hēne anamne wꝛi naade i tēne
werden/ oc mett tiiden glede oc ſalighezt.

A Och formedels hēne deelis. Christi dōtz
oc pēnis werdschildt bode mett leſſuendis oc
dōde. Swor er hwi off ſordit nōttig i māge
maade/ ſordi hwi beſutter ſacramentelige
Jeſu Christi/ ſom war offrydt gode fader paa

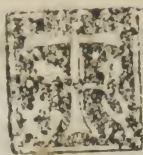
korset/ ther er fordi guds taenemelig oc kra-
fftig till altis som menis sin kand kome till
gode och gaffu naade och salighebt. Och fordi
findis ther inghen brost i wor messe ther i krom
ne someliger straffe. Men ther som i wille for-
re i rette eder messys fantzron/ ther i haffue i
wittenberg allene nysindom forwandlett och
giortt omring/ tha wille wi hene rasege om
hwar vore hadre. Och nar wi gaffue nu swa
ridt till edre swencke/ tha skulde wi paa thet
stedt bewise att messen er eett offor/ men
som sagt er/ thz skal gioris i wor Kristen troes
beliendilsa/ mett gudtz hielp swa bestandeli-
ge/ att thz shall giora fellis huer Kristen och
retfindige lasere/ hwar ifindis att thz slag tha
blifuer thet eder rettha lycka.

A Then xxi artickell.

Essen gaffner inghen / for wden them
alleniste som anamer sacramenthz/ icke
the leffuendis endt sye the dogde.

A Predicanternis Swar.

henne artichel wederkende/ wi oc for
 worledom/ thi Christi ordt recke teke
 lengher/ ende eil them som bliffwe del
 aarighe i sacramentett Saa titt) si gher ha
 hoef Sancte po will i Comitiou et som i dus
 ka/ tha gijer thet i myn hwoelomisa.

Prelatemis Genswaet

haffwenw saa lenghe berisf
 wet oc diept the son leffwen
 dis era/ att i welx the dode
 ickx heller spare/ dog thet er
 hweren Christeligt eller man
 eligt att fugre mett the dode. Aden nar thet
 er edert forsatt/ att i willx inghen spare/ ey
 heller the helgen som regnere mett gwdt/ tha
 bwerde ede ickx heller att gaa thette fockx
 forbi/ thet oc saa folghet aff then anden arti
 chel wdi hwilken i negte messen att ware ett
 offit Aden wi welx tha hore then bewisning
 i forx i reter thet en att messen gaffwer ing
 heit wden then som sacramenthet/ an amuer
 i Cor II Saa titt som i dicke) si gher Adawlus oc Lw
 cas) tha gijer thet i myn hwoelomisa bes

Luc 21

i Cor II

bedragis i aff wanwittighets/ fordi i icke be
schæde wdi messen desse twene ting/ sacrament
oc offer/ agtis messen fordi wdi sacramenta
wiss tha gaffwer hwn han wun allenx som sa
cramenthet/ anammer/ fordi thet er sielins
sandelige spitsnæg/ ther then allene bekömet
som ære oc anāner. Aden agtis hwn for ett
offer tha bekömet hwn icke alhomemsta/ then
som offer/ men alle them som offer fore. Och
fordi att the hellige apostele anāmede i chri
st natwordt/ ch. iij. legōmæ allene i sacramē
te wiss tha bekömet then anāmilse allenx thist
Aden nar Christus paa fāme tude war oc saa
offandis seg sielst wdi brødtz oc winss lignit
se ther han klarlige urett beschede hoess hwer
partt aff sacramentheit gaff titt kientæ mett
syne egne ordt. Saa sagde han om brødet.

¶ Thette er mitt legōmæ som giffwis for
eder / om kaltia saa/ her er kaltin thz ny te
stament/ wdi mitt blodt/ som for eder seal wd
giffwis. Oc fordi att christi offer som tha be
runder brødt oc win oc siden bleff saldkömet
wdi hans mandomelige legōmæ/ war si wet
somelige offerdt for manghe oc gaffnede for
thi manghe dog thett war aff synd eghen
magt oc krafft dweligt for allæ menischede
Jfransat

ne / nat warden / oc komel chulindis / for le-
ffuende oc døde / oc bestuttede een wendelig
och wuaadelig krafftig hēd / till att affwende
och borttege alt outt thet off kwnne sckade /
och giffræ off alt thz gode son off kwnne gaff-
ne oc well bekōme / som tillfornett sagt er.

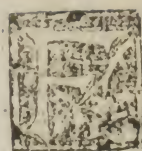
I sandhēd fordi siiden the hēlige apostle
le oc discipele / oc theris rette efterdōmere bis-
per oc prester / sculde bruge oc forølge thū ma-
ge / som the mett bud oc besaling anāmede aff
Christo / till att consecrere offer oc anāme / eff-
ter hans eghz egempill oc efter iwn / thet han
sagde till to: m. Siðer thett meg till amyn-
delse / tha begynte the att siige messe. Och dog
att Christus i wū oc brødtz liguulise anāme
ett aff them for ett sacrament / bekōmme
the n allene men nat thett oc swo amynde-
ge offredis aff them gudt fader / tha gaff-
nede thett them icke allene men alle andre le-
ffuendis oc døde / paa huss wegne the forma-
nede gudt fader / att themotte vordē deelaecti-
ge aff Jesu Christi dødts oc pynis forschylde
(ing

Och fordi ligerwiff som desse trene ting /
Uyelse / offer / oc anāmilse vdi Christi natuorde
wore atskilde / swo ere the oc swo atskilige

ting vdi messen sem presten siger. Fordi vdi
messen/ tha consecrerer oc vver han først sa-
cramenthz/ ther næst offer han baade for thū
menige Christen kude/ oc them besunderlige
/ som han vill os bō: serdelis att giøre aff me-
ssen deelactige/ paa thz sulte anāmer han sa-
cramenthz sig selftill gode. Dog at ināge aff
thū som messen bōlige høre oc agte/ kñne oc
swo thz sāmē sacramentt anāme aandelige
sem presten anāmer legomlige.

¶ Huilede edere ghū fānecke dragere. No-
tenluter selftillstaa: nar han siger thz off-
te seer/ att thū sem hører oc seer messe n/ han
henter vnderst vnderen aff messen meer fructe
ende presten sem hēne sūge: oc holder/
men nar thz scall besunderlige tragteers oc
beschedis i vōz Christen tress bekendelse i
hueffmaade hwn gāfuer be de leuendis oc
dōde tha schulle i therinde vēr mere swar/
ther mett gūdz hēlp saule g. g. e. syldist ick e-
der/ men alle Christne basere.

¶ Thū xxij artickell.

Idi ere alle begengilse/ siela messe
gwdelighede bñner/ almsæ/ faste/
oc andra ting/ som brugis for the aff
gaagne/ swyg/ oc bedrageri mod legfolc.

¶ Predicanternis Swar.

het bestaen wt att thet er
een wngttig tieniste for the
dødt i saadan maade/ som
saadan tieniste nu almy-
delig sekeer/ i thre papisti
sch kircke/ Ja thz er alle begengilser sieleme
soelligiker oc saadande meer som wi see seke
for the dødt thz fatighe legfolc till een stort
swyg oc bedrageri/ Thi them lockis i w forst
pēninghe aff pwnghen thet mett oc sinder
laris the att forlade segt siellspaa saadan
samme falsch liid till samme tieniste for sielin
effter theris dødt oc thet er att falde fra gudz
naade oc giøre seg Christi wngttig Salas
tas v.

¶ Dielaternis Bieswar.

her som thet schulde off ies
ke falde for langt tha bro
de off widelig att swara
till edre ny ewangelische
smickæ thet er till lōghen
klafferij/spot oc skendzt
ordt i nar som helst eder fattis bewisning aff
scrifft oc skiell tha er lōghen/oc klafferij
eder besynderlighe tilfluct/spott oc skiendzt
tale/eder sterckiste bewisning oc besynderlige
emodt then menighe Christen kircke som er
dog all sandhezt pylere oc grwndt/ther soz
i endt sprecke aff hadt oc hoffmod/oc kaldhe
henne twsunde ganghe thū papistiske kircke
ldwess amindelig begang fordi som brugis i
then hellige kircke/for affgāgne Christen/
siele er swyg oc bedregerij/men gwōzt loff/
oc ett gwōdeligt omhygge for the affgāgne

¶ Fordi the gode helghen som for oss effter
folgendis then hellige scrifftis mening haftue
haft samme omhygge for Christen affgāgne
siele More saa drabelige mēdt/aff wisdom
hellighed oc retsindighed/ther gudt haftuer
stadfest oc saa effter theris dōd mett ierteghū
oc wonderlig krafft/att the haftue offuerwun
dett att mystancke anthen/till swyg eller
bedregerij Eller hwar fore kwnne the mett
bb is

rette søgls att vare swyg oc bedrageri/ op-
tenckte modt leegfolck. Mar wij see att prester
bisper och thz menige klerckern begær oc la-
de holde for seg selfue/ nar the afgaa sine tie-
niste oc begang/ som thez holdis for andre lee-
gfolck. Wille the endt bedrage andre/ the mün-
ne icke fordi wele bedrage seg selfue.

A Dessigest see wij och saa/ at een stoer pa-
rt/ aff thz guedlige omhygge for Christen sie-
le/ som er stigt thz i domkircker. Kloster/ och
andre wigde oc hellige stæder/ ere stigtede oc
fwunderede aff kirkens egne forstandere bisper/
prester/ oc prelater/ thet i ma a foruerke bore
aff historier oc gæble breff thi kenne thet wi
der huerckin were swyg eller bedrageri nar
the haafde selfue thet offwer warit beswigne
och bedragne.

A Oc fordi er thz latter wætte so ude der po-
ett haaffuer tilsatt aff sit eghe ydermere endt
i paa danske lode wdscriffue. Oc siger han
huore wi for saadan tiemste ma a seemanghe
folck ware berøffuede wdaff gotz oc eindom-
oc ere kōnē till stoer fattigdom oc armodt mē
huan haaffuer nogen tiid seett eller hørt nog
mīd ware forarmet aff messer oc begengilse
Mar thet till trengis oc nødis inghen mande

men huer gior effter sin egen freii willie oc eff
ne her anseer gud ickē noger mādes effue mē
en god willie thet wā somerelke i thā fattige **Martha**
widua / som effter Christi dom sigis meer att **3 Corin 8**
haffue offndt i tēpelede end alle the ruge.

A Fordi som paulus siger At willien er
from oc ret bon tha er han tackemelig oc be
haffwelig for thz han haffuer oc ey for thz soz
han ickē haffuer Icke er thz heller onckelige
som i bedrage affscrumpet begræde met onckel
lige men bode loffligt oc prisseligt / att icke al
someniste simpel folck som i sigē mē oc saa læ
de oc wiisemēd sette loffue thet till att thet
kandt thā gaffue effter døden / besunderlighe
effter then hellige kirckis lunde oc mening som
er / atz wā schylla trea / icke atz wā effter
døden kronne thet mett nogre for hwerffwa
den hwoer wā bestedde i lifwa / och haff
wendis blifstandt aff naadhe och kærteghed
kronne thet for hwerffwa / att saadan tieniste
och begang / maa hielpe off effter døden aff
hinder oc pyne som forhaler wor ingang till
glædhe och salighēd / for wora synde wā
giorde oc forsomelse wā ere beswaden wdi
i wor dødtz tiut att wā haffue icke effter fuld
Christi wā och hans exempel som off wordhe
At thet er icke nock att sette loffue till
hy 9.

Christum wden wit holde han wim oc saa met
loffwa.

Luci 16

A Och ther till siwonis fordi Christus att ro-
de off huar hand saa siger/ I skulle giøre eder
wenner/ aff syndig rigdom/ att nar i haffwe
bröft the kwinne eder anāme oc wndfange i
the ewige bolige/ Icke er heller thette kirkis
omhygge for d s x mēais kir/ ther fore digthz
oc optaget/ att orekelsse buge skulle ther
mett saa ingang till simpell almwgis/ gotz
oc pennige/ som eder poett thū bugsvldere/
klafferlige scriftuer/ helst fordi/ Att the hel-
gen som haffue off anfanget saadan gwedelig
diensta/ haffuer alsomenisthe icke søgtt were
sins sorgengelig rigdom/ eller welløst. Men
haffue for Jesu Christi naffn scyldt ewndelig
offwergissuit/ bode rigdom oc welserdt/ som
thent ware ewndelig oc offwerflödellige tilfal-
den/ oc haffue oc saa begeridt/ saadan tieni-
sta effter syn dödt/ Icke wore the heller aar-
ekeloss brüge/ men i theris gantske leffrett
oda oc drucke the sparlighe oc wore i alsom-
størst arbeide/ hwileket theris scrifttelighe
lerdom giffuer all werden tillkiende.

A Icke ere heller gode prester som leffue paa
thenne dag aarekelsa brüge/ ther theris em-
bede obenbare moct bewisa/ som ere att dag

lige tiene i gwdzt hross oc att stedtze bede for
folckede oc altid offwe seg i gwdz low oc ide-
lige att lare theris alnwge gudz ordt. Men
findis iblant them/ nogre wduelige oc forsch-
melige prester/ som ere enthen aarcelose el-
ler ofuerflodige/ them welle wu/ hwerckin
orsage eller forsware.

A Da thet siiste tha lare off hellige docto-
res/ att i blant then amynelig begang/ som
hore till thet gwelig omhygge/ for Lusten
siela/ ere icke alomenista messias effyr oc bo-
ner hwar wd aff presterne hattue nogen tyme-
lig baade/ oc thet retserdelige/ som wi schulle
klarlige bewisfa modt neskommenende artichel
Men oc saa faste oc alnwse/ effter riige fol-
kis død/ hwar wd aff fattige folck pleye att
saa baade hielp oc tröst/ De fordi er icke thet
te omhygge for død chrissten folck presters ge-
righedzt paaswundt/ men salighedzt lerdoms
godt raad. Men thet som i mett beslutte ede
ett swar/ wa wemmelige som alting/ hør in-
thz till wa ar wisfa.

A I sige att the folck som till saadan tieni-
ste forlade/ ere salden fra iesu chrissti node som Galatas
pawlus siger fordi Christus er worden them
wngttig som seg fortröste till theris eghen for

ſchylding/ Mar Paulus om nogen retteliſe
granscher ths ſtao taler emod the falſche apo
ſtele ſom haſſe locked oc bedraget the Gala
te till the iſodis. e. gierninger ths er till beſu
ydlis e oc ande cere. nouer wi h wil te the
haſſe ſaadan loſſe/ att the meent he ſeganz
them att haſſe forſcylt Chriſti naade/ oc tro
Och huar ths haſſe vart ſante/ the vare na
aden ick naade/ och Chriſtus ſomer naaden
giſſere wore tha forgeſars do. t. Och ther
fore ſiger han them att ware wdaff mett Chri
ſto/ eller Chriſtwin ware bleſſen the wuſtig
oc them fordi ware falzen aff naaden/ hwar
om wi talede. noget wi dore/ emodt thu ſierde
artichel ſom war anſundis beſynderlige go
ds gierninger.

¶ Meer her talis om the grodelige giernig
er/ ſom leſwendis ſolck be wi ſa the anſang
ne eſther dōdhen/ till hwile e gierninger
om erſt och haab att haſſe/ nu war nos
ghete beſpord/ ſomer/ the ſcholla troes att
gaſſe/ ick till noghen ny weis ſyldt/ men
tullecth waderlaw/ emodt the forſpinnit
ſa/ ſom the dōd borth wdi/ Mar the haſſe
ick baardt Chriſti kaſſe vdheligh/ mett
Chriſto for een dagligh ſynde baadt/ ſom
et. hwarde

/ och ers dog affdöte vdi Christi tro / mett an-
get och hadt modt theis synde oc all gudzfor-
tömisse. Men fordi att i Quermere pleye vdi
alle gode gerninger att fordomme lönne oc till-
lunde / oc saa i then son ere gwds klara bud
oc befaling tha xela wi i thette stedt paa-
nyade een Christen leffera / att the er wden
all fare mer wi saa fortröste oss till wore gie-
rninger the ere giordt aff naaden oc kiera-
lighets bistanot / att wi alsomen i the icke
wde lyck a naaden / the alting werker wdi /
oss men att wi till yene haffwa baadha the
forste oc seyste i roste oc tillunde oc till wore /
gierninger (om the maa sigis att wix w-
re war the gists aff naaden bistanot) een
ganscke / liden trost som tu om war berödt
amodt then sieta artickell.

¶ Adwar talett war om naaden oc menis his
fui willighe / oc thes giorde wi efter iolgen : : Lof 3
dis sancti pawli exempel / the siiden han es-
modit falsche aposthele / haadha forwaride
syn apostelighe befaling / oc berömet seg aff
syne apostelige gierninger siutt embede till
(bestande

¶ Men saadhan loffwa haadha wi till
gwde formedhels Christwa / icke fordy
wi ara dweliga till att tenck a noget aff oss

liger wiſſ ſom aff woz eghen magt/ men all
woz dwelighedt er aff gwd Oc wedt ſāne
maa x finde wū thz paa mange ſtæder i begge
teſtamentt/ hwoze gwdz helgen icke alſoem
ſthæ fortrøſte ſeg till theris gierninger/ mett
loffwe oc tilliit/ men the oc ſaa ſi wais att
welæ gaa i rettæ mett hanwin/ ſordi haſſwer
aff ſyn gwd domnelige ewighede rett oc loff
wet gode gierninger ewig gwnſt oc lön.

I kwinne dog icke berøme eder ther aff at
deſſe t wēne article ere edert paafwødt ſordi
thz ſtøcke mod meſſins brug for leſſwēdis oc
døde/ er ett gāmilt kietterij/ Arianorū oc Ar
rotitani/ Men hweſſ i ſiige mod thz Chriſtes
lige omhygge for afgāgne ſiælæ/ er alle the
is wiſſarilſaſom negte ſkerdtzilldt.

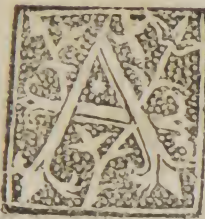
Thū xxij articell.

Oc ſordi ſkeer thz att tinde oc andhen
kūfins renthe/ ſom ligger till domkir
ker cloſter/ prebender/ oc andre theris
liighe gwnſtelige ſwødatzer ere een wretſer
dig opbørdt/ mett hwilckē preſters oc cloſter

men all
ed same
er i begge
te alsom
nger/ men
siv us ac
odi haften
ter oc lof
oc lön.

mendtz sckrompt oc gerighed haßwe beröff-
wet måge Chrißte frösters oc herrers godtz/
gründt oc eindom.

A Predicaternis Swar.

Et herrer oc almwgen/ ere bleffue
beswigne/ paa penige godz oc en-
dom/ behöffer ingen bewisnig/
yermere endt som forskreffwett
staar/ dog skal exskee skiell effter eders begæ-
ring/ om yermere bewisnig/ nar i gode her-
rer till tala paa thette wort söge swar.

er ther aff at
at andt jordi
t luffweds oc
tandiu oc th
thz chriße
oc alle tye

A Deelaternis gienswar.

Andelige tha haßwe i mß
gett meer sagt endt be-
hoff giordis/ icke alsoment
sta i thz swar till nest for-
sckreffne artickell men i al-
le andre artickels forklar-
ring oc ther till mß i allg
ii i.

oc andhen
till domt
ndre theris
wretter
oc closter

the forgiftige priedteler oc bøger soz eder pat-
ti haſſwe forspredt offwer werden i nogre aar
soz ere i ſandhed opfylte m̄z ſw̄yg oc bedregeri
hwar m̄z i ſaa ōnckelige beſwige fattig al-
m̄wge fra ſind oc ſamwittighz/ oc fra ſandhed
oc ſalighz att thz ḡd̄s icke behoff ydermere
omtal/ ey heller noger andh̄n forklarig m̄e w̄j
h̄r̄x dog inthz w̄re aff eder andh̄n ſandelig
ſagt eller ſandelige bewiſt/ hwar fore w̄j we-
le oc ſaa tillentke eder i fr̄tiden nogre b̄r-
lige ſwar/ nar w̄j begynde att reppe thenne
retta p̄a a thz ny fordi h̄w̄ſſ w̄j n̄w for tidtz
leglighede ḡd̄re kortelike p̄a a thz w̄j k̄w̄ne
heute aff eder nogre ydermere ſwar/ agte w̄j
ſiden att recke nogett w̄id̄ere bode m̄z ſt̄r̄x
ſt̄id̄t och alſwor̄x.

A Men fordi att thetta er then ſkaalhe-
och ſek̄ign̄a l̄d̄elena thet w̄arid̄t haſſwar or-
ſagha till thetta gantscha opr̄r/ ſom beſtor
mer icke n̄w Troiam men thet menigha kler-
ckerij/ theris godzt och wallfard̄e/ h̄w̄lck̄ed̄e
baadh̄a i och edre raadgiſſwer̄x och tillſcyn-
dher̄x meer anſee/ ende nogher ḡw̄d̄tz for-
t̄om̄liſa/ Chriſthendoms ſandhed och ḡw̄lig-
het/ eller menniſchins ſalighede agte i gant-
ſche tynge/ De mange ſom ere ḡw̄loſa i bry-
ſtett/ w̄l̄x dog beteck̄e och ſch̄imla w̄nder e

der euangelio / vold / kirckeroff / oc thet men
ge klerkeidtz plynderi oc nar en part aff thiff for
troster oc forlader sig ther till / at alt thett er
sandt / som i skriffu x om gvdts helghen / om
schierfild / om sacrament / om prestedomme / om
messen / oc om begang for affgangne christen
siela / tha wide the ick endett end the mwgæ
ware eder buystandige till at indfalde med de
referiedt met roff oc till tall.

¶ Oc nar wij haßwe nw forswarit och be
wißt / och ydermere wij welæ och schulle / alle
the ting at ware vdi christendomen nstt gæ
oc bestandige / oc thet at ware gwdz loff / æ
re oc tienista / som i kalle swig oc bedragerij /
swo wele wij oc nw.

¶ Framdhelis bewisæ them som ære Lh
istæ hæt, klarfari / er sommelig och bær
lig hweß rante och opbrødt / the nw h
ßwe och besinde

¶ Och mett thet høfste som sagt er e
maadt then treettindhe artickel att nar pre
sthus embedde om obenbare tien nogher
menighedt er for thett gansckæ folck atth
were een tiener i the ting som schulle hweß
ßwis høfß gwdt / tha er thett i alle mag
u ho

de gode bõrlig oc retferdig/ oc ther m̃z natur-
lig low eendrectig oc eenfendig/ att folckett
soz h̃s tien/ skal h̃anwm besørge m̃z liffs sode
oc klæde til eett erlig opholdt oc fordi war/
aldrig noget lauschaft saa grosse/ grwimpt/
wilt/ eller wforstandigt/ att thz haffwer i w
m̃z obenbare skatt oc sãlegge oppeholdet/ sy-
ne prester i huore wrang oc whõrlig theris tro
oc g wdelighed waridt haffwer.

¶ Ther wij motta nw paa theete stedt (om
tiden kwnna till recka) klarlige bewisa aff
mãge hedinfska historier/ hwar talis om pre-
ste rentha oc opholdt/ nar theris embede och
handell bescriffwis.

¶ Men paa thz wij schulla icke late winnis-
byrdt aff th̃n hellige scrift gaa forby/ tha
lase wij att Moyses kongha wdi Egip̃ti lãd
som icke wiste aff andh̃n endt natwelig low
lod ferdelis besørge alla prester.

Gene 47 ¶ Saa scriffwis wdi Genesi/ att Josef kio-
bte thz ganscke Egip̃ti lãd wnder kongh̃n th̃n
tind the wore alle trengde aff hwngers nõdt/
till att sæle grwnd oc ciedom Oc fordi kom
iosep all Egip̃th̃n wnder konghens fader we
wnder taghen presteris lande soz kongh̃n ha

ffæ them anwordt oc giffwet/ oc thm lod hā
forgeffwis fō de aff synæ lader oc keldere then
ftrund hwngers nōd stod paa i vñ aar/ oc for
di trengde thm icke att salie oc affhende theris
lād Siden wnder thm scressne low) som er na
turlig lows forbadring oc somering) tha er
thz sāmē stadfest/ oc giffuete magt. For di wdz
ester wnder Moysi low / haffæ tiende/ første fo
ster/ och første grōde/ ther nest deel oc part aff
alle offer till theis daglige fō de/ thz som bo
de aff låagen oc prophete bōger er saa witer
ligt oc obenbarlig/ att thz haffwer til bewis
nig inghñ vverre wntage behoff Ther till
mz haffæ the Jōdiske prester/ icke alsōeniste
tyende/ første seester/ beste grōde/ eller deel och
part aff alle offer mē oc saa hwiß oc stærder och
anden eiedom att schilde fra andra legfolck.

¶ Saa sagde gwd till Moßen. Du scalt bli
de oc befale Israhels bōrn att the giffwe Lea
witer/ aff theris lād oc eiedom stader til att
boo wdi oc sortoo trintt om kring sāmē sta
der till stolde oc samardē/ att the kwinne selff
ue boo i staderne oc haffwe theris qwyg ther
wden foræ paa marken oc i forstaderne/ Och
fordi sōz ther scriffu is framdelis tha wor pre
steris stader gldiñ/ ther Joswe efter gwdzt
bwdt lodt them tillscriffwe.

Num 35

Josue 17

oc som Hieronimus scriffuer till Fabiolam
tha haßdha thet Israelsche folck vñ i wñnde
leuiter att födhæ daglighe och thtette er seke
ett wdi ett Hörelant som war icke saare
wertt och stort/ Men paa thett wñ schwallæ
och saa komma till naadhens low som fuld
kommer och beswetter/ baadha natwrligh
och scressen low/ och saa möghett meer
stadfæster them i thette stöckæ som hēnis pre
steddomæ er yppere endt theris.

Matte 10 **Luce 10** ¶ Och fordi haßwer Christos (som er me
stere och herre till naadens low) thet lerte
baadha mett ordt och exempill/ att then som
tien mett thett ewangelische prestedomæ/
tha scall han och loffwa ther paa Herdi
ther han wdsende syna apostele/ och discipele
till att predicke sagde han saa/ I hwade
hwiss i kommr: tal/ först siger saa/ Fredt wa
re i thette hwiss och ther efter siger hñ frama
delis oc i thz same hwiss schulle i bliffa oc æ
de oc dricke hwad ther findis hoess them fordi
een ar beydere er syn mad eller syn løn werdt

Matte 22 ¶ Framdelis binder han saa/ giffuer keyseri
thz keyserius er oc gwdt thz han wñ hør till
Allet thz hør gwdt till som er anten giffwet
eller scickede gudt till loff Saa hødt han oc

swo then spüda lseka mandt/ att han skwilde
 oftre prestent then gaffwa han waar han wim
 elsther loghen plictig. Swo pinstha han och Mate 8
 swo then wudwa sem oftrede i tempelett aff Mar 10
 syn somwgha. Framdelis then tiidt han for
 agtedhet heris tyendha/ i thett att the for- Mate 13
 sommedhe/ oom misghwihed och trofasthett
 och sagde fordi swo.

¶ Thetta bwede edet att giöra/ och thett an- Luce 8
 dett dog icke forsonna/ Beslagent lase wij
 wdi then ewangeliske historia/ hworlunde
 att Christws haffde oftre mett seg i selic aff Luce 10
 nogre ruge qwiner/ som Martham/ Ma-
 riam magdalenam/ Joannam Chwse hwstru
 (som wa ar herodis rentha Weftere) Sws-
 anam och andre manghe/ som dienthe och be-
 sørge de hannwm aff iheris godzt och penige Joan 12
 oc fordi lase wij oc saa att Christus haffde
 twadan till een wdlegget thet fordi haffde
 prangen/ till att bare wdi thett som dientis
 Christo och hans discipele.

¶ Thz same haff we oc saa gjort the helliga
 apostele oc thet vdi estter fuldi Christu bode miz Galata 6
 exēpil oc lerdō saa scriffuer paulus til the
 later thū soz laris oc wonderwijs i ordet han
 skal giöre hannu delactig aff sit gode thet ha

1 Zema 5

in om haßuer lartt oc vnderwiß. Och till the
Thessalonicher siiger han swa. Bröder. vi be
de eder/ att i bekende them som arbeide ibla
ntt eder/ oc som ere eder forstandere paa heris
wegne/ och vnderwiße eder/ aht i aff kerligh
edt/ haßue them i stor agt oc ære/ for theus e
mbede/ och leßuer mett them fredsomlige.

1 Corin 9

Och thz sãme haßuer hand till the. Cori
nthier wiðe oc klarlige nock huar han saa si
ger hwem siiger nogen tãdt paa syn egen sool
oc taring? Eller hwem planter een wingor oc
och ader icke wdaff hãs fruct? Eller hwem
røcker een hiordt/ oc swber icke aff hiordens
melck? Eller in wine ieg thette haßue menniske
lige sagt/

Dane 25

Siiger ick ælogen oc saa thz sãme? fordi
saa er screffwet i Morilow/ Thw scalt ick æ
knogte for thũ ogis in wind som tærsker/ Mũne
gwdt allene haßwe omhygge for õxa/ eiler
han haßwer thz oc sagt for wor sekyldt? fordi
thz er oc saa screffwet for wor sekyldt nar thũ
for pløier skal pløie paa ett gott haab oc thũ
som tærsker shall tærske paa haabett till ate
worde delactig aff fructen. Nar vi haßwa
aat aandelig ting eder till gode Mũne thet
were saa in gett oc storrett om vi høste aff

eder tyndlige ting igien?

1 Tim 1

¶ Thett same beløber han sumelige oc swo
till syn discipel Timotheu framdelis hwar
sanctus Paulus bescriffuer gode bispers vill-
kaar till Timotheu och Titu/ blant andre si-
ger han. At bispren scall ware een wndt gest-
giffuere. Men huore kan thett ware wden han
haffuer rente lan oc forsiwon? Y dermere i then
förste Christen kircke/ war alting menlig alle
disciple.

1 Tim 3

Titum 1

Acto 19:19

¶ Swo siger lucas/ Swo mange som waare
eyer nendt till hw Joch agerlandt them saals-
de the/ och lagde theris wardt for the hellige
apostoloru soder/ och thz delltis i blantt them
som huer haffde behoff/ huilcken seedt alle ret
sindige clostermendt endt nu beholde.

Roma 15

¶ Och i förste Christen kircke giordis oc swo
samlegge (ther Paulus offte tale r om) ther
war een skidnig mett almuse/ kirckius tien-
ere till behoff/ Thuess stedt (siiden thn skonig
ar aff lagdt kirckius klerckerij/ ar nu forset
mett prebender lan oc anden rente.

1 Corin 9

2 Corin 3

oc 9

Gala 3

¶ Men maa well seke i wele saa siiga. Som
Christus war.

1 Th 1

2 Corin 1

fattig fødte/ saa wille han oc saa haffue fat-
tigit apostele discipele oc tienere mē (som apo-
stelen siger.) the same wore icke wiis the wo-
re icke heller friborne paa werstins wegne/
Adonne fordē wiisdom oc frihede wore ou-
de. Saa er icke heller rigdom ondt aff seg-
selst/ Men Christus han wille paa then tidt
icke haffue andre apostele/ endt fattige/ saa
krondege oc wfrei/ paa werstins wegne/ paa
thett hans lerdom scholde icke meer sinne
att haffue biistandt oc framgang aff een wer-
stige magt/ endt een goddommelig krafft/
Ellers haffde han icke loffwet oc prist them/
som ere i aanden fattige oc sagt them wore
salige/ thet the kunne wore som ere legom-
lige riige i māge maade.

Mat 5

Luc 11

Jean 11

Icke haffue han heller siden bwett att
the scholde bare madsack/ pving/ oc swerdt
icke haffue han heller haffte saa storte kwass aff
oc omgengilse/ mett Lazaro oc andre riige
mende/ Icke haffde wi heller saa mange hel-
lige bisper oc konger som haffue forwiiret
baadhe halss och welfærdt/ wdi kirkens och
klæckerindtz godtz rentis priwilegiers och
ea dtz so swar/ hwem kande fordhinw icke
see aff alla dessa ting/ att prebendhæ/ Be-
nosicer/ Swadatser/ paa kirkens

rigdom hwadt heller thz er i eiedom eller rentæ
er icke beroffwett mett scrømppt preste eller
mwncke gerighedt som i klassere lōgnactige
siige fordi een stoer part aff kirckens benefi-
cier ere swnderede aff kirckens egne prelater.

A Een part aff kirckens forstandere haffwe
oc swo wærit swo drabelige oc hellige mēd
(hwess dygd oc hellighebt som haffuer een
winniss byrde aff gudt i hellige oc wonderlige
gierninger) att the wore oc ere for wden all
mistæncke ware sege nthen till scrømppt eller
gerighedt oc samme hellige mēdt haffwe
hode brøget o haffte i hessdt oc forswar same
eiedom gotz oc rente/ther gwedelige mennis-
scher haffwe forlagt them oc theris effter-
kōmære oc bōrlige giffwet sctigt oc affhentt
wnder theris eiedom oc forswar them oc the-
ris menige klærckerij till eett erligt ophold
oc forswon hwileket om er bestandigt oc grū-
dhett fasthelige i all low/natwrlig / scrifte-
lig/ Aden nar her om skal ydermere talis i vor
Lhußelighe troes bekiendiss/ tha schulle i
och ther sendhe nogher andhen beschede paa
kirckens gotz oc rente.

A Framdelis och nar klærcke

kk 40

riidtz gotz oc rente ligeruiff klerckene seliffue/
ere swo consecrerede till gudt/ att the maa ic-
ke siden kome til noghū leeglig handell eller w-
eroflig brugelse/ wd hū kirckeroffs fyndt oc fa-
re. Tha wogte seg vel huer leegmandt seg el-
ler w rñ/ att handt icke be waat seg mett nog-
en kirckelige renta/ att the sch wile icke giøre
kircke ran oc roff be røctindis hwæss the an-
dett giøre ther fore gudt straff oc heffū/ Wæse
seg fram krongler oc historier/ tha sch wile the
founerck a hwore kircke ran oc roff ya fwe ic-
ke nogen tid wærdt wpynte men offte saa
straffede oc saa timelige her i werden att saa
me straff hafwer ragt till theris effertōmre
offwer fierde eller fempte siest ther wij kuns
her lettelige bewise hwar wij icke nu haffte
de till enden m3 desse gienfwar.

¶ Hæ wij oc saa findhe hwore gwde haff-
wer pintt oc straffed the homodt oc forsmæ-
delse som hedninghe haffwe braget oc giorte
mod hedinsē gwdelighede/ soz war dog bode
falsck oc wrang ther bewisiss aff thz almehe-
lige sprock/ som ther om i gānull tunde war
talett oc sagt Awrum Tholosamināsiss.

¶ Thz i oc siige saa offte att māge ere fordi
fattige att kirckin oc kirckins personet haffwe

gøzt oc rente er sagt wden allskjellig sag och
sagen ther till er bode klar oc skynbarlig for
(alle

A I gamill tiidt ther kirker oc closter byg-
dis oc begaffwedis/ tha wor alle folck ringe
oc haff xnoct swo att gwdze o:d war fulkomz
hoess alle ther siiger giffwer oc edes scall giff
wiis. Men nw twertt emodt sitden kirker
oc closter nederbydts beroffwis oc forstoris
tha forarnis mäge oc fattigdom findis i alle
landt/ hwilger oc diwe tiidt/ ther icke andet
er endt gwdzt plage. Alden twill tha will
gwdt eent tiidt besne syne tæneris homodt
modt theris woldmændt/ oc dog straffe thm
oc saa wden the seg endt nw bebiende i mäge
(støcker

Luce 6

A Thi er thz thm oc saa raadeligt/ att the
see nøy till hwore kirkins rente bringis ther
the haffwe i heffde oc forswar/ oc tencke att
thm tiidt scall kome nar herien worde signi-
dis till hwer aff oss gif regensck aff for titt
fogedij oc then som haffwer mōget anammes
aff hanwim søgis oc swomōghett kirkins
wigdom att bringe till eet erligt opholdt oc
een trectig herlighedt om hwer somelig er eff-
ter synstatt giffwe wj magt oc laste soz thz
er icke heller lasteligt hoen erlige oc godhæ-
mendt. Men mysbryger them noghen wot

Luce 16

homode aarckeløshede oc andhen fradig oc
wberlig handel thet wele wij ick forsware.

¶ Icke kunne i heller forheffwe eder aff thet
te siøcke tratte/ som hwn waare edert paa
fwordt/ men som hwn følger aff nast forschreff
te artickel/ saa er hwn oc saa gamble kiet-
teris hadsche klassen/ som ere Waldensiu thet
kalledie Pauperes de Lugdwano/ Niceni
corum oc Massianorum/ thet for alle aff ett
homodigt hadt haftwe mest knurridet mode
klærkeridtz gotz oc eiendom/ oc wdi een
partt effterwldt nogre gamble kiettere som
kalledæ seg/ Apostolicos/ thet er apostelighe
mendt/ Fordi thet som desse sagde om alle Chri-
sten folk/ sigethe om thet blotte klerckerh/
Att inghen kan bliffwe salig/ som haftwer
och besider noghen eindom/ her i werden
Aen ligerwiss som edra forfadre samning
kiettere/ wnder een skromtelig fattigdoms
orsage/ stemplede effter godtz och eiendom/
och waare hemelighe penninghe greighe/
swo gioræ i och saa/ effthet folgindis theris
exempill siuttelighe nock/ och fordhi lærei
folck att brøffwe andre och giff wæ eder.

¶ Aen thet forsthe lodhe i edher ngydhe
melt een maadhelig ting.

men nu er thet huer aff edre ickes nock/ som
sex prester kane tilfomet erlige leffwe wd aff

¶ Tha eders Dalila ick enista som Saml Jud. 16
sons haffwer tagit edre siw haar wd aff/ men
hwn ragher oc dragher eders gantz haar
wd aff/ ther wdinden i sekwlde haffwe ethers
styrcke. Thz er/ hwn boistialer/ wndercker oc
forshyder ethers godtz oepninge/ oc anden
dell hwess i met someffnde behendighet/ till
beggis ethers och ethers boms opholdelse
kwune ribba oc skrabe tilsammell. Tha hu
befryd ther sig Libellum repudi/ ther ether
wiffeligen snarligen tilstunder. Swo i miz
blysell/ spet oc sekendtzell/ met wnderspot
rede ansigt som ther tilhorer/ oc alrede maa
kome mangestetz sekedde er sek wille tha skil
lies att. Dog ligewell paa thet sista/ schall
hwn mett beggis eders affkomme/ ligerwis
then oude Jezabell sancta lidans onsekriffuer Apoca 17
lida hwnget oc kwmmer/ sek rig/modgenil
se och allso fylgelse/ wden i snarligen gha
plicht oc bood for sig eders store vildsatelse.
Swo mghett kan Adax nu meer fortælle
(met syx hwalpe/ och end

scall henne tha fadels paa ths siide.

¶ Then xxiii artichell.

In the ewigt løfte forpligter nogen con
scientze oc closterleffnet er fordi eett
swig oc een wilfarlsæ huerkin een
sindig mz Christi lerdom icke heller mz sands
gdelighedt.

¶ Predicantens Swar.

Denne artichell bestaa w
oc swo om the løfte som ic
ke ere befestet mz scriften
som menige closter løfte ere
oc wi bewise han wi met
fancie powels ordt i Corintioru vii oc La
latas v Efter thi Christus hafter swo fritt
off tha maa wi icke holæ hans welgier
ninger saa riinge eller foractelige att wi giø
re off selffwe wi ri igien mett saadane streng
ge oc ewige løfter oc hwo seg aff wā witig
hest hafter her wdi forseett oc forpligthes

seu samwittighede/ tha haffuer han giore
modt gudtz besaling/ wede sancte Douel och
ther fore er han explicitig till att holde thz.

¶ Prelaternis gienfwar.

Et motthu Kristen lesere see
en rett ødele slegt/ hui mo vi
icke swo sige nar ødele soe
ster sigis att haffue saadan na
tur att nar the solis/ tha dræ
be the syn moder swo vele u
i forderi we oc forstøre closter/ wdi huike oc
paa huest kaast oc raung største parthen aff
eder ere lerd oc opfødde i schulde neppelige
riide swo høge heste som i u w giore hwar clo
ster oc clostermendt haffde eder icke framdræ
gett (dess wer att thz schulde nogen tindt seke)

¶ Adwadt giore i u w andet i wtacknemelige
swyn/ endt risswe hwl paa thn sack i ere met
te wdaß nar i bekende thenne artikel/ att we
re aller sandist (som eder poett haffuer sagt)
ther er dog meer sognactig endt lügen er self/
paa thz att nar closterleffnet vore forstøit paa

U i o

alle steder oc closter understaagne/ eller forwilde
till adet werflig brug/ tha schulde i icke
mz tuden trengis till krubbe igien.

Aff huadt orme suedt/ i gode slegt thz
gijre/ wele wij nu gratsche oc ransage/ Adet
thz forste/ forr i kune icke negre loffters for-
plictelse/ ev heller negte at the schule i w hol-
dis (ther naturin bekiender haischet oc are til-
staar/ oc scrifften pa mange steder lar oc vnder-
wiff) tha forseyre oc formilde i edre orde/ och
bekiende artichelen mz saa stel/ att ha scall
understaas om the loffte som icke haue grund
oc wospring af scriften/ hworedane i sige
closterloffte att ware/ oc andie mange theris
(lige

Aff Thi formercke wij/ att wdi loffters for-
pligtelse/ nar the ere dwelige aff borlighe
och retsindigge wilckaar/ thet er nar the so-
dis aff gwdtz orde/ ara i offwerrens att the
schule holdis/ thi fattis icke nu andet endt
att bewise hwar closterloffte ara dwelige
aff borlighe wilckaar oc aff scriften.

Aff Thi schule alle saadane loffte (som hel-
lige larere haawe lenge foraridt aff scrifte
och scriffthens retsindighe mening/ ware om
then ting/ som

er hōwist/erlig/dygdelig/oc mōielig/men
dog icke broden/Saadane eretry lōffte som
closterfolck nu almenelighe gis:α/som ara
kyschhedt/fattigdom/ och lydlisse.

¶ Till kyschhedt gaff Christus raadt wdi
the trenue guldingers historia hoess Mathe 19
win/ Paulus desligest i første sendebress vill/
Corinthier/ Till fattigdom/ liger wijs som til
een fulkōmelighedsz wey raadde christus
thett wngemennis de/ i samme stedt saa sigi-
dis/ Viltu wre fulkōmmelig tha gack oc i
kyschhedt h wess thw hawer/ oc giff thet
fattige folck/ oc tha saar thw eiendom i he-
melin/ oc kom saa oc efterfolg meg.

¶ Saa lase wi att the første Christi discipele
(the christendommen war een wng plante)
saalde thetis eiendom efter thette Christi raat
oc leffde aff en villig fattigdom wdi en meen-
lig brugilse/ til klede oc fode/ efter the helli-
ge apostoloru forsiwon se: anāmede menighets
pūnge oc indkomme

¶ Saa raader oc saa Christus til lydlisse siden
hā han de talet om syn egen lydlisse thet s. Balde
fulkōmmis paa korsedt/ saa sigidis/ huosom
wil komme efter meg hā s. al uegte oc forsag
ge seg self oc tage sitt kors oc følge meg forti
ll 9.

till een falsom fullkōmelighedt / tha er thz icke
 nock for guds / att haffue forsaget eiedom i v
 uortis ting ther sceer m̃z willig farrigdom /
 icke heller att haffue forsaget sit eghue leg-
 ōme ther sceer m̃z kyschedtz lyfte ṽd h̃n thz soz
 er ypperst vdi mēnischin. oc swo forsagis thet
 er mēnischina egh̃ villie huldēt ther sceer
 m̃z lydlse / oc th̃ besynderlige soz closterfolck
 loffue effter folgindis Christi exempel / fordi Chri-
 stus th̃ tid hans hoorde d̃d̃ oc pine var for
 d̃ren tha offærgaff oc oplodt han sin villie
 till guds fader m̃z een als d̃d̃ fullkōmelighetz
 lydlse oc badt hanum treegāge isaadan me-
 nig / myn fader er thz m̃weligt tha ladt thenne
 kalck gaa meg forby mē tha icke som ieg vill
 men som thu.

Par 1 ¶ Oc fordi siger paulus att h̃a var lydig ind
 till d̃den / oc besynderlige till korsus d̃d̃ /
 som woz th̃ allerfor m̃x eligeste d̃d̃ / Oc eff-
 ther thi att Christus desse trene lyfte soz clo-
 sterfolck pleye att g̃dre haffuer icke als d̃ent-
 ste lætt oc raad sine discipele mē haffuer th̃n
 oc swo self holdet Adett huadt dierst̃hede taa-
 re i forløbne oc forsoerne mēndt tha sige / att
 the haffue huerckin grundt eller fesse wdi th̃n
 (hellige scrifter
 ¶ Ad Christus haffuer desse ting icke b̃w̃d̃

mett sa adane vtlekaar som the nro brugis aff
closterfolck mē gaff ther till raadt ligeruiss
som till thz thes er erlighe oc mōielighe oc fordi
kan hwet chusten oc schiels mandt her v daff
besinde oc forstaa att closter lōfte ere scickē
lige oc erlige giorde i thū handell som er hō=
wisik tucktig/ oc erlig oc mōielig deg han er
icke buden. Mē nar i sige att the ere wmpie=
lige huo soz agter oc anseer naturin oc hēnis
setrōbelighet.

A Sa are oc swo gudtz budt wmpielige at
holde om mēnis chū sciladis vnder naturlig
magt/ mē bode lōfte oc budt bliffue dog icke
alsōeniste mōielige mē sa are lette aff naadens
oc kierlighedtz buistand/ ther icke gierne sō=
nis thū som ere aff een from oc retfindig me=
nig Thz er bōlighe effter sancti pauli raadt/ at Pha 1
huer san fortrōster seg till gwdt/ att soz han
haffuer vdi hanū begynt een godt giernig suo
vill hā hēne oc fullomne indtil Jesu Chriſthi
(dag

A No vele vñ hōre eder bewiisnig/ Then
fōrste part sige i att paulus bewiis i Corin=
orū vñ oc Galatas v. Oc om vñ forstaa eer
rett/ tha mene i disse twēne steder I ere lōfte
for eett wārdt/ bliffuer icke fordi mēnis chūns
trale Oc/ Staar fast / oc lader eder icke forbin

de vnder treldom igien / fortil ydlegge begge
desse steders krafft oc menig nar i saa sigge / eff
ter thi **H**er i is **h**affuer saa frut off / tha maa
wi i wi icke holde his welgierninger saa ringe
eller foractelige / att wi giore off selfwe w
frü igien m; saadane strenge oee wige løffte
Wadert giore dog desse steder modt closter
løffte hwi skeme i eder icke att sette byller
paa simpel folckis nesse m; saadant skælc
hedt oc kaagil / ligerwiiss som thu schulde al
drig komme ther kan blotee oc bare swig oc
(bedregerij

¶ **W**aa the twene steder taler apostelin scim
barlige om **A**dogi low traldom / oc nogre leg
omlige ceremoniera tyngsill och beswaaring
till hwilcke falsche apostel vepredicker (soz
iere wdi mange maade) al idt lockede och
raadde them som wore forsynen komne v
der then ewangeliske løffte / som till fornet
war berört i wort gienfwar / modt eder fier
de artikkel / fra hwilcken traldom och beswa
ring sanctus **P**aulus ler off paa mange an
dre steder oc saa att ware forløste / siden thete
ewangeliske scyn haffuer all werden oplust
och the **J**odische sigwier ere krobne i sciwlo

¶ **W**adert clostermendt findis nu som rets
te seg

efter the Jödische Ceremonier. Nar alle nu
wilde/ att the ere icke allene döde oc wdwel-
lighe i seg selfwe/ men oc saa alle andre dö-
delighe/ som them enthen holde eller brwge
wdt noget Jöde mening/ De fordi er icke clo-
sterleffnet. Chustendöa frithede modstandigt/
ey heller Chusto wtacnemmeligt/ Men the
heller twert enode förde oc fremme Chustens-
döms frithedt/ oc förellare inodt. Chustum
een stoer tacknemmelighe dt nar thet icke alsöe
mste fölget hans bwde men oc hans raade.

En tale eller meene icke nu hworedant
closterleffnet er paa manghe stæder/ men
hworedant thet bwidhe att wære/ och haff-
wer wxridt i gammill tidt/ Forthi wi agte
och ansee closterleffnet aff syn bölighe wil-
cka at/ och icke thet wdast att i och edra lig-
e haffwe noghet stwadt leffwet thet wnder
i selchmpt wrang gwdelighedt/ och eet lön-
ligt scälchedt.

En closterleffnet er hwerekin dweligt eller
wdweligt/ aff solkedt (dog thet haffwer
äre aff gode mendi (men folck er gott och frem-
mpt aff closterleffnede/ om thet selicker seg
efter the godhe wilcka at/ i em

ere closterle faet boe hōilige oc hōilige oc
fordi er ette att closterleff is ickē modstandig
vor Christen frīhedt/ Oc nar Christen frīhed
som till forin sagt er modt thū anden artickel
er ickē ādett endt eett seelse oc een forlōsning/
aff syndt thū ewige dōdt/ diessuelin oc Adā
low giffuen oc giordt somedels Christū/ oc thz
gode bwdscē aff soz nro kaldis thū euāgelis be
naade oc troo/ ther ickē ādett er (sūnelig att
sige) om vñ vele forstaa een retsindig frīhedt
endt een naade eller k'erlighe dt somedels huil
cken aanden haffwet legōnēt oc kōdet vnder
lydelse vdi een willig wāderdanighe dt/ huem
kan nro sige (wden thū som kōdt oc blodt
haffuer platt forblindet) att closterleffnēt
kan thēne frīhedt forkrencē som dōscē oc vñ
derrade/ oc hēne ickē meer/ att somere forde oc
seamine/ oc helē fōdr att closter leffnēt haff
wer ickē swo māge orsager till att forspilē
frīhedt/ soz thz seluoldt seg er myndigt aff een
lōsactig willie Thz lōffte forthi som uoghen
haffuer giort/ oc er hwer ckin dōrligt aller e
modt een retsindig tro/ ma a inghū bryde for
(lade eller offuer giffwe

Then fōdr som seg forpligter vnder closter
lōffte hā giort thz ickē aff vānwittighe dt som i
klaffere wele sige/ nar hā er kōmen till seckels
ālder/ mē affstoet wijsdom ther alsamenisse

finde oc rettelige befidis wdi eet goet clo-
sterleffnet/ Een stor part aff the beste oc vifste
mendt som Christendomen haßuer haßte siden
the hellige apostele ere affgangne/ tha haßue
the weridt vnder closterleffnet/ Icke haßwe
the heller thz giort emodt gudtz raadt/ sem i
fige/ me effter gudtz raadt oc māge aff gwotz
synderlige befaling.

A Wosemhelt fort i ther er forplietet vnder
loffe/ oc same loffe byder/ fortrecker er of
uertrader/ tha haßuer hā syn fordommelse for
apostelen siger om the unge wduer/ ther ginge
seg siden the haßte seg mz loffe forpligthz vnder
der kyschhedtz leffnet.

A Thz xv arti.kell.

O forti schulle alle closter forstoris oc
nederbydis/ oc alle loffe forloßis/ nas
the ere saa vngadelige/ att the kwnne
inghā forpliste

A Predicanternis Swar.

m m

A saadane wghdelige oc geckelige löff
te maa oc schule lösis oc forladis/ eff-
ter thi ett geckeligt oc vantroet löffte
reckis icke gudt/ Ecce v. **A**d huadt ther scall
fiden bli ffue aff saadane store mwte/ som mune
lene ha ffue m3 löghn opbygt thz staar tillandz
herrer oc farster/ The küne well skickis till för-
ste kristelig brug collegia/ hospitall/ eller an-
den gwdtz are/ oc fattige künne menuschis
gaffn/ saa att man töff icke forti nederbryde
tham

A Prelaternis Dienstar.

Her höre wgh nro ett sants
föcke lerdom som er att
geckelige oc wantro löffte
maa oc schule brydis oc i-
gientaldis effter gudtz low forti saadan löffte
reckis icke gudt Ecce v. dog thenne scrifte
glordis icke nro behoff nar inghen er swo-
daarlig att henne negter/ och inghen swo-
wanwittig/ att i henne wedt/ Och for dht
schwld i strag bewijt att closterlöffte ere

geckelige oc wantre/forti thz wor thn hale sog
bro:de att følge saadant eit hofuete Adē nar
i kwnne thz icke giore/ tha lox i hofuedet till
si.w.12/ oc halen bliffue i barnen igien.

A Saadane flange suidit bruger thēne ødele
flege/ till att d: xbe closterleffiet syn moder/
Adē wū vele tha fō: i kortelige belø:de edre e-
wāgeliske smykke/ huar m: i pleie stwdu att
prampere/ thz er klafferi i tendt; ordt oc tale/
De i sādhet/ som i paa māge ste:er giffae till
kiende att i haflwe icke eet en oldigt øge/ thz
er een retsindig menig/ saa giore i thz alder-
mest paa thette stedt/ ther eder poete haflwer
groot mogett wiidre/ i syn latine endt eder
dants. be indeholder/ oc hafluer m: saa ordt giff
wett till kiende/ att eder menig er i teenne mō-
de forgiffuig/ hwem kan icke fō: i besinde/ e-
derte ha:delige smyger/ nar i si:ge them haflue
saa kaastelige closter/ att the vdi skionhede
oc herliggedt maa seg berōmme m: kongelige
(oc furstelige palatz

A Adē siger oss dog hwadt syndt thet er/ att
gode mēndt som be:de for all wer:en natt oc
dag/ haflue gode oc stercke steen/ wss thet een
tiidt opbygde kune lenge ware/ forti hwess
the haflwe anden herlighede/ mett hoffer-
dig smykke/ oc wngttig kaast oc tæring/

an an p

ether giffue wā inghū mage/ Storhedt oc vild-
hedt till māge folck oc personer haffuer dog
inghū straff/ eller noghū heffwit last/ Thee
nest siȝe i lōgnere att the ere mȝ lōghū opbyg-
de som gott Ehrster folck haffuer wel willigē
gwdt oc gode helgen till loff oc are/ opbygde
oc bekaft/ oc mȝge ere icke allōeniste bygde
oc forbedrede aff d̄risten furster herrer oc rids-
derskaff/ mē oc saa aff passuer/ bisper/ oc ādre
kirckens forstandere/ ther oc saa haffue weritt
aff closter vdfarede/ oc wore drabelige mende
bode aff leffnet oc lerdom/ oc wore for vden al-
myttancke/ wore seg enthen om vildfariche/
falskhet/ swig eller bedregerij/ Them ansee
wā/ oc closter oc closterleffnet effter theris for-
ste begyndilse oc menig/ oc icke hunde een el-
ler ādhū som steyger om lāde/ haffue bedrest-
witt aff wdygd oc skalchēdt/ att nogre scāl-
ke fordragis noget orden oc closterleffnet till
are/ thȝ er kierligt oc chisteligt/ mē att closter
leffnet scall nyde scālke ont er bode whōnlig
(oc wbyllig)

¶ Gwdt er icke forti viedt i thenne tīdt/
att closterlōffte ere till/ eller m̄wneke ere m̄nne-
ke/ mē forti att closterlōffte icke holdis/ oc m̄
cke icke chistelige leffue/ som theris forādre
giorde for them/ tha er gndt viedt i thenne tīdt
oc tillstader att the w̄ forduffwis/ beroffuis

oc foriagis/ oc ther m̃z søger s̃ome søz affscall
hede haſtwe ther effter lunge bytt/ oc somme
paa mynder h̃a ther m̃z till theris egh̃n bekiē
dile/ som h̃a beſt kan aff onde ting wddrage
thz som gott er/ Men theris ondt/ Paſt vill tha
icke orſage enth̃n kietterij eller kirtteroff/ som
Jødernis fynder haſtue platt inthet orſaget/
enth̃n Salmanaſar/ Nabuchodonosor eller
Sennacherib/ m̃z andre Jødernis forſølgere oc
forærmere.

¶ Men thēne klage om cloſterbygning/ er e
die forædris gamle klage/ thz er/ waldenſiū
wihleuicōñ oc huſtianoꝝñ/ Till hwæſt knw̃
oc klage/ Thomas waldenſis haſtwe lunge
ſiden merkelige oc r̃udelige ſwarid̃t/ i ſin ſiete
bog/ iij titell/ oc cxiij capittell.

¶ Men wij vele eder icke andh̃n pyne ønſche
for thette hadt oc theme affwindt/ en th̃n So
crates pleyde att ønſche alle affwindtzfulde
ſole/ Thz er/ att i haſtde h̃wonderde øgne i alle
landt oc k̃w̃ne ſaa beſee alle cloſter/ oc tha
ſch̃w̃lde i ſee eder harm paa m̃age cloſter som
ere ſk̃ignere bode m̃z bygning oc rente/ endt the
ſom i haſtwe ſeet/ her vdi danmarck.

¶ Ther neſt ſcriffue i vare vdi herrens hendes
att forandle ſ̃ame cloſter enten till ſk̃oler/ eller

till hospitall / eller oc till adhñ hñstelig brø
gelse / Adwen kan icke nw forstaa / att thenne
tale er ey ett forgi / frige smiger / huar mz i ve
le bedrage hñstne herret oc surster bode wdi
kircke ran oc tyrån / Ther som the haffde end
selffue opbyggt nogre closter / oc een tiidt skic
kedt oc wiigdt thñ till gudtz loff oc tieniste /
forti the nw høre gudt till aff ett syndeligit
willaar / tha ma the icke tagis thñ fra vñ
tirann kirckeran oc roff i hñre wsticckelighe
myncke the ere / nar the schule heller o n the
ere onde / trengis till att erlige leffue / enot ia
gis fra closter oc berghuis fra gotz oc eiendoz

Prove 3 ¶ Adwo som forti vill enchñ bygge scholer /
eller hospitall / eller giøre noghñ and hñ gode
giernig / ha a scal effter vñsmandtz raad byg
oc singte aff siett egñ gotz Saa siger han he
Prove 13 dre gudt aff tuc egñ gotz / forti som then sam
me siger / Agudelige mendtz offer ere for herren
Eccle 31 wederslyggelig / Oc vdi Ecclesiastico scriffuis

ther saa
¶ Thñ soz offer aff vñskerdigt haus offer es
besmittet Vñskerdige mendtz gaffuer thñ ag
ter icke thñ aller hñeste / icke a seer hñ heller the
ris offer oc for theris offeris in ig oldighz vil hñ
icke forlade theris sonder mo soz giør offer aff
thñ fatigis gotz er ligeruiff soz thñ ther offeris

sonen for syn faders ansigt/ Oc forti ere the
møgett myndre orsage/ oc møgett meer fortør
ne gudt/ som m3 veldig magt tage closter till
sitt eghz behoff oc them foruandle fra gudtz
loff oc tieniste oc till ene werdtfig misbrwg/
Oc forlade seg ther wisselig till/ att thet wor
der icke lunge wpynt enhen paa them eller
theris

A Och hwar the icke roris till affladt aff he
dinske exempel oc sprock om thz Tolesanske
guldt/ tha forgløme seg dog icke the exempl
som wi lese i then hellige scrift/ om Achab oc
Baltazar/ hw ore then ene magtelige til wel
de seg then gode mandez Habetz wyngordt
Oc then anden drack i sitt gestebudt vda ff the
sølf kar och guldkar som h3s fader Nabucho
donosor haft oc røffuet aff gudtz hross oc tēpill
i hierusalem/ oc besinde well huadt besin och
plage ther effter gick/ Bestigest aff andre mæ
ge historier som findis bode i hellige scrift/
oc andre hellige mendez bøger.

A Oc paa thz siste/ nar i giffue saa skilling
offuer closter/ nogte aff herrene till ett gott be
haft huē kan icke forstaa eder hēmelige gerig
hetz menig om han haftuer ellers enthū syn el
ler siel nar i vella wide att herrene kune thm
icke selstæ: alle beside tha schulle the ex

3 Reg 13

Dan 9

offuergiffuis till bolig vnder thz skyn at i schu
le holde ther scholer/ thz er att saa oc lare ther
kietterth/ oc leffuer syndt oc seluoldt/ vden all
bolig straff tuctt oc are.

A Men hware kan oc thette vare bestadigt
att ther kan stigtis ny scholer/ oc saa mange
serdelis. Nar er seer. Hwar tilfornet for
dompt alle scholer/ oc syndelike the store oc
beste/ ther oc haffwer in syn/ skadelige oc
forgiffuige slidit saa in get bekomet/ att een
part nu fast forodis oc fordersuis/ saa att
ther fore er alle drabelige konster oc nottighe
lerdomme forsmaaede oc foractede/ oc inghen
lerdom nu forti ansees/ vden han er vaa vor
grosfue oc brede dansche wdsett/ ther saare
ilde befalder seg vdi een bloet oc bar historia
endt sve wdi diuibe swenke oc figurlike em
slag/ som bode scriffthū oc andre konster pleye
(att hwar ge

Icke er thz heller hwermandtz einbode/ att
stigte oc opreue store scholer/ nar thz hoz thū
tall/ som ere gatske. Hu ten doims forstan de
Icke maa heller huer oc een lare vdi obenbare
scholer/ hwadt thū lyster/ som i pleye att gis
re wdi edre bytter oc wraar. Men thū hoz at
lare fra seg syn konst/ oc ther vdi icke offuers
teade/ som er aff the ypperste oc beste i samme

konst/ effter ett lange oc fritigt arbeygde/ som ee
giordt met öfwilse/ wegt/ oc wmagde/ forstg
profueret oc randsagett.

¶ Thz for i nw gøre/ oc edre tw eller try anes
mesterlinge met eder/ som er/ at i met werdzig
magt besidde skoler oc holde weldelighe leerdhe
mendz sæde/ oc ther wdass lera oc sigæ hwar e
der löster/ haffwer wden twiffell warit en stor
orsage til then wdygd oc salckhet/ som nw be
siddet mange mēiscetirs ar na consistentzer

¶ Swo siger icke Hieroni till Rusticū monacū
hwar han swo skriffwer. Thw schalt thet vdi
lang tiid lera/ ther thw schalt siden lera sra tlg
Men i thēne tiid wele i alle ware mesterx/ sge
end i bliffwe frōme discipele Oc dog i sionis at
haffwe een cristelig metōnck offwer the kræck
oc siwga mēiscetir/ nar i raæd them till godhe
At somme closter schulle forwandlis till hospi
tall/ wi tha besøgte/ at thet er then gamble
Jude klaghe mod magdalenam/ nar thet er ett
stort wild hōst.

¶ Thet er well ett schōnt schyn for simpel sold
som icke haffwer lerdt at kende schalckhet/ men
wor herie kan tha icke bedragis. I swolle tha ic
ke glēme Jude afgang oc endeligt/ han heng
sig sielf o h brast i tw/ swo att han iudelt was

nn 10

Her
Rustic

Mar

weltæ wdaff hānw. Men at eder poett vdi
syn latina ydermera end eder danscke indehol
der/haffwer swo hadzckelige kalvet closter
aarcelosæ bwgesckirull.

A Wem kan icke nu merckæ at som andhs
moghett/swo er oc thet sagt aff ette hoffmo-
digt tratz oc ette fordomeligt had. Gode clo-
stermend era ingen tiid orckelosæ/ oc i blādt
the onde kan dog findis then/ ther swo mog-
ghett leert haffwer graffwet/ oc brødt mog
paa wognæ/som enchten same eder poett el-
ler nogre aff edert selscaff. I kwinne icke an-
dett end ware eder sielfwe ligæ/ oc forti som
i era aff natwien hoffmodige oc stolta/swo
falde eder ord aff munden oc swo saara spot-
telige. I mwa loffwet at gwdz wredæ i the-
ne tiid haffwer gissuet eder swo stort eet mod
at i mwa swo forgewis offwersckende alle
oc swo dierffwelige fordommæ alle.

A Men som tilffornet sagt er/wij forware
gerne closterlessnet/men icke alle clostermend
The gode sculle icke foragtis for the ondhis
sckylt/ mē heller sculle the onde nyæ the go-
de got/ oc wonderdeff laris och vnderwisfis/ och
icke beklassis eller offuersckedis/thz hører til
een retfindig kerlighet. Adē thz er tha icke e

det første paa swnd at beklaffe oc beschildhæ
 closterleffnet (wden hwess thet er almenligt
 at alle forløbne m wncle pleya swo at gøre)
 Forti Jouinianus / Vigilantius / Lampertius
 Waldensis / Nichleffus / Idwss / oc andre man
 ge gamble kettere / haffue thet giordt for eder
 thet i gerne efterfølge / icke alsomeniste wd
 thette stöcke lerdom / men oc swo i manghæ
 andre. Eder ganscke handell forti / er icke an
 det end een menge oc een for blinding tilho
 be kōmen aff ondt oc gott / thet onde haffue i
 draget wd aff gamble kettere / oc thet godhe
 aff gamble hellige mende böger. Aff edert e
 get haffue i plat intbez tillage eller paa fundet
 wden nogre offwer ordt / storastighe løgner /
 sköge sprock / oc skien dz tala / hwar mett i
 smycle / forblöme glindre / oc ameleræ eder gā
 ske lerdom / at thet scall siwnis nytt / som er
 dog gāmel oc forslitt.

¶ Then xxvi Artichell.

Affwer oc mester hans tawson tilca
 get sig biscops magt / att wyæ prestes
 oc skicke predicanter / thet nu i blāt
 them bawgis for kristelige prester.

¶ ¶ ¶

¶ Predicanternis Swar.

Ather klagemol swarer hā svo till/ at hā
icke haffwer wigdt prester/ thi thet
hörer gwd till allenista. Men dweli-
ge lere oc schickelige personer/ haffwer han
well forclart alinwgen/ oc aff menige cristē
folckis willia oc begering haffwer han oc an-
dre cristne mend/ mett een alinēelig bön till
gwd oc hendes paaleggilsa/ samtökt them
at predicke euangelium/ oc tienā then hellige
cristne kirckā/ met sacramenter oc anden til-
hörig tienista. Oc thet kender han sig at ha-
ffwe giordt met cristeligt schiell/ effter Apo-
stolers lerdom oc exempill/ oc met swo möget
dess store schiell/ at the som thet sewldē göra/
era forsmelige här wdi.

¶ Prelaternis Geenswar.

Eer till haffwe wij trachterit
nogle stycke lerdome/ soz i ha-
ffwt wchistelige lardt/ men
nu giffwe i oss orsage till att
tala om eder handell och ger-
ning/ wdhi hwilcke endog i
möghet negthā oc icke bekende som eder seed-
er/ nar i tala eet höff edert selscaff/ oc eet an-

dett forklage hoſt the there wiſera och meer
forſtandige era. Men eſter thi at the ſolghe
dog aff eder lerdem nar the rettelighe befin-
dis oc randsagis/ tha welæ wij har wdi icke
saare bekwinra off. De dog att thette geen-
ſwar er wiidelighe nog trachteret emod allæ
the forſcerffne articla ſom era fra then twol-
ffte oc till then ſextende/ wij welæ hānū dog
nw kortelige beløba.

A Forſt ſiger meſter hans at han haſtroer ic-
ke wugdt preſter/ oc nar han lader ſig at icke
forſtaa woi mening/ tha wele wij ce ſwo be-
talæ hānwū met ſyt eghet. Eli haſſwe thet
icke klaget at han wiigde preſter/ nar wij wel
widha at han thet icke kan gøre em han end
gerne wilde/ forti han er icke biſp/ han er icke
helder aff then hellige kirckis ſantſwond/ me-
ten aſſickaaren oc død leem fra Jeſu Chriſt
aandeligge krop/ thi kan han bedraghe folck
ther met/ men preſt worder ther icke aff.

A Thet haſſwe wij forti klaget/ at han diet-
ſwelige oc wiadelige tog ſig till then magte
han icke haſſde/ och wilde gøre thet han icke
mottha oc ey helder bwde. De thet han ha-
ſſwer forti giordt/ er ſyn ſckabera ligt. Een
ketthera ggi en anden/ och ett ſckabbitt og

klaaer eet andet. Men nar i siige at gwd wy
er allene prester/ tha giffwe i tillkende att i
era suare sckriffckloge/ oc alting tale aff stea
diwghet/ ligerwis som en ting kwinne icke
werckis aff flere sckabere mett atskillighe
sckuell och wilkaar.

Gwd er then ypperste werckere/ lighers
wis som en herie/ mestere och sckabere till
alting/ oc icke allene till syne sacrament. **A**l
bissen er dog en besynderlig tienera till thet
te sacrament som kaldis wielse/ oc hellighe
bøner oc ønscher mett gwdz naaffis paaald/
oc henders paalegge/ era till same wielse eet
redscak aff/ ther nest er gwdz naade soz giffuis
met wielsen same sacramentis rettthe sand
tzwn. Swa ere prester wugde oc consecrerede
i then hellige kircke siden the hellige apostele
ere affgangne/ som till fornett bewist er. Att
swa ere besynderlige till thet loff oc priiff som
i giffwe hwer andre/ wdi leedom/ hellighete
/ dwelighet/ oc sckickelighet/ gøris icke nu
behoff paa thene tind. At kettere priiffa kette
ra/ agte oc loffwe/ er icke nyt men gæmelt/
och forthi maa then gerdhe och hennes laag
well lignis oc ware tilhobe. Quia humiles
habent labra lactucas.

Als thet swolddomelike meene oec tro/ att
wden then hellige Kristen kirdis selfhaff oe
samswind/ findis hwercken hellighet eller du
elighet/ ey heller ratt salighetz lerdom/ som
ydemere bewist ee wdi wort geenswar till
then forste artickel. Oc hwar the haffde end
warit baade hellige oc lerre/ the motte icke
end tha goris till presther aff then meenighe
mandz willie oc samtoghe/ wden obenbare bi
scops wielse som tilfornet bewist er i wort
geenswar mod then trettende artickel. **W**ar
oc er bewist at i haffwe met eder hwercke lerdom
eller exempel enchten aff apostell eller no
gre apostelighe mend som ware apostolorum
forthe discipule. **W**ercken war Mathias
Paulus eller Barnabas/ Timotheus eller
Titus/ nogen tiid kallede eller samtoghe aff
noger menlighet. **E**y helder noger tiid siden/
wden thet haffwer waridt siden samburdt oc
stadfest aff Kristendoms bisper oc forstender
met the wilkaar som tilfornet era fortalde.
We aldug scall thet findis enchten i exem
pill eller Kristelig historier/ at fra begyndel
sen nogen war agthet oc holden for prest/ w
den han war wiigdt thet till affen wiigdt
oc consecrerit bisp/ wden hweff kettera ha
ffwe sig fordristet aff hofined oc tratz till at
gore som the oc nu i wor tiid haffwe giordt

A Om thet aff gwdh som i ſcriffwe/ at ſwo
dane wiigde preſther aff eder bedrage ſolckett
wdi effter wor meening/ ſewlle i m3 tiden ſaa
ret h3iligt ſwar/ oc ſimpell ſolck een chriſte-
lig wonder wiſſning/ forti the haſſue h3ene ſaa
ra behoff

In ii de
Preſalp
Heretico

A Adē hwo ſom loſt her at widha hrowd hā
dell thet er at b3wge legmēd for preſter ſoz
i g3re/ tha ſekall han ſindha at thet er ingen
ny han xll hoſſ ketthera/ ther wū kwinne for
mercke hoſſ Tertullianū en gānell lareſadhe
ſtrag effter the hellige Apoſtela/ nar hā ſcriſ-
ffwer har om i ſwoda nening. Theris pre-
ſte wiigila (ſiger han om ketthera) era wra
deliga/ loſſaſtiga/ oc wbeſtandiga/ nw ſeki
cke the ther till wnga chriſten/ nw them ſom
henge wti werd3lig forplichthe/ nw them ſoz
era cōmbde fran off/ at the ſewlle wara thū
forbunden for then ara them g3ris/ forti the
kwinne icke bekōmet met ſandhet. Waa ingē
ſtad kan nogher ſig ſwo ſu art forbedd3a ſom
hoſſ forrad3a/ nar thet er en ſtoer forſckyltig
at ware i bland3 thim. Oc forti haſſwe the i
dag een biſp/ oc i morgen en an dē. Thū ſoz
i dag er tienera/ han er i morgen leſera Thū
ſom i dag er leegmānd/ han er i morgen preſt/
Forti hoſſ them beſalis legmēd preſte embe

de. Adwne iohē edre preste schick oc tillsat/ aff
swogammel en mand wiiss oc lerdt i thesse ord
sonnalis niet syn retthe jarsswe.

¶ Thū xxvii Artichell.

Och haßwe the serdelis i wiborg/ för
band offwe. alle them soz holdē/ br
ge/ eller hörā messe effther gambla
christendoms schick oc wana/ dog the ere siel
ßwe bandseete o^r kirckins prelater/ keylers
och mange christen fuester/
Oc haßwe the soz kaldet hielp aff Borgme
ßere oc raad/ til at forßolge same band.

¶ Medicamentis Swar.

In der sware the dānemend aff wiborg
soz till. At them trēnel wude wixtelē
ge paa sigis i theenne artichell. Först/
att the sculle ware bandz mend/ thi aldrig
roget chusteligt band er offwer them liwst/
for tilbørlig sag/ oc i tilbørlige maaße. Aden
the wixelē att alt wixteligt band er en bene
delsæ for god. Ant v. cc. Ps c. viij. Icke
oo lo

haſſue the heller bandſat nogre ſoz høre meſſe
 eller paakaldett noget werdlig magt at for-
 følge noget band/ ſom the haſſwe god be-
 wiſſning paa mz menige byes brieſſ oc ſegell
 Dog beſtaa the fritt att the haſſwe bandſett
 nogre hardenackede oc wlerde meſſe preſther/
 ſom mett wchriſtelige meſſer forhaaned the
 hellige euangelifche lerdom/ oc beſclēmedha
 fattige eenfoldige Chriſtne. Them eſſter lang
 paa myndilſe oc Chriſtelig wnderwiſſning vdi
 broderlig kerlighet aff ſcriſteen/ haſſwe the mz
 then hellige kirckis aſpōnſe/ ſamtōcke/ och
 beiawilſe/ wdelwcht aff then hellige kirckis
 ſamfundt/ i wyborg eſſther Chriſti lerdom
 Wat gviij. oc S. Howels exempel i. Timo
 i. ſwo lenga till the anderledis retthe ſig.

¶ Prelaternis Beenswar.

Dithi at eder poett icke alſo
 eniſte i thette ſwar/ men och
 ſwo vdi andie ſtera/ haſſwer
 ſckreſſuet noget wiidere end e
 der danſke indeholder/ encha
 ten aff eder egen beſalning/
 eller oc at ſoſlōſte ſig ther met/ oc giſſwe till
 kiende at han kwnne end haſſwe meer giordt
 om thet wate aff ugd. Tha ſcall eder weter

faris thet same igen/ swo at worie latinisck
swar sculle oc ware/ oc nw ere paa thenne
dag baade wiidere oc rwndera/ end thesse da
sche swar wi lae nw forst wdgaa. Oc thet
scall och gons eder till gode/ att eder handell
scall then meenige mand icke blottis for mo
get/ indtill swo lenge wi see hwore i edher
retthe oc besinde effter thesse geenswar/ el
lers sculde wi anderledis reedhit i gorde till
eder end wi hasswe nw giordt/ oc hasswe i
mange stöcker meer agtet wor era oc lempæ
end eder forskyldinge Oc hwar som i ha ffde
icke meer søgt effter wor forderffwe end wi
effter eder/ tha ha ffde i baade anderledis scre
ffwet oc predicet end i giordt hasswe.

¶ Oc som eder poett nw scriffwer i thet
swar/ at wi hasswe paa Aylborgs predica
ther i wor artichell scriffwet trene lögner.
Tha giffwe thet gwd at wi ha ffde eder liw
get opaa i alle the article som wor anklaghe
bestwter oc berøret/ oc at hwn ware icke for
møgett sandtt Till dess ware wi i thet stöcke
gierne lögnera/ att i ware Christne mend/ aff
sind/ skiell/ oc meening

¶ Suo vele wi dog kortelige beløbe thesse
lögner/ om the ere suo ubevislige soz i mens
999.

esthet
bands;
let om
te agt
dis ob
tha ret
nient
hān rō
hēnin

swom
sate di
die od
fessore
fortra
baand
forthe
there

S
S
S
S
S
S

effther scriffthens wonderwißning/ er en rare
bandz sag. Swo siger Christus hwar hā ta-
ler om en broderlig straff. At ther som hwn ic
te agtis/ tha scall han som straffelig er kyn
dis obenbare for kircken. Oc hweß han icke
tha retcher sig oc lyder kircken/ thet er Christi
menighets samffrondt/ tha scall man waræ
hān om wæ wæridt oc agthe hān om for een
hedning/ oc en obenbare wæteræ.

A Men hwar ketthere haßwe noghen tiid
swo möghet forsmæt oc foragtet then gant-
seke Christiendom oc Christendoms lerdom/ sed-
die och forstandere/ apostele/ martires oc con-
fessores/ met hordhet/ wlydelse/ modstand oc
fortraadhenhett/ end eder beswæring och for-
baandt haßwer giordt. Thenne magt haßwe
forthi the hellighe apostele bræget mod ket-
there oc them bansett.

A Swo scriffwer Paulus till Timotheum
Söme haßwe oc swo kasthet troen/ vdi hwil-
cket tall Hymeneus oc Alexander ere och swo
beßwonden/ ther ieg haßwer forthi antwortet
dießwelin/ paa thet the se wille swo late att
icke meer bespotthe. Till Titus scriffwer han

1 Tim 3

Titus 3

swō. Een ketthera (thett et then som et par-
tiſck met tro oc lerdōm) een oc anden tiid pa
myndt ſcalt thw fly/ widdendis at hwo ſuodā
er/ han er forbiſtrit. Idwar met apoſtelē gi-
ffwer klarlige till kende/ at wj ſwolle warē
een ketthere wbe warit ſom eet bandz mēti-
ſke/ nar han er een oc anden tiid pa mynt til
bedding oc will dog icke beſende ſig.

Joan 3

Thett ſame haſſwer Joannes oc ſwō nar
han ſiger/ I hwo ſom kōmer till ede och ſo-
er icke thenne lerdōz (ſom er en menig Chri-
ſten lerdōm) i ſwolle icke anāme hānw m vdi
edert hwoſſ/ oc icke helſe hānw m. Forthi then
ſom helſer hānw m/ han er deelachrig vdi hāſſ
ōnde gerninger/ ther Joannes ſielff miz exē-
pill oc gerning bewiſer. Forthi ſom Polio-
carpus martir oc ſancti Joannis diſcipel ha-
ſſwer ſagt. At ther Joannes euangelista var
kōmen vdi baſtwā hwar Cerinthus ketthere
war indhen fore/ tha gick han hiem igen w
badhett oc ſagdhe. Ladher off fly brōdie/ at
then badſtwā ſom Cerinthus gwōz oc ſand-
hedtz vwen badher wdi/ ſckall icke ſaldhō
opaa off. Idwar aff wj mercke kōnne/ hwo
er the hellighe apoſtela haſſwe altid hōnd-
lett met ketthere.

Forthi m
geat iſto
bro 4 ca
11

Men at i ere swodane ketthera/ om the
haffwe noghen tiid warit till/ hobis off nu
at ware alle them widerligt som haffwe last
oc offwerseet met grantsche thesse more geen
swar. Waffwer forthi noget band warit ret-
thelige oc bõrlige sfordt fra begyndilsen/ w-
den twill tha er thette retthelig sfordt mod e-
der nar thet var aldug suo mōgett bõdt till
band aff nogre ketthere som i haffwe ther til
(bõdt.

Oc forthi er thet sqwalder oc snack i sige
At Nyborgis kircke (i scwldē haffwe sagt sa-
tane forsambling) well weed/ at wiesferdig
band eller maledidilsa er een benedidilsa.
Forthi the stader som i sfore i retthe Mat v.
oc ps c. viii. lre icke om band/ men om ma-
ledidilsa oc forsylling med Christum oc Chri-
sten folck/ aff i qder/ hedninge/ oc andre wan-
tro mēnische/ hwordane wi haffwe lerd̃ att
i era/ swo at eder maledidilsa ther i wanwit-
thelige oc wforstandelige kalle band/ er san-
delige benedidilsa/ dog at thet som sta ar ps
c. viii. er then forrader Judam besynderlige
antfrendis. Oc hwar thet ware icke anders-
ledis bewiis̃t att i vare sandelige i band
Tha gōr eder egen handell thet wiis̃t/ forti i
ere siden saldē aff eet ketterij oc ydi eet ander

o& aff een wdygd o& wdi en anden/ oc end
nu forargis i daglige i w meer o& meer som
haardhe hals& o& ierstockede hiarter altid
pleya at ghere.

A Ther næst sigher exer poete off at liw gæ
uar wij sighe/ at the oc swo setthe i bandha
them som hørde the Rhomere messa. Ma-
stwe the thet icke giordt om the haffde magt
at setthe i band/ tha haffwe the met bandhe
icke rettellighe handlet nar them bō: en py
na som ere i same handell met gerning oc sam-
tōcke eensindighe o& eendrechtighe. Thert
giors icke forthi de hōf att setthe off balle
paa nase. Aytacke gwd at wij kenne nogh
andert skōne. Oc forthi dōme wij icke noget
king effther ord oc tala alleene/ men o& swo
off handell oc obenbare gerning.

A I ginghe till them som i iordhe rōre wed
oc badhe met trōf oc somaning/ at the scul-
dhe gaa wd aff kircken hwar messa war hōl-
den oc sagdis/ forthi the giordhe dōd helig
synd oc bandz gerning om the hōrde messa

off allinge
the i borden
meiſſe. Pa
barte woge
amer b and
am de: eu p
erung oc ſan
ng: Thet
the off biden
the me noſſe
wa ude noſſe
men oſſ ſu
5.

the more may
that the soul
be more pure
the more may
the more may

the and mother here bit nisskind: Huij
 regn, op, om the dog isf mnr, naar that is
 and all rath or isf mnr, con.

Blindes af Børst Løst. No saare, men ret,
 der efter holder sig med det nariske, vade
 mæst. End og den ættige almind, der i
 færd, og skammelig vedsagte den ind
 skælt, og vædligst og Valigst, till at om,
 sigse de Børst og og som i gjort saare,
 der i, kunne den ingenslunde til saa og
 opstaa endes, der end eller mædligst, eller
 till det en tid Vjra, og vatalig, no at
 i mæst tiden skælt adnommer, at ingens ting
 og no sand, som hætt almindlige pæd:
 ont raad og in Læd:
 Vjra. Men
 naar i pæd det sigst til saa, at i saare
 et island ogre iland og Læd:
 Læd.

Eja siger af og hvad meget I satter
 Hatt giort, og hvor I sinna Hatt
 distaa, naar I en en bapista att
 vara, Sattora, om I satten nager tid
 haart till den begynnelse, or att I en
 adre utom, ad den, helige Rik, or
 den adre Rik, naar den, helige
 and adre Rik a maniga Rik, om

Ich bin I. J. von Harnisch Hagen
 Herr der Art. Justiz all. der hiesigen Land-
 schaft, nacher Landenauher, oder illerdt. Hof-
 te. Præst. bin nach Utschreibung in Utsch.

Udligge Messer Læsaander thes hellige
Evangeliske Lærdom, og dybsammende
lættelghe og heldige Kristne. Forst att
sigge, om thes om sigt er, Være saad
ret kenderigt og endt, om thes saad
uroligheit og løgnatstigt. Men, naar
I jaffer Uog. ingfer, magt att sandsette,
the er jo elendigt vand udueligt og plæt
intett, og all sagre er saade uroligheit
og løgnatstigt, og til lærer beruist i the
thes er og op. Artell, og thes i the
men thes efter thes Kristne thes
indkenderse.

Thes messer om thes, uroligheit
eller uroligheit, men att magt og thes
saad i thes og endt. I thes endt
beller i thes, nogre thes eller thes
endt inod thes, Evangeliske Lærdom,
men men thes, Evangeliske Lærdom,
hellige thes og dybsam. I thes er thes
the nogre simpel manns thes Uroligheit
opstammede, om thes thes Kristne
mend jaffer thes att thes Lærdom og
kenderigt. I thes nogre thes thes thes
the thes, I thes thes thes thes
the thes, men thes att thes thes om
the thes, att thes thes thes thes
mad thes, thes og thes, thes thes thes
the thes thes thes thes thes thes

høi giæring og som Christis giordf. af
sin himmel faders befaling. Om hvil-
ket sysselsæt Christis i talen Matth. 11.
Salig er den som ind mig ike sysselsæt.
Dr Paulus i Cor. 1. Men hi. iger sand,
prædike Christum. att være i den løst
Tidens till en sysselsæt or the Bræder
hvil giffes, men dog them saade Tiedfer
or Bræder som er indholdt, prædike
hi Christum att være Bræder maht or hiis
væn.

Thi I næsther dødt som I mænt att ha
en sandtthet, the er ike i sand ike
er de heller ulandthet som I sig, men ret,
selig under hi. 12 ad Christo, Christ. Apost.
er or heligt Propeter, om ha alle the
att være, att I er Iere liige forløbne or
dødt er af Iere, alle dødt er Bræder,
i sine siide dødt. Dr dødt har the
ike forløbne, men forløbte or har,
affige Mænd, hell vidende the som
Christis agte med dødt Propeter
en Lærd, som skal klamme or berede
Antichristi, og or raadt the dødt
hvil karaffigst, no igendis.

Thi om bliden karaffigst melle nuen,
sand vordet salig, Matt. 24. Iam Bræder
naar I dødt er Iere, og the mott,

att I jaghar holdit or bröget i om,
me band at dörr, at nett sijn veltig krig,
or som I sijn, then jaghar I bandit efter
lang varamindelse or fristelig underkiff
ning i brödet, godlighet, at fristelig
med then fulliga livet, at pörlig, som
loft or solakaga, vortte the hiet isse
afmogit vildsvinet, or omringade till
bandet, vortte, or andett möget, som pörlig
Ior fider Iort jaghar godlighet livet.

Först, om I and jaghar holdit i samma
odand att dörr thet sijn or manning,
sint thet. Monne thet jaghar noyt vort
sig, naas I jaghar inget magt hiet att
bandet. Or jaghar I and magt, thet jag
de I plat inget, sig. Or jaghar I jaghar
noyt, sig, thet vort isse samma livet
or fider vort heller samma, isse jaghar
the jaghar vort, magt I jaghar thet. Or
vortte, vort or godlighet. Fider jaghar
jaghar noyt, sig, vort att fristelig
vortte bandet, vortte vortte vortte
som aldrig annammande fristelig, thet
the vortte vortte vortte vortte.

Du vill, thet du grandt, fider at.
vortte or vortte, thet I vortte vortte
vortte, som I vortte or vortte vortte
vortte, thet vortte isse noyt, fristelig

at vortels or vortindels, men, hett haer
en dandig or yndig vortels, med hylse,
End at vi vortindige tilladelse hilt prasse
or vand sage sint, om de vort dandig.

XC
Jortf. the mau da vorting haer till,
att the am are vortels skinner vortandig
slant fets. i vort. Jortf. haer vortf. en vort,
Nest, om sagl or, isf att the vortels vortels,
de vortels or vortels hilt med vort i man,
ge vortels hilt. Maar hett or vi vortels
i mangf maach, or shall vortels, om de,
hett vortels att en vort vortels vortels
vortels isf hett fets, man hett or de vortels
vortels vortels, om vortels sagl or tro or
vortels vortels or vortels, hett the vortels
vortels or vortels hilt. In vortels
vortels or vortels isf att vortels, man
att vortels or vortels, naar the vortels
vortels hilt the vortels vortels, att the
vortels vortels vortels vortels isf hett, isf
vortels vortels vortels hilt hett, man hett the
vortels vortels vortels. Jortf. or vortels vortels,
vortels vortels, om vortels hilt vortels, man
the vortels vortels vortels or vortels hilt.
Jortf. or vortels the vortels vortels vortels
vortels vortels vortels, man the vortels vortels

[illegible][illegible]

Per. D. P. R. M. D. XXXIII.

R. / l. n. a
m. P. f.

